

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра української мови та прикладної лінгвістики

**НЕОФІЦІЙНА АНТРОПОНІМІЯ СЕЛА ГОРОДОК
КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студентки II року навчання
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
спеціальності 035 «Філологія»,
спеціалізації 035.01 «Українська мова
та література», ОНП «Українська
філологія та західноєвропейська мова»
Аліни Володимирівни БОРИСЮК

Науковий керівник:
к.філол.н., доцент кафедри української
мови та прикладної лінгвістики
Людмила КРАВЧЕНКО

«Допущено до захисту»
протокол засідання кафедри
української мови та прикладної лінгвістики
№ 13 від 30 квітня 2025 року
завідувач кафедри _____
к.філол.н., доц. **Сергій РІЗНИК**

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена дослідженню неофіційної антропонімії волинського села. **Мета** роботи полягає в комплексному аналізі прізвищ і варіантів антропонімів села Городок Камінь-Каширського району Волинської області.

Об'єкт дослідження становлять 555 прізвищ, зібраних методом опитування місцевих жителів, 573 правописних варіанти особових імен та 198 правописних варіантів прізвищ, зафіксованих у погосподарських книгах села. Фактичний матеріал стає об'єктом ономастичного дослідження вперше.

Предмет дослідження: лексична база, мотиви номінації, словотвір й емоційно-експресивна забарвленість прізвищ, а також варіантність антропонімів в офіційно-ділових документах.

У роботі застосовано описовий, порівняльний, зіставний, кількісний і статистичний методи, метод польового дослідження, лексико-семантичний, структурно-словотвірний та етимологічний аналізи.

Найбільшу групу становлять **індивідуальні прізвища** (322 одиниці). Лексичною базою для них слугували особові імена та прізвища (*Гавасілько*, *Шемет*), етноніми (*Білорус*), катайконіми (*Березенець*), назви професій (*Токар*), флори та фауни (*Заєць*, *Бук*), предметів побуту (*Кастрюлька*) тощо. Серед мотивів номінації індивідуальних прізвищ найбільше вказівок на характерні риси носіїв або їхні звички (32,3%, *Карасик*, *Вузлик*) та ті, що відтворюють реальний стан речей (22,3%, *Одесит*, *Староста*). За емоційно-експресивним забарвленням значно переважають нейтральні найменування (79,2%, *Шева*); негативно забарвлених – 12,8% (*Лазур Брехливий*), а позитивних – 8% (*Соловейко*).

Серед **родичівських прізвищ** (150 одиниць) найбільше андронімів (49,3%, *Бодзіха*), патронімів (29,4%, *Володькова*), пропатронімів (12%, *Окántійова*), менше матронімів (8,7%, *Мáрфин*) та один гіонім (0,6%, *Целі́нникова*). Продуктивними суфіксами в утворенні родичівських прізвищ стали *-ов-*, *-их-* / *-іх-*, *-ин-* / *-ін-*, *-ик-* / *-ік-*, *-ишин-*, *-к-а*.

Серед **сімейно-родових прізвищ** зафіксовано 83 одиниці (114 варіантів). Найчастіше вони поставали на базі індивідуальних прізвищ (48,2%, *Му́рини*), рідше – особових імен (25,3%, *Дáроччині*) та прізвищ (4,8%, *Халама́ї*), могли мати подвійну мотивацію (2,4%, *Голоді́*) або ж стертий мотив надання іменувань (16,9%, *Бо́кусі*). Серед способів творення сімейно-родових прізвищ однаково продуктивні лексико-семантичний (44,7%, *Базані́*) та морфологічний (55,3%, *Микиші́вські*).

Проаналізовані прізвиська функціонують у фонетичних, словотвірних, лексичних варіантах (*Сахár / Сахарóк / Сахарісько*), відображають діалектні риси місцевої говірки, перебувають у тісному взаємозв'язку з прізвищами, позивними, а ще – з місцевим фольклором.

Варіантність характерна не лише усному мовленню місцевих жителів, але й офіційно-діловим документам ХХ століття. У джерелі 1948 року зафіксовано варіанти імен та прізвищ, спричинені міжмовною інтерференцією (*Неродік, Зофія*), діалектним впливом (*Вегера, Гийов*), орфографічними помилками (*Солобчук, Маря*). Сьогодні в селі функціонують прізвища, на написання яких вплинули допущені в минулому столітті помилки: *Мефанік і Мифанік, Смійчик і Смічик*.

Опрацьований фактичний матеріал доповнює атлас прізвищ та варіантів особових імен українців, може слугувати джерелом для подальших ономастичних, соціолінгвістичних, діалектологічних та історико-лінгвістичних досліджень.

Ключові слова: українська мова, антропонім, прізвисько, прізвище, особове ім'я, правописний варіант.

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the study of unofficial anthroponymy in a village in Volyn region. **The purpose of the research** is to conduct a comprehensive analysis of nicknames and anthroponymic variants recorded in the village of Horodok, Kamin-Kashyrskiyi district, Volyn region.

The object of the study includes 555 nicknames collected through oral surveys of local residents, 573 orthographic variants of personal names, and 198 orthographic variants of surnames documented in the household registers of the village. The collected factual material has become the basis for a comprehensive onomastic analysis for the first time.

The subject of the study encompasses the lexical base, motivations for nomination, word formation models, and the emotional-expressive coloring of nicknames, as well as the variability of anthroponyms recorded in official and administrative documents.

The research employs descriptive, comparative, contrastive, quantitative, and statistical methods, as well as fieldwork methodology, lexical-semantic, structural-derivational, and etymological analyses.

The largest group consists of **individual nicknames** (322 units). Their lexical base includes personal names and surnames (*Havasilko, Shemet*), ethnonyms (*Bilorus*), choronyms (*Berezenets*), names of professions (*Tokar*), flora and fauna (*Zaiets, Buk*), household objects (*Kastriulka*), among others. The most common nomination motives include references to characteristic traits or habits of the name bearer (32.3%, *Karasyk, Vuzlyk*), as well as names that reflect actual circumstances or social roles (22.3%, *Odesyt, Starosta*). In terms of emotional-expressive coloring, neutral nicknames prevail (79.2%, *Sheva*); negative ones constitute 12.8% (*Lazur Brekhlyvyi*), and positive — 8% (*Soloveiko*).

Among **kinship-based nicknames** (150 units), the majority are andronyms (49.3%, *Bodzikh*), followed by patronyms (29.4%, *Volod'kova*), propatronymy (12%, *Okantiiova*), matronyms (8.7%, *Marfyn*), and a single gionym (0.6%, *Tselinnykova*). The most productive suffixes in forming kinship nicknames include -ov-, -ykh- / -ikh-, -yn- / -in-, -yk- / -ik-, -yshyn-, -ka.

Among **family-related nicknames**, 83 units (114 variants) were recorded. Most often, they are based on individual nicknames (48.2%, *Muryny*), less frequently on personal names (25.3%, *Darochchyni*) or surnames (4.8%, *Khalamai*), may have double motivation (2.4%, *Holody*), or an obscure/erased nomination motive (16.9%, *Bokusy*). Among the formation methods of family-collective nicknames, both the lexical-semantic (44.7%, *Bazany*) and morphological (55.3%, *Mykyshivski*) approaches are equally productive.

The analyzed nicknames function in phonetic, word-formational, and lexical variants (*Sakhar / Sakharok / Sakharysko*), reflect dialectal features of the local vernacular, and maintain close connections with surnames, call signs and are often used within the framework of local oral traditions.

Variability is characteristic not only of the spoken language of local residents but also of official documents of the 20th century. In a 1948 source, numerous variants of names and surnames were recorded, caused by language interference (*Nerodik, Zofia*), dialectal influence (*Vehera, Hyiov*), and spelling errors (*Solobchuk, Maria*). Some of these variants have persisted in the modern anthroponymic system of the village: *Mefanik / Myfanik, Smiychyk / Smichyk*.

The processed factual material complements the atlas of nicknames and variants of Ukrainian personal names and may serve as a source for further onomastic, sociolinguistic, dialectological, and historical-linguistic studies.

Keywords: Ukrainian language, anthroponym, nickname, surname, personal name, orthographic variant.

РОЗДІЛ 1. НЕОФІЦІЙНА АНТРОПОНІМІЯ В СИСТЕМІ ОНОМАСТИЧНИХ СТУДІЙ	13
1.1. Стан дослідження української неофіційної антропонімії	14
1.2. Прізвиська: дефінітивне наповнення та принципи класифікації	18
1.3. Варіантність як характерна риса антропонімів	23
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ПРІЗВИСЬКА СЕЛА ГОРОДОК	26
2.1. Індивідуальні прізвиська	26
2.1.1. Лексична база індивідуальних прізвиस्क	26
2.1.2. Мотиви номінації індивідуальних прізвиस्क	36
2.1.3. Класифікація індивідуальних прізвиस्क за емоційно-експресивним забарвленням	45
2.2. Родичівські прізвиська	48
2.3. Сімейно-родові прізвиська	54
2.3.1. Сімейно-родові прізвиська за тематико-мотиваційною характеристикою	54
2.3.2. Словотвір сімейно-родових прізвиस्क	58
2.4. Особливості функціонування сучасних прізвиस्क	59
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3. ВАРІАНТНІСТЬ АНТРОПОНІМІЇ СЕЛА ГОРОДОК В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТАХ	64
3.1. Правописні варіанти прізвищ	64
3.2. Правописні варіанти особових імен	66
3.2.1. Варіанти імен в погосподарській книзі 1948 року	66
3.2.2. Варіанти імен в погосподарській книзі 2025 року	70
Висновки до розділу 3	71
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	75
ДОДАТКИ	83
Додаток 1. Показчик індивідуальних прізвиस्क жителів села Городок	83
Додаток 2. Показчик родичівських прізвиस्क жителів села Городок	99
Додаток 3. Показчик сімейно-родових прізвиस्क жителів села Городок	103

ВСТУП

Регіональна неофіційна антропоніміка – цікава й інформативна підсистема антропонімії, яка до сьогодні перебуває в активному розвитку. Прізвиська – перлини мовотворчості українців, що відображають найрізноманітніші аспекти життя їхніх носіїв. Вони є важливим засобом комунікації, зокрема для сільського населення, служать для ідентифікації й характеристики людей.

Теоретичне підґрунтя для вивчення прізвиस्क сформували праці І. Сухомлина, П. Чучки, М. Худаша. Неофіційну антропонімію окремих регіонів України розглядали М. Наливайко (Львівщина), П. Чучка (Закарпаття), В. Чабаненко (Нижня Наддніпрянщина), О. Вербовецька (Тернопільщини), О. Антонюк (Донеччина), Н. Шульська (Західне Полісся) та інші. Оскільки система неофіційних іменувань динамічна, вона потребує постійної уваги дослідників задля поповнення й уточнення атласу українських прізвиस्क.

Темою нашого дослідження є неофіційна антропонімія села Городок Камінь-Каширського району Волинської області, зокрема різні види прізвиस्क та варіанти особових імен і прізвищ.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах глобалізації існує потреба в збереженні мовної та культурної ідентичності. Регіональна антропонімія, насамперед прізвиська, – один із виразників цієї самобутності. А зміни в записах офіційних антропонімів, спричинені політичними, соціальними та іншими чинниками, є важливими аспектами вивчення як з погляду сучасного мовознавства, так і правового регулювання.

Мета роботи – комплексний аналіз неофіційної системи іменування села Городок Камінь-Каширського району Волинської області.

Мета роботи передбачала вирішення таких **завдань**:

1) здійснити огляд напрацювань з неофіційної антропонімії; окреслити й узагальнити різні трактування терміна «прізвисько», принципи класифікації прізвиस्क; розглянути теоретичні засади варіантності антропонімів;

2) експедиційним шляхом зібрати індивідуальні, родичівські та сімейно-родові прізвиська жителів села Городок, укласти їхні покажчики;

3) проаналізувати лексичну базу індивідуальних прізвищ, класифікувати їх за мотивами номінації й емоційно-експресивним забарвленням;

4) здійснити аналіз родичівських та сімейно-родових прізвищ за тематико-мотиваційними і структурно-словотірними характеристиками;

5) опрацювати погосподарські книги села Городок, виокремивши варіанти прізвищ та особових імен мешканців; простежити особливості правописних фіксацій офіційних антропонімів у документах 1948 та 2025 років.

Об'єктом дослідження стали прізвища жителів села Городок Камінь-Каширського району Волинської області, які функціонують в усному мовленні, а також правописні варіанти особових імен і прізвищ, зафіксовані в офіційній документації.

Предмет дослідження – лексична база, мотиви номінації, словотвір й емоційно-експресивна забарвленість індивідуальних, родичівських та сімейно-родових прізвищ, а також варіантність антропонімів в офіційних документах.

Методи дослідження. Збір емпіричного матеріалу здійснено шляхом аналізу архівних офіційно-ділових джерел, використано метод польового дослідження (усне опитування місцевих жителів). Для опрацювання онімів застосовано описовий, порівняльний та зіставний методи, а також структурно-словотвірний та етимологічний аналізи. Для виявлення взаємозв'язку між мовною нормою та реальною мовною практикою в писемних документах здійснено прескриптивний і дескриптивний аналізи. Для узагальнення результатів використано кількісний і статистичний методи, які дали змогу виокремити найпродуктивніші види прізвищ і варіантів антропонімів.

Фактичний матеріал дослідження – 555 прізвищ, реалізованих у 640 структурних і фонетичних варіантах, серед них 322 індивідуальних прізвища (350 варіантів); 150 родичівських прізвищ (176 варіантів), 83 сімейно-родових прізвища (114 варіантів); а також 573 правописних варіанти 255 кодифікованих особових імен, зафіксованих у 1853 записах, та 198 правописних варіантів 173 прізвищ з 2111 записів із погосподарських книг села.

Джерельно базою дослідження стали погосподарська книга Городоцької сільської ради на 1948 рік (258 облікових листа, які позначають 258 господарств) та погосподарська книга Городоцького старостинського округу на 2025 рік (365 облікових листа, які позначають 336 чинних домогосподарств). Записи охоплюють час народження мешканців із 1860 року по 01.01.2025 року.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше об'єктом лінгвістичного дослідження стали неофіційні антропоніми села Городок, зібрані польовим методом, та варіанти офіційних антропонімів, зафіксовані в офіційних документах села – погосподарських книгах.

Теоретичне значення вбачаємо в тому, що проаналізований фактичний матеріал розширить дослідницьку базу волинських та загалом українських прізвищ, стане цінним вкладом у розвиток наукової думки про функціонування неофіційних антропонімів.

Практичне значення дослідження виявляється в тому, що зібраний і систематизований матеріал можна використати для укладання словників, зокрема прізвищ, варіантів особових імен і діалектологізмів; результати роботи можна застосовувати на уроках української мови, історії, українознавства в середній школі, у викладанні курсів лексикології, словотвору, ономастики, соціолінгвістики, лінгвістичної експертизи в закладах вищої освіти тощо.

Апробація роботи. Частина результатів дослідження апробована в конкурсній науковій роботі «Розвиток системи особових імен людей упродовж 1860–2023 років (на матеріалі іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області)», представленій на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт у 2023/2024 навчальному році з української мови, літератури (з методиками їх викладання) (отримала диплом I ступеня), а також на наукових конференціях у 5 доповідях:

1) «Іменник села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (1860–2023 роки)» (співдоповідач – науковий керівник Кравченко Л. О.) на Міжнародній науковій конференції «Подвижник української науки зі Срібної землі (до 90-ліття з дня народження члена-кореспондента НАН України,

доктора філологічних наук, професора Василя Німчука)), Ужгород, 4 – 5.10.2023;

2) «Лексична база прізвищ мешканців села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» на XXXII. Колоквіумі молодих лінгвістів, Пряшів (Словаччина), 30.11. – 1.12.2023;

3) «Офіційні імена людей та їхні розмовно-побутові варіанти (на матеріалі антропонімії села Городок Камінь-Каширського району Волинської області) на 18-тій Міжнародній науковій конференції «Мова як світ світів. Граматика і поетика текстових структур», Київ, 25 – 26.10.2024;

4) «Варіантність офіційної антропонімії села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» на XXXIII. Колоквіумі молодих лінгвістів, Банська-Бистриця – Шахтічки (Словаччина), 4 – 6.12.2024;

5) «Zum anthroponymischen System eines Wolhynien-Dorfes 1840–2025 (basierend auf Materialien zu Personennamen, Nachnamen und Spitznamen)» (XIX. Internationale Slavistische Konferenz «Junge Slavistik im Dialog»), Кіль (Німеччина), 25 – 26.04.2025.

Публікації. Результати роботи опубліковано в 4 тезах конференцій:

1) «Словотвір прізвищ мешканців села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» у збірнику «Філологія початку XXI сторіччя: традиції та новаторство: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції», Київ, 2022, с. 13–17. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-263-3/02>);

2) «Лексична база прізвищ мешканців села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» (у співавторстві з науковим керівником Кравченко Л. О.) у збірнику «VARIA XXXII. Zborník abstraktov z 32. kolokvia mladých jazykovedcov (Prešov 30.11. – 1.12.2023)», Пряшів, 2023, с. 15. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Spaciloval1>);

3) «Варіантність офіційної антропонімії села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» у збірнику «VARIA XXXIII. Zborník abstraktov z XXXIII. kolokvia mladých jazykovedcov (Banská Bystrica – Šachtičky

4.12. – 6.12.2024), Банська Бистриця, 2024, с. 15–16.

URL: <https://repo.umb.sk/server/api/core/bitstreams/c7b8e808-8b38-4b2b-8003-34d0395e7621/content>);

4) «Zum anthroponymischen System eines Wolhynien-Dorfes 1840–2025 (basierend auf Materialien zu Personennamen, Nachnamen und Spitznamen)» у збірнику «Abstracts der Teilnehmenden (XIX. Internationale Slavistische Konferenz «Junge Slavistik im Dialog», Kiel, 25 – 26.04.2025)», Кіль, 2025, с. 7.

Результати дослідження представлені в 3 наукових статтях:

1) «Іменник села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (1860–2023 роки): склад за походженням» (у співавторстві з науковим керівником Кравченко Л. О.) у «Науковому віснику Ужгородського університету. Серія Філологія», Вип. I (49). Ужгород, 2023, с. 176–182. Фахове видання (категорії Б) належить до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus»; УДК: 811.161.2'81'373.23:711.437(477.82); DOI: 10.24144/2663-6840/2023.1(49)176–182. URL: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/issue/view/17052>;

2) «Динаміка іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (1860–2023 роки)» (у співавторстві з науковим керівником Кравченко Л. О.) у «Науковому віснику Ужгородського університету. Серія Філологія», Вип. II (50). Ужгород, 2023, с. 264–271. Фахове видання (категорії Б) належить до міжнародної наукометричної бази даних «Index Copernicus»; УДК: 811.161.2'81'373.23:711.437(477.82); DOI: 10.24144/2663-6840/2023.2(50).264–271. URL: <http://visnyk-philology.uzhnu.edu.ua/>;

3) «Лексична база прізвищ мешканців села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» у закордонному виданні «VARIA XXXII. Zborník príspevkov z 32. kolokvia mladých jazykovedcov», Пряшів, 2024, с. 53–57. URL: <https://elibrary.pulib.sk/elpub/view/isbn/9788055534091>);

Зібраний польовим методом матеріал дослідження у формі «Покажчика особових імен людей та їхніх варіантів (на матеріалі іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області)» був опублікований в

«Повідомленнях Української ономастичної комісії», Вип. 9 (24). Київ, 2023, с. 88–102.

Статтю «Варіанти особових імен та прізвищ людей в офіційній документації села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» подано до друку в закордонний збірник «VARIA XXXIII. Zborník príspevkov z 33. kolokvia mladých jazykovedcov», Банська Бистриця (Словаччина), 2025.

Структура та обсяг роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (83 позиції) та 3 додатків. У додатках міститься покажчик індивідуальних прізвищ жителів села Городок із поясненням їхньої лексичної бази та мотивів номінації (див. Додаток 1), покажчик родичівських прізвищ (див. Додаток 2) і покажчик сімейно-родових прізвищ (див. Додаток 3). Повний обсяг роботи становить 98 сторінок, основного тексту – 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1. НЕОФІЦІЙНА АНТРОПОНІМІЯ В СИСТЕМІ ОНОМАСТИЧНИХ СТУДІЙ

Антропонімія – розділ ономастики, що вивчає власні назви людей. Вона охоплює як офіційні (прізвища, особові імена та імена по батькові), так і неофіційні іменування особи (прізвиська, псевдоніми, криптоніми, нікнейми, позивні тощо).

Офіційне тричленне найменування людей складається з прізвища, імені та імені по батькові. Його фіксують у свідоцтві про народження дитини, паспорті громадянина України та в інших документах, що посвідчують особу; використовують в офіційно-діловому, правовому та адміністративному дискурсах і вважають обов'язковим для ідентифікації особи в державних реєстрах.

Обидві системи – офіційна та неофіційна – тісно взаємодіють одна з одною. У період становлення прізвищ джерелом для них слугували прізвиська людей. Сьогодні ж офіційні іменування в незмінній або модифікованій формі широко вживають у неофіційній сфері. І якщо система українських прізвищ уже усталена, то прізвиська продовжують активно творитися і вживатися, знаходять все нові форми вираження і залишаються яскравим прикладом мовотворчості народу.

Основна диференційна особливість двох систем полягає в їхній юридичній силі. Неофіційні антропоніми, на відміну від офіційних, виникають у процесі природної комунікації і зазвичай не мають законодавчого закріплення. Їхня специфіка виявляється у варіативності, експресивності та ситуативній зумовленості. Вони виникають у неформальному спілкуванні та мають високий ступінь суб'єктивності; можуть змінюватися залежно від мовної чи соціальної ситуації, взаємин між співрозмовниками тощо. Такі найменування виконують, крім ідентифікаційної, ще й номінативну, комунікативну, волюнтативну, конотативну, контактнoустановлювальну функції [56. с. 111], а також атрибутивну, експресивну та емоційно-оцінну.

Неофіційна антропонімія є органічною частиною онімної картини світу, відіграє важливу роль у процесах номінації та комунікації. У ній нерідко простежуємо риси національного характеру, стереотипи, асоціативні зв'язки, що існують у певній спільноті.

1.1. Стан дослідження української неофіційної антропонімії

Основою неофіційної антропонімії є *прізвиська*. Вони викликають науковий інтерес у багатьох дослідників, оскільки вирізняються динамічністю та варіативністю, у їхній основі часто закладені мовна гра й особлива образність. Вивчення прізвиць здійснюється у двох напрямках. Найчастіше їх розглядають як складник антропонімії системи. Особлива увага зосереджена на функціях прізвиць, мотивах їх надання носію, лексико-семантичних та структурно-словотвірних особливостях. Другий напрям – дослідження прізвиць як соціолінгвістичного феномену, що характеризує функціонування цих онімів у різних соціальних групах, специфіку відображення в них суспільних стереотипів, колективної ідентичності та загалом світогляду (С. Брайтченко, С. Павелко) [9], [42].

Перший етап наукового вивчення українських прізвиць припав на ХІХ століття, коли почали з'являтися розвідки з української антропонімії, зокрема й неофіційної. Одним із перших її дослідників був А. Степович, який у статті «Заметка о происхождении и склонении малорусских фамилий» згадує і вуличні прізвиська [26 с. 76].

Розділом праці «Знадоби до пізнання народніх звичаїв і поглядів правних» В. Охримовича є «Сільські прозвища», де автор зазначав: «Мешканці Верховини мають двоякі прозвища: урядові, котрими «пишуться» в метриках і всіляких урядових книгах та письмах – і прозвища сільські, котрими «кличуться» між собою» [42, с. 302]. В. Охримович виділив п'ять систем іменування людини: «матерню, родову, батьківську, ґрунтову, індивідуальну» [42, с. 302–307], а також визначив їхні функції, причини появи та зміни.

І. Франко в «Причинках до української ономастики» вказував на «многоіменність» українців, які з дитинства, крім хресного імені, отримують прізвиська від імені чи прізвища батька чи матері, а пізніше – прізвиська за «особистими прикметами, родом заняття або пригодою» [67, с. 402]. Франко системно розглянув власні назви людей, поділив прізвиська на індивідуальні й родові та виділив сімейно-родовий ланцюжок ідентифікації особи.

М. Сумцов у своїх наукових розвідках «Малорусские фамильные прозвания» (1885) та «Уличные клички» (1889) вперше класифікував прізвиська, ґрунтуючись на мотиваційному принципі номінації [61], [62].

У 30-ті роки ХХ століття М. Корнилович здійснив дослідження, джерелом для якого слугувало народне родове іменування давньої Волині (переважно населених пунктів Житомирщини) з різних урядових актів. Розвідка засвідчила, що селяни кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ століття розмежовували поняття прізвище («назвисько писане») та прізвисько («прізвище вуличне») [23, с. 129]. Автор також простежив способи ідентифікації людей на Волині того періоду, які варіювалися залежно від віку, статі, професії, соціального статусу особи тощо.

Другий етап тривав протягом 70-их років ХХ століття, коли прізвиська почали розглядати вже не як історичну основу прізвищ, а як окремі неофіційні іменування, живий мовний матеріал, який функціонує в онімному просторі поряд із прізвищами [24, с. 165]. Варто згадати статті І. Сухомлина, який, окрім індивідуальних прізвиськ, виділяв власні родові назви [63], та В. Чернецького, увагу якого привернули прізвиська Кіровоградщини [71].

Теоретичною основою досліджень з української неофіційної антропонімії стала монографія «З історії української антропонімії» М. Худаша [69]. У ній порушено ключові проблеми української антропонімії ХІV–ХVІІІ століть. Автор також розглянув народно-побутові іменування часу становлення української антропонімії системи, зокрема прізвиська.

Ґрунтовні дослідження регіональних неофіційних іменувань людей формують загальне уявлення про систему прізвиськ та сімейно-родових назв українців. Так, антропонімія Закарпаття стала предметом дослідження П. Чучки. У своїй

монографії автор здійснив аналіз не лише особових імен та прізвищ закарпатських українців, але й понад 22000 прізвищ, класифікував їх та встановив способи їхнього творення [72].

Початок ХХІ століття характеризується комплексним дослідженням прізвищ різних регіонів України, активним розвитком теорії їх вивчення, розробленням низки класифікаційних схем [24, с. 165]. Неофіційні антропоніми Гуцульщини вивчали Б. Близнюк і М. Лесюк; Бойківщини – Д. Бучко і Г. Бучко; Галичини – Р. Осташ; Покуття – Г. Ліщинська і Н. Вирста; Львівщини – М. Наливайко, Тернопільщини – О. Вербовецька; Середнього Полісся – І. Козубенко; Житомирщини – С. Клименко; Нижньої Наддніпрянщини – В. Чабаненко; Полтавщини – Л. Кравченко; Донеччини – О. Антонюк і В. Познанська; Луганщини – Н. Федотова. Українські прізвища за межами нашої держави, а саме на території Холмщини, вивчала Н. Осташ, Підляшшя дослідив Г. Аркушин, а Берестейщину – І. Хміль.

Результати наукової праці деяких мовознавців знайшли відображення в лексикографічних працях: «Прізвища Нижньої Наддніпрянщини» (В. Чабаненко, 2005) [70], «Словник прізвищ жителів межиріччя Стиру та Горині» (Н. Шульська, 2008) [76], «Словник прізвищ північно-західної України» (Г. Аркушин, 2009) [60]. Проте комплексної роботи, яка б охоплювала неофіційну антропонімію всіх регіонів України, досі не здійснено.

Село Городок Камінь-Каширського району Волинської області розташоване на території Західного Полісся. Вивченням антропонімії цього регіону займаються співробітники Західнополіського ономастико-діалектологічного центру в Луцьку [2, с. 6]. Його засновник – Г. Аркушин – автор низки праць, присвячених функціонуванню прізвищ у західнополіських говірках [1], [3]. Л. Садова приділила увагу антропонімії півдня Волинської області, зокрема й сімейно-родовим іменуванням [27], [49]. О. Нестерчук займається питанням варіантності особових імен жителів Волинського Полісся [34]. Н. Шульська у своїй дисертації «Неофіційна антропонімія Західного Полісся» ґрунтовно описала функційно-

мотиваційну характеристику народно-побутових найменувань регіону та здійснила їхній словотвірно-структурний аналіз [77].

Варіантність антропонімів властива багатьом мовам [55]. Вона є ознакою не лише неофіційної, але й часто офіційної антропонімії, характеризуючи її функціонування в розмовному мовленні. Наприклад, варіанти особових імен за допомогою відповідних формантів можуть виражати певну емоційну характеристику замість звичної нейтральної. Це означає, що, окрім номінативної, вони починають набувати атрибутивну та емоційно-оцінну функції. Варіанти онімів можуть закріплюватися в розмовному мовленні мешканців села, коли їх використовують для постійної ідентифікації особи в колективі. Усе це спільні риси із прізвиськами.

Варіантність антропонімів – актуальна тема досліджень для всіх слов'янських мов. У польській ономастиці їй приділяли увагу К. Римут (K. Rymut) та А. Цеслікова (A. Cieślíkowa) [83]. Комплексне дослідження на матеріалі угорської, польської чеської та словацької мов здійснили Ж. Дворакова (Ž. Dvořáková), Т. Фаркас (T. Farkas), Ю. Валков'як (J. Walkowiak), Я. Бауко (J. Bauko) [81].

Одним із перших українських мовознавців, хто порушив проблему варіантності власних назв, зокрема в контексті дослідження топонімії, був Ю. Карпенко [21]. Він зазначав таке: «Як фонема представлена в мовленні фонемним рядом, певною кількістю своїх різновидів, так само топонім репрезентується в мовленні певною кількістю варіантів».

Л. Белей у своїй дисертації наголошував, що всім видам антропонімів властива варіантність. Вона простежується навіть під час фіксації їх в офіційно-ділових документах, хоч і має тоді відповідні юридичні обмеження [5, с. 20].

Багато українських ономастів зверталися до проблеми варіантності історичної антропонімії. Особливо ґрунтовно це питання вивчали вітчизняні ономасти Л. Осташ (на матеріалі писемних пам'яток XVI–XVII ст.) [39], Л. Ящук (антропонімія Житомирщини XVI–XVII ст.) [79], польська науковиця І. Митнік (антропонімія Волині XVI–XVIII ст.) [82].

На живому сучасному матеріалі варіантність антропонімії простежили П. Чучка (Закарпаття) [72], Л. Кракалія (Буковина) [25], О. Вербовецька [16], Н. Свистун (Тернопільщина) [50], [21], Н. Рутьова (Західне Поділля) [48], Т. Буга (Донеччина) [11], К. Глуховцева (Слобожанщина) [17], С. Павелко (Гуцульщина) [44], О. Нестерчук (Західне Полісся) [35], [36], С. Богдан (надбузькі говірки) [7]. З лексикографічних праць варто виділити «Словник варіантів власних імен північно-західної України» (упоряд. Г. Аркушин; Луцьк, 2009) [59].

Отже, аналіз напрацювань українських науковців засвідчив, що сьогодні триває активне вивчення регіональних неофіційних антропоніміконів та розроблення проблеми їхньої варіантності. Дослідження охоплюють різні території в Україні та за її межами, вже опрацьовано багато джерел, проте досі антропонімія окремих населених пунктів залишається поза увагою дослідників. Неофіційний антропонімний матеріал села Городок Камінь-Каширського району Волинської області також стає об'єктом ономастичного дослідження вперше.

1.2. Прізвиська: дефінітивне наповнення та принципи класифікації

Прізвиська – найчисельніший вид антропонімів, давніший за прізвища. Це невід'ємний елемент неофіційної антропонімії, що відображає мовні, культурні та соціальні особливості певної спільноти.

Уперше термін «прізвисько» було зафіксоване ще в пам'ятках XIV століття [56, с. 109]. Проте виникло це поняття, очевидно, значно раніше. Більшість дослідників погоджуються з думкою, що з'явилося воно ще в дохристиянський час. Сьогодні складно провести чітку межу між різними іменуваннями того періоду, оскільки функційне навантаження прізвиськ та імен людей довго було однаковим: ідентифікувати носія і характеризувати його за певними ознаками. З приходом християнства якісний склад українського іменника кардинально змінився, найчастіше він обмежувався списком канонізованих імен зі святців. Тоді з'явилася необхідність в індивідуальних і родових прізвиськах, які з

XVII століття починають набувати ролі додаткового жартівливого іменування людини.

До кінця XIX століття термінологічна система антропоніміки була неусталеною. У словнику Б. Грінченка терміни «*прозвище, прозвание*» (прізвисько) та «*фамилия*» (прізвище) позначають одне поняття, що свідчить про поплутання цих термінів [58, III, с. 455].

Українські ономасти XIX–XX століть використовували синонімічні лексеми на позначення прізвиськ. В І. Франка це були «людові прозвища» [67], у М. Корниловича – «народні родові прізвища» [22], у М. Сумцова і Ю. Редька – «вулична кличка» [62], [47], в І. Трійняка – «назвиско» або «прізвиско» [66]. У контексті сучасних наукових досліджень закріпився термін «прізвисько».

Дослідники територіальної антропонімії фіксують різні назви прізвиськ у мовленні жителів різних регіонів. На Бойківщині неофіційні особові іменування – це назви по-вуличному, продомки, прозивки (Г. Бучко, Д. Бучко) [13], на Закарпатті – прузвиско, прузивка, прозивко, називка, називко, назвище (П. Чучка) [72], на території Західного Полісся – прозвисько, менюха, применюха, кличка, кликучка, поганяйло, видумка (Н. Шульська, Г. Аркушин) [77, с. 25]. Мешканці села Городок вживають лексеми «кличка» та «назва по-вуличному» у значенні індивідуальних і родичівських прізвиськ.

Етимологічно слово «прізвисько» походить від праслов'янського *zъvati*, давньоруського *прозъв-* [20, Т. IV, с. 587], тобто звати, прозвати когось кимось. За Глумачним словником української мови, прізвисько – це «найменування, яке іноді дається людині (крім справжнього прізвища та імені) і вказує на яку-небудь рису її характеру, зовнішності, діяльності, звичок» [14, с. 1141].

Визначення прізвиська, які подають мовознавці, зазвичай неповні та однобічні. Наприклад, А. Ковалик акцентує на тому, що прізвиська «найчастіше даються позаочі, коли про когось розмовляють у третій особі». На подібній ознаці зупиняється й А. Мирославська, яка зазначає, що «прізвиська звичайно даються жартома, глузуючи, мають експресивне забарвлення». Т. Ісаєва

характеризує цей вид онімів як «другі побутові прізвища, основна функція яких – диференціація носіїв із однаковими офіційними прізвищами» [77, с. 21].

За П. Чучкою, «прізвисько (вуличне прізвище, кличка) – це вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу» [72, с. 494]. Дослідник детально окреслив це поняття, зосередивши увагу на ознаках, які виділяють прізвиська з-поміж інших видів антропонімів, а саме на їхній численності, різноманітності, мінливості, наявності лексичного значення та емоційного забарвлення.

Спробу сформулювати повне визначення поняття прізвиська здійснила у своїй дисертації Н. Шульська: «Прізвисько – це неофіційне одно- чи багатолексемне найменування особи чи кількох осіб, яке дає найменовувач, щоб підкреслити особливу характерну рису, що вирізняє денотата серед інших, ідентифікує, його» [77, с. 23]. Дослідниця акцентує увагу на конотативності цих одиниць, які найчастіше є негативно забарвленими.

М. Наливайко, формулюючи свою дефініцію, указує на розрізнення прізвиस्क, які дають людині за індивідуальними ознаками, і сімейно-родових іменувань, в основі яких «спорідненість і свояцтво між носієм і членами родини для ідентифікації і конкретизації» [32, с. 15]. Серед ключових ознак – індивідуальність, конотативне забарвлення і вмотивованість.

Ураховуючи всі вище зазначені погляди, можемо сказати, що **прізвисько** – це додаткове неофіційне іменування, яке дають людині відповідно до її зовнішньої чи внутрішньої характеристики (зовнішніх рис, особливостей мовлення, характеру, поведінки та інше), походження, професійної діяльності, за подібністю до когось, через певну ситуацію у житті, за родинними зв'язками тощо. Сфера функціонування прізвиस्क – неофіційна, їх вживають переважно в розмовному мовленні. Серед ключових ознак виділяють корпоративний характер – вони функціонують у межах певної спільноти людей, факультативність – ці одиниці не є обов'язковими в номінації особи, інформативність – прізвиська містять певні відомості про носія, мінливість –

можуть змінюватися з віком або внаслідок відповідних життєвих ситуацій [24, с. 166].

Складність у формулюванні дефініції прізвиськ полягає, по-перше, у їхній своєрідності, яку Г. Бучко і Д. Бучко характеризують так: «Сам термін прізвисько навіть по відношенню до індивідуальних іменувань не має чітких границь, він досить невиразний і неоднозначний» [12, с. 60].

Друга причина – в ономастиці існують різні погляди на те, які ж саме іменування належать до неофіційної антропонімії та зокрема прізвиськ. В українській антропонімії розмежовують індивідуальні (вуличні) прізвиська та родинні (або ж родові). Зокрема, М. Худаш під прізвиськами розумів лише індивідуальні особові назви, які люди отримують випадково або мимоволі, у різний час за різними ознаками або внаслідок якогось випадку, і відомі такі оніми зазвичай лише близькому оточенню [69, с. 100].

Окрім індивідуальних, до прізвиськ належать назви, якими послуговуються для ідентифікації особи за іменем її родичів або називають цілі сім'ї. П. Чучка увів термін «родичівське прізвисько», який охолює такі групи: патроніми – прізвиська за назвою батька; матроніми – за назвою матері; пропатроніми – за назвою діда; прометроніми – за назвою баби; андроніми – за назвою чоловіка; гінеконіми – за назвою дружини; гіоніми – прізвиська матері за назвою сина; гамброніми – прізвиська тещі за назвою зятя; адельфоніми – прізвиська сестри за назвою брата [72, с. 199–214].

Терміном «генесіонімами» послуговуються П. Чучка [72, с. 199] й М. Тимінський [64, с. 64]. «Родичівськими» називають цей вид онімів Р. Осташ [41, с. 293] і Г. Сенік [53, с. 22], [54, с. 20]. В окрему групу зараховують родичівські прізвиська Л. Кравченко [24, с. 182] та Т. Щербина [78, с. 10]. М. Наливайко відносить їх до індивідуальних, а протиставляє їм сімейно-родові прізвиська, які називають усю родину [32, с. 15]. І. Гонца серед сімейно-родових іменувань виділяє родичівські, родинні та генесіонімні [18, с. 38].

О. Вербовецька називає родичівські та сімейно-родові прізвиська спільними термінами «сімейно-родове іменування», або «сімейно-родова назва», і зазначає,

що «по відношенню до цілої родини чи сім'ї воно традиційно вживаються у множині, а по відношенню до окремого її представника – в однині» [16, с. 154].

Відмінність сімейно-родових прізвиць від родичівських полягає в тому, що вони мають здатність передаватися від покоління до покоління. І. Корнилович називав такі іменування – «народні родові прізвища» [23], В. Чабаненко — «колективно-родинні прізвиська» [70], Р. Осташ – «родинні, родові, внутрішньосімейні прізвиська» [40]. Сьогодні закріпилася назва «сімейно-родові прізвиська», якою послідовно користуються Л. Кравченко, Н. Шулська та інші ономасти.

Ураховуючи різні погляди на визначення обсягу поняття «прізвисько», вважаємо ним вид антропонімів, який охоплює власне індивідуальні прізвиська, родичівські, родинні або сімейно-родові, групові або колективно-територіальні неофіційні назви тощо. У нашому дослідженні ми будемо спиратися на класифікацію, описану Л. Кравченко. Вона узагальнює погляди українських мовознавців на проблему класифікації прізвиць, серед яких виділяють такі групи.

1. **Індивідуальні:** надаються носіям за їхніми особистими характеристиками (зовнішніми чи внутрішніми) або ж у результаті певних подій чи асоціацій, мають відповідну мотивацію і часто є емоційно забарвленими.

2. **Родичівські (генесіоніми):** характеризують людину за іменуванням її родичів.

3. **Сімейно-родові:** це спадкові неофіційні назви, які використовують для ідентифікації цілих родин або їхніх членів у певній спільноті.

4. **Колективні (групові):** ними ідентифікують членів певного колективу, спільноти чи поселення [24, с. 170].

Дискусійним залишається питання, як розглядати пестливо-здрібнілі та згрубілі форми особових імен і чи належать вони до прізвиць. С. Богдан вважає, що коли варіанти імен втрачають внутрішню форму і набувають конотації, вони стають прізвищами [8, с. 10]. Р. Осташ до таких найменувань зараховує не лише прізвиська з іронічним, зневажливим забарвленням, але й нейтральні

варіанти [40, с. 117]. Н. Шульська акцентує увагу на тому, що особові імена в ролі прізвиськ обов'язково повинні вказувати на якусь зовнішню чи внутрішню рису і мати широку сферу функціонування [77, с. 28]. Подібна ситуація виникає із відпрізвисьцевими прізвиськами. На нашу думку, варто орієнтуватися не лише на лексичну базу й форму, але й на функційне навантаження антропонімів. Атипові варіанти імен, які виділяють з-поміж інших розмовно-побутових варіантів і які служать у колективі для ідентифікації лише однієї особи, зараховуємо до відонімних індивідуальних прізвиськ.

1.3. Варіантність як характерна риса антропонімів

Варіантність онімів у мові трапляється частіше, ніж апелятивів. Вона є однією з ключових ознак неофіційної антропонімії і полягає в одночасному функціонуванні кількох форм одного й того самого особового імені, прізвища чи прізвиська. Варіантність притаманна розмовному мовленню, в якому оніми можуть змінюватися протягом певного часу, набувати іншої форми внаслідок певних обставин чи подій у житті носія. Але трапляється варіантність і в писемних документах, що часто призводить до помилок.

Л. Белей виокремив 5 типів варіювання антропонімів відповідно до рівнів української мови: фонематичний, морфологічний, словотворчий, лексичний, синтаксичний [5, с. 7]. В. Денисюк зазначає також про графемно-орфографічні варіанти [19, с. 75]. А. Нелюба серед варіантів прізвиськ виділяє словотвірні, фонетичні, лексичні, експресивно-оцінні [33, с. 35]. Кожен з цих видів виконує свою комунікативну функцію.

За українською антропонімною традицією людина має одне особове ім'я. Саме його фіксують антропонімні словники та вказують у документах, що посвічують особу. Як і інші види онімів, імена часто виступають у різних варіантах, змінюючи свою структуру та набуваючи фонетичних, словотвірних, морфологічних особливостей залежно від території, часу та сфери функціонування. Варіантність яскраво простежується на прикладі демінутивів, аугментативів та різних видів дериватів.

Л. Белей так пояснює причини широкої варіантності особових імен в українській мові: «Розгалужена варіантність християнських імен на фонологічному, морфологічному, словотворчому та лексичному рівнях української мови відкриває величезні можливості щодо розширення виражальних можливостей численних іменних варіантів» [6, с. 51].

Довгий час у лінгвістиці було проблемним розрізнення понять «варіант» та «форма» особового імені. Така неоднозначність ускладнила їхню класифікацію. За П. Чучкою, термін «варіант» доцільно вживати щодо будь-якої модифікації одного імені – фонетичної, словотвірної, розмовної, а «форма» вказує лише на парадигматичні словозміни [72, с. 28]. Ми послуговуємося терміном «форма» ще й для розрізнення варіантів антропонімів української та російської мов, які мають спільне християнське походження, але могли набути специфічних адаптованих форм у відповідному мовному середовищі.

Прізвища як знаки офіційної ідентифікації громадян України підлягають загальним нормам українського правопису. Тому орфографічні варіанти одного й того самого прізвища, закріплені в офіційних документах, вважають різними прізвищами. Через допущення помилок тими, хто фіксував власні назви в офіційних документах, часто виникають складнощі, наприклад у доведенні родинних зв'язків. Л. Скрипник та Н. Дзятківська зазначають: «Грамотне, з дотриманням правописних норм, реєстрування імен та прізвищ має і соціальне, і культурно-естетичне значення» [57, с. 311–312]. Орфографія власних назв пов'язана передусім з їхньою етимологією та семантикою. Ці питання є предметом дослідження прикладної ономастики й розв'язуються за допомогою чинних норм правопису, етимологічних словників і довідників.

Висновки до розділу 1

Неофіційна антропоніміка тісно пов'язана з офіційною, служить для неформальної ідентифікації осіб і представлена різними видами онімів, зокрема

прізви́ськами, позивними, псевдонімами, нікнеймами, розмовно-побутовими варіантами імен тощо.

Прізви́ська – база неофіційної антропонімії. Науковий інтерес до цього виду антропонімів розпочався з кінця ХІХ століття, тоді мовознавці розглядали прізви́ська як основу прізвищ. У 70-ті роки ХХ століття увага була зосереджена на прізви́ських як живих мовних одиницях. Сьогодні активно здійснюються дослідження антропоніміконів різних регіонів України з використанням комплексного підходу, проте прізви́ська багатьох населених пунктів ще залишаються невивченими.

Існують різні погляди на визначення поняття «прізви́сько». Його спільними характерними рисами в дефініціях ономастів є неофіційність, функціонування в певному колективі (зазвичай невеликому), інформативність та варіативність. Ми під терміном «прізви́сько» розуміємо додаткове неофіційне іменування, мотивоване зовнішньою чи внутрішньою характеристикою особи, її походженням, професійною діяльністю, подібністю до когось, життєвою ситуацією, родинними зв'язками тощо. Ураховуючи низку вже розроблених класифікацій прізви́ськ, виділяємо серед них індивідуальні, родичівські, сімейно-родові та колективні.

Проблема варіантності неофіційної антропонімії також часто потрапляє в поле зору науковців. Зокрема, це питання порушували у своїх роботах П. Чучка, Л. Белей, Т. Буга, Н. Свистун, О. Нестерчук та інші. Варіантність притаманна всім видам антропонімів на різних мовних рівнях. І якщо в розмовному мовленні вона є звичною умовою функціонування антропонімів (зокрема особових імені та прізви́ськ), то варіантність в офіційно-ділових текстах (найчастіше прізвищ та особових імен) може впливати навіть на дійсність документа.

РОЗДІЛ 2. ПРИЗВИСЬКА СЕЛА ГОРОДОК

Шляхом усного опитування місцевих жителів села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (загалом 8 людей різних вікових груп – від 16 до 77 років) нам вдалося зафіксувати 555 прізвиськ, реалізованих у 640 структурних і фонетичних варіантах. Серед них ми виокремили 322 індивідуальних прізвиська (350 варіантів); 150 родичівських прізвиськ (176 варіантів) та 83 сімейно-родових прізвиська (114 варіантів). Розглянемо їх детальніше у межах зазначених груп.

2.1. Індивідуальні прізвиська

Індивідуальні прізвиська – це неофіційні антропоніми, які слугують для ідентифікації, виокремлення чи характеристики окремої особи в неформальному спілкуванні в різні періоди її життя і відповідно до притаманних їй рис характеру, особливостей зовнішності, можуть надаватися в результаті якогось життєвого випадку, за аналогією тощо. Оскільки прізвиська – багатогранні онімні одиниці, існують різні критерії їхнього аналізу. Серед них: аналіз за лексичною базою, мотивами надання, структурно-словотвірним характеристиками й способом творення, типом номінації, емоційно-експресивним забарвленням, сферою, часом, тривалістю та особливостями функціонування тощо.

Зібрані нами 322 індивідуальних прізвиська, представлені в 350 варіантах, охоплюють як сучасні неофіційні іменування людей, так і ті, що ідентифікували людей, яких уже немає, але досі існує пам'ять про них, у розмовах жителі села згадують і їхні прізвиська, і мотиви номінації.

2.1.1. Лексична база індивідуальних прізвиськ

В основі сучасних українських прізвиськ знайшло своє відображення живе народне мовлення, яке містить не лише загальноновживані слова, але й виявляє діалектні риси та вплив інших мов. Для того, щоб визначити, які мовні одиниці лягли в основу прізвиськ села Городок, здійснимо аналіз їх за лексичною базою.

У будь-якій мові є дві групи лексики – апелятиви та оніми. У мовленні вони взаємодіють між собою, можуть переходити з одного виду в інший. Відповідно до цього прізвиська поділяємо на відонімні та відапелятивні.

I. Відонімні прізвиська

В основі індивідуальних прізвиськ відонімного походження часто лежать антропоніми: прізвища, особові імена та імена по батькові як самого носія, так й інших людей. Рідше використовують топоніми, хремотоніми, прагматоніми тощо. Загалом в антропонімній системі села Городок ми зафіксували 111 прізвиськ відонімного походження, що становить 34,5% від загальної кількості індивідуальних прізвиськ.

А. Прізвиська, що походять від прізвища носія. У час становлення прізвищ саме прізвиська стали вагомою основою для їх формування. Сьогодні ж існує зворотна тенденція – вживання основ прізвищ у неофіційних онімах. Ми зафіксували 14 таких одиниць (4,3% від усіх індивідуальних прізвиськ).

Найчастіше вони утворені способом усіченням, а саме за допомогою апокопи: *Вакула* (< Вакуліч), *Кардан* (< Карданець), *Кобра* (< Кобрин), *Корчан* (< Корчевський), *Лук'ян* (< Лук'янчук), *Нерода* (< Неродик), *Шева* (< Шевчук), *Шемет* (< Шеметюк), *Шіль* (< Шилак).

Швіля (<-швілі) – прізвисько, утворене не від прізвища носія, а від популярного патронімного суфікса грузинських прізвищ, проте мотив надання його носієві невідомий. За допомогою синкопи постало прізвисько *Халк* (< Халик), співзвучне з вигаданим персонажем із коміксів Marvel. *Гавчик* – усічено-суфіксальний варіант від прізвища Гаврилук, часто так називають цуценят.

Зазнавши фонетичних змін усередині слова (неправомірна заміна [о] на [а]), утворилося прізвисько *Мамонт* (< Момонт), співзвучне з родом вимерлих тварин. Шляхом перекладу оригінального прізвища Доля російською мовою постало прізвисько *Судьба*.

Б. Прізвиська, що походять від особових імен. Не всі дослідники виділяють розмовно-побутові варіанти імен серед індивідуальних прізвиськ. Інколи їх аналізують як окремий вид неофіційних антропонімів [52] або ж

вивчають у ширших контекстах – лінгвофілософському, соціолінгвістичному тощо [29].

Р. Остап серед прізвиськ розглядає також пестливі форми імен, зауважуючи таке: «Якщо в селі є кілька жінок із однаковим іменем, то деякі народні варіанти можуть служити індивідуальними прізвиськами, щоб виділити цю людину з гурту. Скажімо, із кількох Василин одну називають Василина, іншу – Василичка, ще іншу – Василичка. Таким чином, ім'я ніби бере на себе роль прізвиська» [40, с. 119]. При цьому розмовно-побутові варіанти імен можуть відрізнятися експресивним забарвленням – бути нейтральними або виражати прихильність, доброзичливе чи жартівливе ставлення до особи, подекуди й зневагу, насмішку. Тому, спираючись на функційне навантаження й неофіційну сферу використання таких іменувань, зараховуємо їх до групи прізвиськ, похідних від особових імен. Часто саме за гіпокористиками та подібними дериватами людину знають у селі, а інші варіанти імен і зовсім не використовують, коли мова йде про цю особу. Ми встановили, що таких одиниць у системі прізвиськ села є аж 73 (22,6%).

Найпродуктивнішим способом творення виявився **суфіксальний** (22 відіменних прізвиська). Він представлений такими формантами чоловічих варіантів імен:

-ик / -ік / -чик: *Жорик / Жорік* (< Жора < Георгій), *Максік* (< Макс < Максим); *Мішик* (< Міша < Михайло), *Петрик* (< Петро), *Старий Зотик* (< Зот), *Льончик* (< Льоня < Леонід), *Петюнчик* (< Петюня < Петя < Петро);

-к-а: *Володька* (< Володя < Володимир), *Сашка* (< Саша < Олександр); *Альошка* (< Альоша < Олексій), *Валєрка* (< Валєра < Валєрій);

-ун / -юн: *Колюн / Кулюн* (< Коля < Микола);

-ак-а: *Ігорáка* (< Ігор);

-о: *Костьо* (< Кость < Костянтин);

-ок: *Васильок* (< Василь);

-уш-а: *Василюша* (< Василь).

У жіночих варіантах імен використано такі суфікси:

-к-а: *Же́нька* (< Женя < Євгенія), *Ната́шка* (< Наташа < Наталія), *Нюшка* (< Нюша < Ніна), *Ларі́ска* (< Лариса);

-очк-а: *Ві́рочка* (< Віра), *Ганночка* (< Ганна);

-ох-а: *Настьо́ха* (< Настя < Анастасія).

Усічено-суфіксальний спосіб (8 одиниць) реалізований за допомогою апокопи та додавання таких формантів у чоловічих варіантах імен:

-ейк-о: *Андре́йко* (< Андрій);

-ик / -ік: *Во́дік* (< Володимир);

-усь: *Ганту́сь* (< Антусь < Антон) (утворене з використанням протези – приставного [г]);

-он: *Миро́н* (< Мирослав).

У жіночих маємо такі морфеми:

-с-я: *Велє́ся* (< Велеянна), *Зо́ся* (< Зофія), *Кулі́ся* (< Кулина);

-х-а: *Зо́ха* (< Зофія).

Серед суфіксів є демінутивні (наприклад, **-ок**, **-к-а**, **-ик / -ік / -чик**) та аугментативні (**-ак-а**, **-х-а**), які надають варіантам імен емоційного забарвлення (зменшено-пестливого, позитивного або ж згрубілого, негативного). При переході особових імен у клас прізвиськ часто ця емоційність втрачається і прізвиська сприймаються в колективі як нейтральні.

Варто також зауважити, що часто основою стають російські форми українського особового імені: *Альошка* (< Альоша), *Валерка* (< Валера), *Вантьо* (< Ваня). Це свідчить про вплив російської мови на систему іменування в радянський час та роки Незалежної України.

Серед інших способів творення ми виділили **усічення** (8 одиниць) за допомогою афери́зи: *До́ра* (< Федора), *Ко́ла* (< Микола), *Лю́ха* (< Ілюха < Ілля); апокопи: *Рус* (< Руслан); поєднання афери́зи й апокопи: *Ге́ля* (< Ангеліна), *Гри́па* (< Агрипина), *Мі́тя* (< Дмитро); синкопи: *Те́тька* (< Тетянка < Тетяна).

Способом **словоскладання** утворено прізвисько *Гавасі́лько* (вигук «Га» + варіант імені Василько < Василь). Розвідку про волинські відвигукові прізвиська здійснила Л. Шуст [78].

Серед фонетичних трансформацій наявна **епентеза**: *Димитро* (< Дмитро). Яскравою рисою західнополіського говору є заміни [а] на [е] в наголошеній позиції: *Тетєна, Татєнка* (< Тетяна).

Жителі села у своєму мовленні часто роблять неправомірну заміну голосних чи приголосних звуків, як-от у відіменних прізвиськах *Ден* (< Данило – співзвучне з дериватом імені Денис); *Сахár / Сахарóк / Сахарісько* (< Захár – гіпокористики співзвучні з росіянізмом зі значенням «цукор»), *Мáтрос* (< Федось), *Гарцєнь* (< Арсен – з приставним [г]), *Баба Даша* (< Таша < Наташа < Наталія), *Ріда* (< Дарка).

Майже повна трансформація основи зі збереженням лише початкового звука відбулася в таких прізвиськах: *Гоша / Гоша* (< Георгій), *Муся* (< Марія), *Нюшка* (< Ніна).

Серед варіантів особових імен, які лягли в основу прізвиськ, є типові західноукраїнські *Гандзя* (< Ганна) та *Владзьо* (< Влад < Владислав); російське *Жора* (< Георгій), польське *Пьóтро / Пйотр* (< Петро), германське *Вольдемар* (< Володимир), іспанське *Санчос* (< Олександр), західноєвропейське *Ромео* (< Роман).

У деяких прізвиськах відображене дитяче мовлення носіїв: *Дада* (редуплікація першого складу імені Дарина); *Іва* (апокопа від імені Іванна), *Іка* (афреза від варіанта імені Віка < Вікторія).

Не завжди прізвиська утворювалися від власного імені носія, часом вони діставалися особі після певної життєвої події (*Ванушко* – носій був остарбайтер, а коли повернувся додому, часто співав німецьку пісню «Рускій дєвушка Ванушка»; *Наталочка* – носій-хлопець грав жіночу роль у шкільній виставі), особливостей мовлення носія (*Йон* – носій у дитинстві так вимовляв чоловіче ім'я Оконон, яке вживали в селі в першій половині ХХ століття) або ж були випадково обрані іншими людьми (*Анька* – чоловік нерішучий, тому його називають жіночим ім'ям, проте чому обрано саме це – невідомо; *Гейцик* – хлопчика так прозвали колись місцеві євреї).

В. Прізвиська, утворені від прізвищ чи імен відомих людей, літературних і казкових героїв. На мовну творчість людей мають особливий вплив книги, фільми, серіали, засоби масової інформації, а також хобі та інтереси носіїв. Це засвідчено в основах 18 прізвиськ, що становить 5,6% від загальної кількості.

Майже всі із зафіксованих прізвиськ цієї групи виникли внаслідок асоціативних зв'язків із характерними рисами відомих людей. Найчастіше вони походили від імен героїв фільмів або серіалів: *Абрагім / Ібрагім* – з фільму «Тіні зникають опівдні» (носій поголовися, як головний герой); *Арабелла* – з фільму «Арабелла – дочка пірата» (жінка також була неприваблива); *Інтердевочка / Інтер* – з фільму «Інтердівчинка» (чоловік має жіночі риси у зовнішності та поведінці); *Чанай* – з фільму «Чапаєв» (носив подібну шапку); *Оля Пушкарьова* – із серіалу «Не родись вродлива» (жінка носить окуляри). Зазначені кінострічки в різний час користувалися популярністю серед місцевих жителів, тому імена персонажів були широко відомі і не потребували додаткових пояснень.

Частина прізвиськ пішла від імен мультиплікаційних героїв: *Говорун* – так звали птаха з мультфільму «Таємниця третьої планети» (носій також любить багато говорити); *Кенні* – з мультсеріалу «Південний парк» (хлопець має низький зріст і носить схожий одяг); *Масяня* – з однойменного мультсеріалу (носій-хлопець також любить жартувати).

Окрему підгрупу можемо виділити з прізвищами відомих футболістів: *Бавжа / Баужа, Марадонна / Марадончик, Мессі, Бол, Мур*. Їхні носії були або є членами футбольної команди села. Це свідчить ще й про любов та особливий інтерес жителів села до футбольної культури.

Проаналізовані прізвиська утворені переважно шляхом трансонімізації, тобто переходу власної назви з одного класу онімів в інший без будь-яких трансформацій. Усічення зазнали іменування *Чанай* (< Чапаєв), *Парамон* (< Парамоненко), *Інтер* (< Інтердівчинка). Суфіксація характерна прізвиську *Марадончик* (використання демінутивного суфікса характеризує носія як позитивну людину).

Г. Прізвиська, утворені від топонімів. Топоніми майже не зафіксовані в основах прізвиськ жителів села Городок. Єдиним прикладом (0,3%) є *Шацьк* – селище на Волині, де навчався носій. Цей онім цікавий і тим, що від початку використовувався як позивний. А після повернення військового додому, перейшов у клас прізвиськ і функціонує в такій формі в сільській комунікації.

Г. Прізвиська, утворені від інших видів онімів. Для основ відонімних прізвиськ традиційними є антропоніми й топоніми, які поширені в неофіційних іменуваннях села. Проте ми зафіксували прізвиська, утворені й від інших видів онімів (5 одиниць, 1,5%). Серед них є прагматоніми: *Володя Рись* – від цукерок «Рис» (носій говорив: «Я не хочу рисою, хочу барбарисою»); *Кукурузник* – від розмовної назви літака Ан-2 (носій прізвиська всі літаки називав «кукурузниками»); *Мінський* – від марки мотоцикла «Мінськ» (першим в селі купив цей мотоцикл); *БМВ* – від марки автомобіля (співзвучна аббревіація від прізвища, імені та по батькові носія – Борисюк Микола Васильович).

Прикладом відергонімного прізвиська, що походить від назви футбольного клубу, тобто організації, є *Ювентус* (носій вболівальник цієї команди, до того ж сам грає за футбольну команду села).

Відпрагматонімні та відергонімні прізвиська творилися за допомогою трансонімізації (*Ювентус*, *Кукурузник*) і трансонімізаційно-морфологічного способу, зокрема з використанням афези (*Рись*), апокопи (*Мінськ*) й аббревіації (*БМВ*).

II. Відапелятивні прізвиська

В основах відапелятивних прізвиськ лежить лексика, що вказує на професію, рід занять, хобі носія, етнічну належність, місце походження або проживання, а також велика кількість інших загальноновживаних слів, які шляхом метафоризації або метонімізації почали характеризувати особу. Ми зафіксували 211 прізвиськ відапелятивного походження – це 65,5% від загальної кількості індивідуальних прізвиськ.

А. Прізвиська, що вказують на професію, рід занять носія. Оніми цієї підгрупи становлять 13,6% від загальної кількості індивідуальних прізвиськ

(44 одиниці). Такі іменування виконують переважно ідентифікаційну функцію, називають людину за її професією чи посадою, а також можуть вказувати на статус або авторитет носія в межах локальної спільноти.

У ХХ столітті, коли в селі ще існував колгосп, а пізніше – радгосп, на посадах були люди, які за ними отримали свої прізвиська, зокрема: *Верка Трактористка, Архип Бригадир, Ланкова, Молоковоз, Саша Бензовоз*.

Сьогодні найбільшим підприємством у селі, яке забезпечує робочими місцями значну частину жителів села, є Державне підприємство «Городоцьке лісове господарство» з його структурними частинами – лісництвом, гаражем, пилорамною тощо. Робота пліч-о-пліч сприяє формуванню неофіційних антропонімів у колективі. Серед таких: *Бугалтерша, Гайовий* (тобто лісник), *Лісничий, Помошник* (помічник лісника), *Заправщик у гаражі, Заправщиця Оксана, Крановик / Крановщик* (працював на підйомному крані), *Пожарник, Токар*.

За роботою в органах місцевого самоврядування свої прізвиська отримали *Депутатка* (за радянської влади була однією із перших депутаток у сільській раді); *Депутат* (балотувався на голову сільської ради та в депутати села, але його так і не обрали); *Голова* (свого часу був головою сільської ради); *Староста / Старостица* (сьогодні обіймає посаду старости села).

Через роботу в школі отримали свої іменування *Директриса, Англічанка, Географічка, Фізик, Фізрук*. Через духовний сан і церковні посади – *Батюшка* (або ж *Піп*) та *Матушка*. Люди, відомі в селі своїм родом заняття, – це *Ковалик, Електрик, Дід Бондар, Бочкарик* (виготовляє бочки), *Пчеловод* (бджоляр), *Димитро Обработанець* (обробляє поля на тракторі), *Рибак Грішка*.

Пошталійонка, Медичка, Мент, Бібліотекарка / Бібліотекарша – одиничні професії в селі, саме тому ці назви виділяють носіїв у колективі.

Суфікси в прізвиськах на кшталт *Бібліотекарша* чи *Старостица* не є нормативними для утворення назв професій, зокрема фемінітивів, у сучасній українській мові. Проте жителі села активно ними послуговуються в розмовному мовленні, хоч і позаочі носіїв.

Б. Прізвиська, в основах яких відтворені етноніми, катаяконіми, об'єкти чи місце проживання денотата. Ця підгрупа становить 35 одиниць (10,8%). Широкі міграційні процеси в селі розпочалися з другої половини ХХ століття і тривають до сьогодні. Активізувалися вони з 2022 року з початком повномасштабного вторгнення в Україну.

У прізвиськах жителів села зафіксовані такі етноніми: *Білорус, Білоруска Ніна, Полячка, Росіянка, Татарин* (ці люди дійсно є представниками інших народів). Найбільше варіантів має прізвисько *Росіянка – Кацапка, Сепаратістка, Любка Руска* (такі іменування не відтворювали реалії дійсності). Етноніми *Китайка, Кореєць, Монгол, Мурич, Циганка* вказують на характерні риси зовнішності людини, зокрема розріз очей, колір шкіри чи волосся. *Жидик* репрезентує народний стереотип про те, що євреї жадібні. Серед інших прикладів – *Афганець* (чоловік – ветеран війни в Афганістані).

Катаяконіми та повні назви населених пунктів найчастіше засвідчують міграційні процеси всередині району, області чи із сусідніми регіонами. Це такі з них: *Березенець* (< с. Березино), *Боровенець* (< с. Боровно), *Галузієць / Галузійка* (< с. Галузії), *Градищучка* (с. Градиськ), *Грузятинець* (с. Грузятин), *Грушовенець* (с. Грушовець), *Комаровець / Комарівка / Комаровка* (с. Комарове), *Кукóлка* (с. Кукли), *Рудничок* (< с. Нова Руда), *Черващучка / Черевашанка* (с. Череваха), *Лишнівка* (с. Лишнівка), *Штунь* (< с. Штунь).

Назву місця народження носія зберегло прізвисько *Целі́нник* (< цілина; мати народила хлопчика на цілині в Казахстані).

В. Прізвиська, в основах яких відтворені апелютиви на позначення флори і фауни, предметів побуту, частин тіла, абстрактних понять. Найчисленнішу групу відапелютивних прізвиськ як у селі Городок, так і в загальноукраїнській системі прізвиськ [24, с. 176], становлять ті, що мають у своїй основі назви предметів побуту, рослин і тварин, частин тіла, явищ природи, абстрактних понять. Серед них ми зафіксували 132 одиниці (41%).

У прізвиськах села засвідчені такі назви дерев і рослин: *Бук і Цортове зілля*; тварин: *Баранчик, Бек* (< бик), *Белка, Вовцуган, Вужик, Гусь, Заєць, Карась /*

Карасик, Качечка, Кисік (< кіт), *Кіт / Котяра, Кінь / Конь, Коровей* (< корова), *Лось, Мавпочка, Мішко* (< мишка), *Ондатра, П'явка, Собака, Коска* (< діалектна назва косулі). Назви птахів засвідчені в онімах *Бусько, Горобець, Соловейко*, а з комах – *Букашка, Джміль / Джмілик / Джмілік, Жук*.

У прізвиськах відображені назви **флори і фауни**, які звичні для волинського села або ж добре відомі навіть дітям. Вказували вони зазвичай на зовнішні чи внутрішні риси людини, наприклад, *Жук* – чорнявий, а *Джміль* – постійно невдоволений, гуде; або на життєву ситуацію: носій з прізвиськом *Кіт* одного разу вночі пробрався через вікно в котельню і заснув там.

Серед **предметів побуту** ми виділили назви посуду (*Кастрюлька, Стаканчик*), одягу та аксесуарів (*Чоботи, Штатовець* (штатовські штани), *Чемоданчик, Пантолониха*), а також ті, що описують реалії життя в селі: *Вузел / Вузлик* (з їжею), *Гріша Манєрка* (фаєрка на плиті), *Копиця* (купа сіна або соломи), *Йорка* (відходи від очищення вже вичиненої шкіри) [58, Т. II. С. 201], *Рубель* (старовинний прилад для прасування білизни) [58, Т. IV. С. 84], *Цебричок* (цебер – велике відро), *Журавель* (криничний журавель – важіль для витягування води з колодязя [14, с. 371]). Серед інших предметів побуту зафіксовано такі: *Дротик, Електровіник, Труба, Тюля* (тюль) [4, с. 583], *Парасолька*.

Прізвиська, що пов'язані з роботою на **місцевому підприємстві**, – це *Бег / Бег / Бєга* (біг-бег – великий мішок; чоловік працював із бег-бегами на пилорамі); *Муфта* (механізм в машинах; чоловік ремонтував робочі автомобілі); *У-у-стакада* (< естакада – споруда для підняття автомобіля для ремонту; чоловік працював у гаражі підприємства).

Серед назв **їжі та напоїв** ми зафіксували такі: *Бублик, Булка, Коржик, Сирник / Сирничок, Брага, Чіча* (кукурудзяна горілка). Назви овочів, фруктів та ягід, які лежать в основах прізвиськ, переважно типові для села: *Буряк, Кабачок, Перець, Клюква* (< журавлина), *Гурок* (< огірок), а також *Банан*. Надавалися вони за вподобаннями носіїв у їжі або ж за певними зовнішніми характеристиками (*Гурок* – високий і худий; *Перець* – часто червоніє).

У прізвиськах жителів села знайшли відображення також назви **частин тіла** людини (*Вусатий, Синьоглазка, Скелет*), лексеми, пов'язані із **соціальним чи матеріальним статусом** або становою належністю (*Бáрин – тобто пан, Буржуї, Королева / Каралева, Козак*), назви на позначення **свояцтва** (*Брат, Дед, Кум*) та навіть **технічні терміни** (*Електрод та Радар*).

Усі інші прізвиська цієї підгрупи містять у своїй основі **абстрактні поняття**, наприклад *Холод, Штиль, Бжик, Булька* (< булькотіти), *Веселик, Весьолий, Жвавенький, Дуда, Цішко* (< цить), *Метр, Колядка, Козяча Смерть, Іван Дурний, Лазур Брехливий, Няра* тощо. Трапляється і лайка: *Капиздя, Пицик, Пуцько / Пуцький*.

За походженням переважна більшість слів, які лягли в основу прізвиськ цієї групи, – власне українські, з них частина є місцевими діалектизмами (*Гурок, Йорка, Коска, Джус, Джула, Путер, Шльоц*), вживання яких сприяє збереженню подібних мовних одиниць. Також ми зафіксували полонізми (*Бéнзо / Бéндзо* < від польського *bardzo* – дуже [46, с. 37]; *Лейбик* < лейба – ледача людина [4, с. 285]) і росіянізми (*Левий* < лівий, тобто шульга; *Каралева; Весьолий*), що вказує на вплив цих мов і народів на життя волинських селян.

Серед способів творення відапелятивних прізвиськ найпродуктивнішою є онімізація (*Кит, Булка, Метр*), рідше трапляється усічення (*Бег*), суфіксація (*Лейбик*), словоскладання із суфіксацією (*Синьоглазка*).

III. Прізвиська з неясною лексичною базою. В окрему групу виділяємо 4 прізвиська (1,2%), походження яких не вдалося встановити. Це пов'язано з тим, що опитувані нами жителі села не змогли назвати мотиви номінація носіїв, а словники не фіксують цих лексем. Зокрема, *Стрекон / Стрекун* (лише асоціативно для респондентів це високий чоловік), *Чомба / Чомбик* (асоціативно іменування має негативне емоційне забарвлення); *Шмоц* (зневажливо-згрубіле слово); *Тувік* (можемо припустити, що основа прізвиська – топонім на позначення Республіки Туви у складі РФ).

2.1.2. Мотиви номінації індивідуальних прізвиськ

Мотиваційний критерій аналізу прізвищ вважають одним із найактуальніших, оскільки він допомагає виявити механізми творення антропоніма в локальній системі онімів [16, с. 72].

На нашу думку, дискусійним є питання про те, чи мають мотив номінації відпрізвищеві прізвища, а також ті, що походять від особового імені носія. З одного боку, це реальні іменування, які й раніше існували в онімній системі села. Опитані нами респонденти не змогли пояснити, чому люди отримували саме такі прізвища, натомість згадували лише про їхню лексичну базу. З іншого боку, не всі варіанти імен та прізвищ закріплюються в мовленні жителів села як прізвища, індивідуалізуючи особу в колективі. Причини вибору конкретних одиниць теж існують, але вони часто пов'язані із суб'єктивним ставленням інших до носія, із асоціативними зв'язками тощо. Тому в цьому розділі мотиви номінації таких прізвищ ми розглядати не будемо.

Частина мотивованих прізвищ має непрозорий мотив надання, оскільки вже не існує ситуації, у якій вони були створені, а в пам'яті жителів села не збереглися спогади про це. Але здебільшого мотивація прізвищ відома, і це допомагає у їхній класифікації.

Ми виділили такі групи індивідуальних прізвищ жителів села Городок за мотивами номінації. Їхнє співвідношення відображено на діаграмі (див. Рисунок 1).

I. Прізвища, що вказують на ознаки носіїв

До цієї групи належать прізвища, мотивовані як зовнішніми (зріст, колір волосся, голос, хода тощо), так і внутрішніми рисами (характер, поведінка, уподобання), а також звичками носія. Специфічні ознаки помітні в повсякденному спілкуванні і, відповідно, часто стають джерелом іменування. Серед прізвищ села зафіксовано 104 одиниці (32,3% від усіх індивідуальних прізвищ) з таким мотивом номінації.

Рисунок 1

Індивідуальні прізвища села Городок за мотивами номінації

А. Антропоніми, що вказують на зовнішні риси людини. Під час знайомства з людиною ми насамперед звертаємо увагу на її зовнішність, яка вирізняє особу серед інших. Зовнішні особливості легко запам'ятовуються й часто стають маркером ідентифікації особи в невеликій спільноті, а відтак – служать для утворення прізвищ.

Зовнішні характеристики носіїв лягли в основу 44 прізвищ села (13,6%). Серед них на колір волосся вказують іменування *Білий* (блондин), *Рудь* (рудий), *Дед* (сивий); на колір шкіри та волосся – *Жук*, *Чорний*, *Циганка*, *Мури* (смугляві брюнети); на вузький розріз очей – *Китайка*, *Корець*, *Монгол*; на наявність вусів – *Вусатий*, *Козак*.

Про зріст і статуру людини говорять такі прізвища: *Карась / Карасик*, *Лось*, *Менший*, *Метр*, *Мишко* (< мишка), *Піжик* (носії низькі й маленькі), *Бук*, *Кремпач*, *Парамон* (високі й кремезні), *Банан*, *Гурок*, *Скелет*, *Козяча смерть* (високі й худі), *Копиця* (має зайву вагу). Антитезу використано в прізвиську *Горобець* (насправді чоловік високий і сильний).

За характерними елементами одягу чи аксесуарами дістали свої назви *Чанай* (носив подібну шапку, як у героя з фільму), *Оля Пушкарьова*, *Маврикін* (носять окуляри).

Серед інших особливостей – це вказівка на манеру ходи: *Качечка* (ходить перевальцем, як качечка), *Заєць* (ходить підстрибуючи). Сюди зараховуємо й онім *Маршрутка* (так називають двох сестер-близнят, які скрізь ходять разом). Носії з прізвиськами *Буряк*, *Красний*, *Перець* часто були червоні після занять спортом. Загалом оцінку зовнішності, у нашому випадку негативну, містять іменування *Арабелла* (неприваблива, як і героїня з фільму) та *Мавпочка* (чоловік схожий на цю тварину).

Б. Антропоніми, що вказують на внутрішні риси людини. Прізвиськ з таким мотивом номінації в селі 30 одиниць (9,3%). Серед них є ті, що вказували на позитивні риси носіїв: *Народний вчитель* (учитель був на одній хвилині з учнями, тому вони присвоїли йому звання «народного»), *Кінь / Конь* (чоловік дуже працьовитий, завжди всім допомагає), *Професор* (начитаний) *Шустрый* (хлопець бігав найшвидше в класі), *Штиль* (тихий, спокійний).

Значно більше прізвиськ із негативною семантикою: *Бáрин* (пихатий), *Бек* (< бик, чоловік впертий, як бик), *Жидик* (скупий), *Іван Дурний* (самовпевнений, постійно доводить іншим щось, що не відповідає реальності), *Діректор*, *Бос* (любить командувати іншими, при цьому сам нічого не робить), *Дуда* (постійно надутий, без настрою), *Вовцуган* (злий), *Джміль / Джмілик* (завжди бурчить, гуде), *Лазур Брехливий* (часто обманював; сьогодні в селі ця сполука функціонує як фразеологічна).

У деяких іменуваннях відображені діалектні назви: *Джу́ла* (< «джеджу́ла» – чепурун) [58, Т. I, с. 374], *Джус* (спритний хлопець малого росту; залицяльник) [20, Т. I, с. 54], *Пу́тер* (від слова «путо», у місцевій говірці так називають нерозумну людину), *Махабу́нда* (був злодієм; діалектне «нероба») [68, с. 353]. Зафіксовано також сленгізм *Шльоц* (дещо дивакуватий, смішний хлопець) [45, с. 74].

Серед іронічних назв можемо виділити *Веселик* і *Весьолой* (завжди веселі, хоч це не завжди пасує до ситуації), *Радар* (навіть напідпитку знаходить дорогу додому), *Анька* (невпевнений, нерішучий чоловік). Із використанням антитези виникло прізвисько *Жвавенький* (насправді чоловік повільний і вайлуватий).

В. Антропонімів, що вказують на звички людини в селі Городок 26 одиниць (8%). Вони охоплюють найрізноманітніші сфери життя людей.

Наприклад, чоловік з прізвиськом *Клюква* часто їздить у ліс по журавлину; *Коска* – полював на косуль; *Чемоданчик* – вчитель, який у школу постійно ходив із великим дипломатом; *Чоботи* – чоловік носив завелике взуття; *Вузел / Вузлик* – брав із собою на роботу вузлики із обідом; *Сьорба* – сьорбав, коли їв; *Пантолониха* – носила панталони.

Звички, пов'язані із внутрішніми рисами людей, лежать в основі таких прізвиськ: *Говорун* – любить багато говорити (у селі кажуть, що може «затуркати, заговорити зуби іншим»), *Вчитель* (повчає інших), *Дояр* (постійно щось просив: «Дай-дай»), *Щупа* (все щупає), *Соловейко* (у будь-якій ситуації може завести пісню, любить співати), *Левий* (лівша), *Пройда* (часто міняв місце проживання). Уподобання носіїв у їжі фіксують прізвиська *Булка*, *Коржик*, *Сирник / Сирничок*.

Хобі та вміння людей відображають прізвиська, пов'язані з футболом: *Баранчик* (уміє «крутити» м'яча у футболі), *Чортик* (дуже швидко бігав), а також уже згадані вище *Бол*, *Бавжа / Баужа*, *Марадонна / Марадончик*, *Мессі*, *Мур*, *Ювентус*.

II. Прізвиська, що виникають за особливостями мовлення носія

Цю підгрупу становлять досить поширені серед жителів села прізвиська: ми нарахували 32 одиниці (10%). Вони пов'язані зі специфічною вимовою певних звуків або із частим повторенням слів у розмові.

А. Неправильна вимова слів. Дефекти мовлення носіїв спричинили появу таких іменувань: *Цóртове зілля* (замість «чортове зілля»), *Пуцка́й* (замість «почекай»), *У-у-стакáда* (замість «естакада», чоловік заїкався).

Неправильна вимова слів сформувала прізвиська *Мáтрос* (не міг вимовити своє ім'я Федось), *Володя Рись* (чоловік називав «ірис» – «рись»), *Гріша Манєрка* (замість «фаєрка» (тобто конфорки, колісники до плити [14, с. 1526]) чоловік говорив «манєрка»), *Тюля* (носій казав «тюля» замість «тюль»).

Ми зафіксували й лексеми, не типові для повсякденного мовлення жителів, але які стали основами для індивідуальних прізвиськ мовців: *Ніцик* (говорив «ніц» замість «нічого», вплив польської мови) [46, с. 638]; *Пóкуль* (казав «покуль» замість «поки»); *Преждик* (говорив «прежди» замість «раніше», ця лексема є в старослов'янській мові, яку використовують для богослужіння в церкві села, а також у російській мові).

Мають нечітке мовлення носії прізвиськ *Німець* («говорить, як німець», тобто нерозбірливо), *Булька* («булькоче»), *Електровіник* (вимовляє слова дуже швидко і невиразно). *Лелетом* / *Лелітом* чоловіка назвали після його служби в радянській армії, коли він почав говорити суржиком. *Няра* – розмовляє, ніби жаліється (< няравчати) [4, с. 362].

Специфіка дитячого мовлення засвідчена в прізвиськах *Йон*, *Дада*, *Іва*, *Іка*. Цікавим є іменування *Бодзік*, утворене від слова «Бозя» – так у дитинстві дитина називала Бога, а батько почав казати на хлопчика *Бодзя*, *Бодзюня* (тобто «маленький Бог»).

Б. Часте повторення одного і того самого слова в розмові. Коли людина вживає слова-паразити або часто повторює якісь фрази, це не залишається непоміченим в сільському колективі. Так постали прізвиська *Бéнзо* / *Бендзо* (часто говорив слово «бензо» у значенні «бардзо» (від польського *bardzo* – дуже [46, с. 37]); *Брат* (постійно називав так інших людей; усім був братом); *Гавасілько* (часто повторював «га»); *Мєсна* (була родом із смт. Маневичі, але в селі завжди говорила, що вона «мєсна» (місцева)); *Цішко* (часто говорив «цить»); *Морда* (напідпитку називав інших «п'яна морда»), *Капиздя* (чоловік так лаявся на інших).

III. Оказіональні прізвиська

Оказіональні прізвиська виникають у результаті конкретної життєвої події, вчинку або випадку, що не залишився непоміченим у сільському колективі. Характерною ознакою їх є яскраво виражена мотивація: вони виникають як реакція на конкретну ситуацію і часто мають емоційно-експресивне забарвлення, зокрема іронічне, жартівливе, іноді з елементами сарказму чи навіть зневаги.

У селі Городок зафіксовано 13 таких одиниць (4%). Серед них є прізвиська *Льотчик* (одного разу «полетів» з висоти на землю); *Джокер* (робив собі грим Джокера на новорічний вечір у школі); *Наталочка* (грав у шкільній сценці дівчинку Наталочку); *Гула / Гулович* (під час бійки отримав гулю); *Кастрюлька* (підстригся під каструлю); *Копиця* (під час Другої світової війни, коли в село зайшли німці, ховався в копиці сіна); *Пестель* (у школі на уроці розповідав про діяльність Пестеля); *Чіча* (колись пробував робити «чічу» – кукурудзяну горілку).

IV. Прізвиська, що відтворюють реальний стан речей

Це друга за численністю група прізвиस्क за мотивами номінації: кількість становить 72 одиниці (22,3%). Вони утворені від реальних етнонімів: *Білорус*, *Білоруска Ніна*, *Любка Руска*, *Полячка*, *Росіянка*, *Татарин*.

Від **катайконімів** постали прізвиська *Березенець*, *Боровенець*, *Галузіць*, *Градищучка*, *Грузятинець*, *Грушовенець*, *Комаровець*, *Комарівка / Комарівка*, *Куколка*, *Одесит*, *Рудничок*, *Черващучка*, *Черевашанка*. Носії були родом із відповідних сіл та міст. Назви населених пунктів та місць проживання і походження носіїв також містять прізвиська *Лишнівка*, *Штунь*, *Волинчишин* (< Волинь), *Гайошка* (< гай).

Про **професії** носіїв свідчать прізвиська *Бугалтериша*, *Лісничий*, *Пожарник*, *Токар*, *Пошталійонка*, *Староста*, *Медичка* та інші. Жартівливо називають рід занять людини *Дротик* та *Електрод* (чоловік працює електриком), *Муфта* (чоловік ремонтує машини), *Журавель* (носій майстрував і встановлював криничні журавлі), *Кабачок* (вирощував перші кабачки на колгоспному городі, був бригадиром).

Прізвиськом за спорідненістю і свояцтво є *Кум* – чоловік мав багато похресників, відповідно, був спільним кумом для багатьох.

Прізвиська, що вказують на матеріальний статус носія – це *Буржуй* (один із перших приватних підприємців в селі, спочатку люди сприймали це негативно, пізніше прізвисько стало нейтральним) і *Рубель* (мав рубель – знаряддя для прасування одягу, який позичав іншим, це свідчить про матеріальний добробут у сім'ї носія).

V. Прізвиська, мотивовані кількома ознаками

У неофіційній системі села є 20 прізвиськ (6,2%), які мають комплекс мотивів номінації. Такі іменування характеризують людину з різних сторін, пов'язані із певними подіями в житті носія, можуть бути співзвучні з апелюваннями чи онімами або ж переходити в прізвиська з інших сфер функціонування неофіційної антропонімії.

Від прізвищ носіїв утворені такі прізвиська: *Кардан* – апокопа від Карданець, співзвучна з автомобільним механізмом (хоча ніякого відношення до носія це немає); *Халк* – синкопа від Халик, фонетична асоціація із супергероєм із коміксів «Marvel»; *Мамонт* – від прізвища Момонт, співзвучне з твариною мамонт. *Гавчик* – усічено-суфіксальне утворення від Гаврилюк, яке постало ще й унаслідок фонетичної асоціації з апелюванням «гавчик» – тобто цуценя, носій прізвиська балакучий та емоційний.

Від особових імен утворені прізвиська *Слива* (< Слава + носій прізвиська бойовий, міг «набити сливу», тобто пику); *Юпа* (< Юра + носій любив популярний у 90-ті роки напій «Yuri»); *Сахар* / *Сахарок* / *Сахарисько* (< Захар + омограф росіянізму «сахар»); *Хрустик* (< Христина + нікнейм у соцмережах).

Одночасно і внутрішні, і зовнішні риси носіїв засвідчені в таких прізвиськах: *Белка* (блондинка, до того ж має імпульсивний характер); *Вужик* (маленький, жвавий, вміє викрутитися з будь-якої ситуації); *Интердевочка* / *Интер* (це чоловік, і в зовнішності, і в манері поведінки якого простежуються жіночі риси); *Масяня* (хлопець подібний на персонажа з мультсеріалу, оскільки

смішний, невисокий, часто має неохайно вкладене волосся), *Кенні* (< від імені персонажа з мультсеріалу, хлопець має низький зріст і носить схожий одяг).

Шляхом абрєвіації від прізвища, імені та по батькові носія утворене прізвисько *БМВ* – від Борисюк Микола Васильович; співзвучне з маркою автомобіля. У цьому полягає своєрідна мовна гра та виявляється почуття гумору тих, хто вигадав це іменування, оскільки насправді носій прізвиська їздить на старенькому «Жигулі», за яким його знають у селі.

Засобом мовної гри є і рима до особових імен: *Букашка* (< Сашка-Букашка) та *Стаканчик* (< Степанчик-Стаканчик).

Найбільше трансформаційних перетворень зазнало прізвисько *Парасолька*. Пішло воно від особового імені діда Зота (Зотик), згодом *Зотиками* почали називати всю родину носія – так постало сімейно-родове іменування. Наймолодший онук, навчаючись у школі, де існує сприятливе середовище для формування жартівливих іменувань, дістав прізвисько *Зонтік* (за фонетичною аналогією до росіянізму). Тенденція до українізації власних назв, яка активізувалася з початком повномасштабного вторгнення, вплинула й на неофіційну систему іменувань села, тому сьогодні носія часто називають *Парасолька* (хоча це прізвисько досі функціонує поруч із синонімічною калькою з російської мови, за якою його знають більшість жителів).

Від сімейно-родового найменування *Кóляди* (очевидно, від народно-християнського свята Коляда́) утворено індивідуальне прізвисько *Коля́дка*, яке використовується для виокремлення одного представника з родини. Подвійність мотивації полягає в тому, що чоловіка звати Коля, а це співзвучно з частиною сімейно-родового прізвиська.

VI. Прізвиська зі стертою мотивацією

У зібраному матеріалі ми зафіксували 9 прізвиस्क (2,8%) зі стертою мотивацією. Деякі з них мають зрозумілу лексичну базу: *Чумак* – історична назва торговця сіллю, *Йорка* – відходи від вичищеної шкіри, *Швіля* – усічення від типового грузинського прізвища (-швілі), *Мошко*, *Гейцик* – так часто називають євреїв; проте ситуацію, у якій носії отримали ці прізвиська, жителі села вже не

пам'ятають. Є і ті назви, що мають невстановлене походження основи, а, отже, і мотив надання також: *Стрекон / Стрекун, Тувік, Чомба / Чомбік, Шмоц*.

2.1.3. Класифікація індивідуальних прізвиськ за емоційно-експресивним забарвленням

Неофіційна антропонімія в порівнянні з офіційною є більш суб'єктивною, варіативною та експресивною. Частина прізвиськ, окрім номінативної, виконує ще й емоційно-оцінну функцію. Даючи комусь із представників сільського колективу індивідуальне прізвисько, люди закладають у нього своє ставлення до цієї людини чи виражають думку про неї, тим самим транслуючи колективну оцінку й своєрідно маркуючи цю людину для інших членів спільноти.

Усі прізвиська можна поділити на дві групи – нейтральні й емоційно-забарвлені, які можуть бути позитивно або негативно забарвлені. М. Торчинський розглядає їх як «одну з найхарактерніших ознак ономастикону України, що свідчить про емоційність нашого народу й образність його мислення» [65, с. 103].

Співвідношення різних груп індивідуальних прізвиськ жителів села Городок за емоційно-експресивним забарвленням можемо простежити за допомогою діаграми (див. рисунок 2).

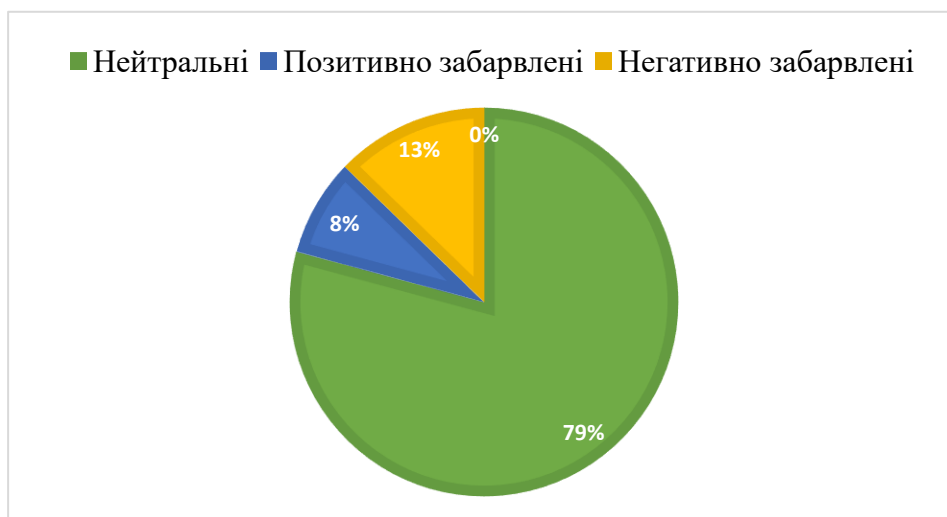
А. Позитивно забарвлених прізвиськ у системі іменувань села Городок 26 одиниць (8% від загальної кількості). Вони вказують на приязне, доброзичливе ставлення до людини, можуть підкреслювати симпатичну зовнішність носія, працелюбність, почуття гумору та інші позитивні риси.

Наприклад: *Кінь* – дуже працьовитий чоловік, який нікому не відмовить у допомозі; *Народний вчитель* – прізвисько засвідчує прихильність учнів до свого вчителя; *Соловейко* – вказує на вміння носія своїми піснями розважити будь-яку компанію; *Шльоц* – смішний і дружлюбний хлопець; *Бжик* – жвавий і веселий; *Штиль* – тихий, врівноважений чоловік; *Чортик* – походить від назви одного зі злих духів у слов'янській міфології, але носій дістав це прізвисько за вміння швидко бігати під час гри у футбол (у селі кажуть «як чортик»), воно не має

негативної оцінки, а навпаки – у жартівливій формі виражає захоплення навичками носія.

Рисунок 2

Індивідуальні прізвиська села Городок за емоційно-експресивним забарвленням

Б. Негативно забарвлених прізвиськ у селі більше, ніж позитивних. Зазвичай вони фіксують внутрішні риси людини, рідше – недоліки мовлення чи особливості зовнішності. Такі прізвиська неприємні носієві, тому майже завжди їх вживають позаочі. Часто вони стають засобом булінгу, наприклад у шкільному колективі, і мають тривалий психологічний вплив на носія. Лексично такі прізвиська можуть містити елементи іронії чи сарказму, будуватися на гіперболі, бути згрубілими або образливими словами.

Серед індивідуальних прізвиськ села ми зафіксували 41 негативно забарвлене найменування (12,8%). Серед них є і, які вже за лексичною базою образливі (*Махабунда* (зłodій), *Іван Дурний*, *Лазур Брехливий*) або ж лайливі (*Капиздя*, *Пицик*, *Пуцько / Пуцький*). Дошкульні шкільні прізвиська – це *Собака*, *Мавпочка*, *Котиця*.

Часто іменування вказували на внутрішні риси чи звички носіїв: *Бос*, *Діректор* (нічого сам не робить, лише роздає команди іншим), *Вовцуган* (злий та доволі агресивний чоловік), *Щуна* (постійне все щупав), *Сьорба* (сьорбав, коли їв).

Іронічні прізвиська будуються на контрасті між реальною рисою людини й тим, як її характеризують у прізвиську. Наприклад, *Жвавим* називають дуже повільного чоловіка, але щоб позбутися пейоративного забарвлення, у селі вживають варіант прізвиська *Жвавенький* із демінутивним суфіксом -еньк-.

Часто емоційне забарвлення оніма залежить від контексту. Наприклад, чоловік з прізвиськом *Депутат* колись подавав свою кандидатуру на посаду голови села, а потім балотувався в депутати місцевої ради, хоча сам нічого не розумів у місцевому самоврядуванні. Люди зберегли пам'ять про цю ситуацію в прізвиську чоловіка.

В. Нейтральні прізвиська становлять найбільшу групу. Вони позбавлені виразного емоційного забарвлення, часто констатують певний факт, транслюють характерні риси носія тощо.

Серед індивідуальних прізвиськ села Городок це 255 одиниць, що становить 79,2% від загальної кількості. Така численність нейтральних прізвиськ пов'язана із нашим суб'єктивним сприйняттям. В їхніх основах можуть лежати емоційно забарвлені поняття, проте саме прізвисько вже втратило первинну експресивність і сьогодні виконує лише ідентифікаційну функцію. Тому в селі багато з цих прізвиськ давно нейтральні.

Основу нейтральних прізвиськ становлять назви за професією носіїв, за місцем походження чи проживання людини, відпрізвищеві та відіменні утворення. Наприклад, *Токар* – від професії; *Галузієць* – від назви села, де народився носій, *Лук'ян* – від прізвища Лук'ян.

Гіпокористики особових імен за своїм характером служать для виявлення прихильності до людини, часто виражені пестливо-здрібнілими формами імен. Серед відіменних прізвиськ маємо такі: *Альошка*, *Сашка*, *Жорик*, *Ганночка*, *Велесья*, *Нюшка*. Ставши індивідуальними прізвиськами, вони втратили позитивне забарвлення і в сільському колективі сприймаються як нейтральні іменування.

Ще один приклад – прізвисько *Буржуй*. Його носій був одним із перших приватних підприємців у селі за часів Незалежної України. Не всім мешканцям

подобалося те, що чоловік успішно будував власний бізнес, тому назвали його досить образливо. Після смерті чоловіка прізвисько перейшло синові. Сьогодні воно не несе негативного забарвлення. Хлопець, якого зараз називають прізвищем батька, навіть послуговується ним при знайомстві з новими людьми та використав його як нікнейм у своїх соцмережах.

2.2. Родичівські прізвиська

Родичівські прізвиська (або генесіоніми) – це вид неофіційних антропонімів, що виникають на основі родинних зв'язків, служать для диференціації осіб у межах сім'ї чи ширшого колективу. Лексичною базою генесіонімів є офіційні чи неофіційні іменування родичів носія.

П. Чучка зазначає, що родичівські прізвиська «носія свого фактично не характеризують, а тільки вказують на його відношення до якогось родича (до батька, матері, чоловіка, дружини і т. под.)» [73, с. 163] Дослідник вважає, що ключовими при виборі прізвиська є авторитетність члена родини в колективі і ступінь індивідуалізації його назви [72, с. 608]. Такі прізвиська найчастіше виникають від імені голови сімейства – батька або матері (якщо їй відводиться ключова роль в сім'ї), діда чи баби, рідше – від імені дітей чи інших членів сім'ї.

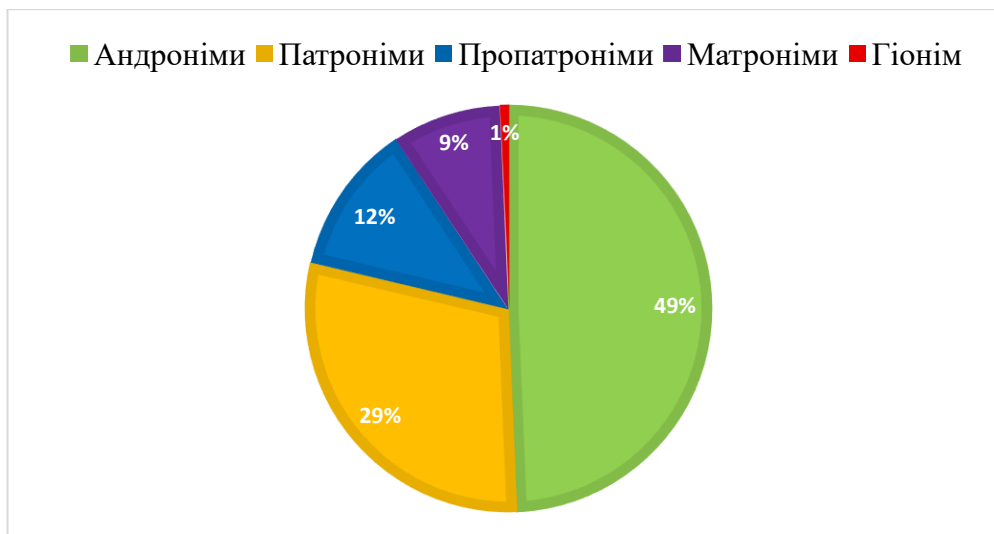
У селі Городок ми зафіксували 150 родичівських прізвищ. Співвідношення їхніх груп представлено в діаграмі (див. рисунок 3).

А. Андроніми

Історично андроніми використовували для ідентифікації заміжньої жінки за чоловіком у різних функціональних стилях. Сьогодні сфера їхнього вживання звузилася до розмовного. Жителі села Городок зберегли давні українські традиції називання за допомогою андронімів у формі прізвищ мешканців і продовжують активно використовувати ці мовні одиниці у своїй комунікації. Окрім ідентифікаційної, андроніми виконують соціальну функцію, оскільки вказують на родинні зв'язки між особами і є своєрідними мовними пам'ятками. Вони номінують переважно жінок старшого віку.

Рисунок 3

Види родичівських прізвищ у селі Городок

Серед прізвищ села Городок ми зафіксували 74 андроніми (49,3% від загальної кількості родичівських прізвищ). Утворені вони від типових для цього виду антропонімів формантів **-ов-а**, **-их-а / -іх-а**, **-ин-а / -ін-а**, **-к-а**.

Суфікс **-ов-а** – найпродуктивніший в утворенні андронімів села Городок, і реалізується найширше на базі прізвищ чоловіків: *Бéгова* (< Бéга), *Бéнзова* (< Бéнзо), *Бригадiрова* (< Бригадiр), *Джмiльова* (< Джмiль), *Журавльова* (< Журавель), *Ковáликова* (< Ковалик), *Козакóва* (< Козак), *Колюнóва* (< Колюн), *Копицьова* (< Копиця), *Котóва* (< Кiт), *Кремпачóва* (< Кремпач), *Кутiкова* (< Кутiк), *Лéлєтова* (< Лелет), *Манєркова / Манiркова* (< Манєрка), *Мáтросова* (< Мáтрос), *Мiшкова* (< Мiшко), *Парамóнова* (< Парамон), *Халамайчикова* (< Халамайчик) та інші приклади, які представлені в нашому покажчику родичівських прізвищ (див. Додаток 3).

Від прізвища чоловіка утворено андроніми *Балайóва* (< Балай) та *Бóндарова* (< Бондарова). Варіанти особових імен засвідчені в прізвиських *Васiлькова* (< Василько), *Ємéнова* (< Ємен), *Пьóтрова* (< Пьотро).

У ненаголошеній позиції андроніми із суфіксом **-ов-а** можуть утворювати фонетичні варіанти прізвища на **-ув-а** (*Жiдiкова / Жiдикува*, *Прéждикова / Прéждикува*, *Лéлєтова / Лéлєтува*). Н. Шульська зазначає, що ця морфема особливо продуктивна в центральних говірках Західного Полісся [77, с. 182], до яких належить і місцева говірка села Городок.

Суфікс **-их-а (-іх-а)** типовий для всіх східнослов'янських мов. Найчастіше він додавався, як і в попередньому випадку, до прізвиськ чоловіка: *Абрагі́миха* (< Абрагім), *Базані́ха* (< Базан), *Бодзі́ха* (< Бодзік), *Бочка́ріха* (< Бочкарик), *Буржу́їха* (< Буржуй), *Гарце́ніха* (< Гарцень), *Гейці́ха* (< Гейцик), *Джмі́лиха* (< Джмілик), *Джу́лиха* (< Джула), *Драгу́ніха* (< Драгун), *Дуді́ха* (< Дуда), *Лейбі́ха* (< Лейбик), *Ня́риха* (< Няра), *Ріси́ха* (< Рись), *Чумачі́ха* (< Чумак), *Стре́куниха* (< Стрекун), *Пожарни́чиха* (< Пожарник), *Петлю́риха* (< Петляр).

Рідше андроніми із суфіксом **-их-а (-іх-а)** поставали від прізвища чоловіка: *Бала́їха* (< Бала́й), *Борейчи́ха* (< Борейко), *Гу́риха* (< Гурин), *Подоля́ниха* (< Подолян), *Чунісі́ха* (< Чуніс), *Карданчі́ха* (< Карданець); а також від розмовно-побутових варіантів особових імен: *Ді́миха* (< Діма < Дмитро), *Логви́ниха* (< Логвин).

Андроніми *Лі́сиха* (< Лісухи), *Су́риха* (< Су́ри) – це приклади процесу, про який зазначала О. Вербовецька: «Сімейно-родові назви з певних екстралінгвальних причин можуть звужувати сферу вживання і називати лише одну особу з роду» [16, с. 174]. Вони утворені від сімейно-родових прізвиськ чоловіка таким ланцюжком: *Сури* / *Сурові* (сімейно-родове прізвисько чоловіка) > *Сура* (чоловік) > *Суриха* або *Сурова* (жінка).

Морфема **-ин-а / -ін-а** зафіксована в родичівських іменуваннях від прізвиська чоловіка: *Джу́лина* (< Джу́ла), *Йорчи́на* (< Йорка), *Кастрюльчи́на* (< Кастрюлька), *Коні́на* (< Кінь / Конь).

Суфікс **-ишин-** – типовий матронімічний формант, тому для того, щоб він увійшов до основи андроніма, прізвисько має пройти довгий шлях. Простежимо цей процес на прикладі андроніма *Петлю́ришина*: 1. *Петро* (особове ім'я чоловіка) > 2. *Петляр* (індивідуальне відіменне прізвисько чоловіка) > 3. *Петлю́ра* (похідне індивідуальне прізвисько чоловіка) > 4. *Петлю́риха* (андронім за прізвиськом чоловіка) > 5. *Петлю́ришин* (матронім за прізвиськом матері) > 6. *Петлю́ришина* (андронім за прізвиськом чоловіка). Ще одним прізвиськом жінки за чоловіком із формантом **-ишин-а** є *Тараси́шина* (*Тараси́шина* < *Тараси́шин* < *Тараси́ха* < *Тарас*).

За допомогою суфікса **-к-а** утворені андроніми *Жучка* (< Жук), *Одеситка* (< Одесит), *Шипеличка* (< Шипелик).

Серед способів творення андронімів, окрім морфологічного, ми зафіксували також лексико-семантичний, який полягає у зміні граматичного роду: *Лева* (< Левий), *Пуцька* (< Пуцько).

Б. Патроніми

Патроніми – це власна назва сина чи доньки за батьком; одні із найдавніших родичівських іменувань, які в минулому виконували функції прізвицьк, прізвищ та імен по батькові [16, с. 39].

В Україні до початку ХХ століття панував патріархат: головою сім'ї був чоловік, якому відводилася провідна роль у житті родини й громади. На його плечі лягала важка фізична робота в полі та вдома, часто чоловіки ще й займалися різними ремеслами. Жінка була домашньою господинею, матір'ю та помічницею чоловіка. В українському селі досі роль голови сімейства належить чоловіку – батьку або діду, лише в окремих випадках її переймає жінка.

Ми зафіксували 44 патроніми, які активно функціонують у селі Городок, це 29,4% від загальної кількості родичівських прізвицьк. Творяться вони від майже усіх видів чоловічих антропонімів. Але найчастіше основою стає офіційне особове ім'я батька або його варіанти: *Адámцьова* (< Адámцьо), *Панáскова* (< Панáско), *Якувов* (< Яків). Патроніми можуть походити також від прізвицьк: *Дúдова* (< Дуда), *Копицьова* (< Копиця), *Бондарчукóва* (< Бондар), рідше – від прізвищ: *Кічоліха* (< Кічол).

У структурі прізвицьк дочок за батьком найбільше патронімів з морфемою **-ов-а**: *Ванькóва* (< Ванька), *Волóдькова* (< Володька), *Гарцéньова* (< Гарцень), *Кóстьова* (< Костьо), *Лю́хова* (< Люха), *Нау́мцьова* (< Наумцьо), *Они́прійова* (< Оніпрій), *Раді́йонцьова* / *Раді́вонцьова* (< Радіон), *Терéшкова* (< Терешко), *Мóшкова* (< Мóшко), *Корчанóва* (< Корчан).

Серед інших суфіксів маємо **-ин-а**: *Альóшкина* (< Альошка), *Бáтюшкина* / *Бáтющина* (< Батюшка), *Дудина* (< Дуда); **-их-а**: *Лáйтериха* (< Лайтер),

Скороходиха (< Скороход), *Максѣмиха* (< Максим). Патронім на позначення дочки *Глухого Гриця* функціонує у формі родового відмінка.

Прізвиська сина за батьком вирізняються популярністю суфікса **-ов-**: *Бочкариков* (< Бочкарик), *Бригадіров*, *Бригадірув* (< Бригадір), *Володьков* (< Володька), *Гийов* (< Гий), *Жоріков* (< Жорік), *Кисікув* (< Кисік), *Логвинко* (< Логвин), *Окантійів* (< Окантій), *Попович* (< Піп), *Пупок* (< Піп), *Телемінчик*, *Телемінчиков* (< Телемін), *Тьома* (< Артем), *Хартонов* (< Хартон), *Хомкув* (< Хома). З-поміж інших ще виділяємо **-ишин**: *Альоцишин* (< Альошка), *Терецишин* (< Терешко).

Від імені по батькові носія утворене прізвисько *Демидович*, хоч воно ним і не є в класичному розумінні. Батька насправді звати Дермидон, таке ім'я маловідоме, погано запам'ятовується, тому в сільському колективі його сина почали називати не Дермидонович, а більш звично – Демидович.

В. Пропатроніми

Пропатроніми – це особові іменування за дідом, прадідом тощо. Однією з причин, чому діти могли отримати прізвисько за дідом, а не батьком (як і за бабою, а не матір'ю), є те, що дітей могли виховувати не батьки, а дідусь чи бабуся. П. Чучка вважає, що вони могли виникати тоді, коли внуки були схожі зовнішніми або внутрішніми рисами на своїх діда чи бабу [72, с. 206-207]. Із наших спостережень можемо сказати, що в селі Городок пропатроніми найчастіше трапляються в родинах, де старійшиною був дід, якого знали й поважали. На основі його іменування часто поставали не лише пропатроніми, але й сімейно-родові прізвиська.

Ми зафіксували 18 пропатронімів (12%). Функціонують вони подібно до патронімів та мають ту саму лексичну базу. Морфемний спосіб творення жіночих іменувань характеризується вживанням суфіксів **-ов-а**: *Нестьорова* (< Нестер), *Окантійова* (< Окантій), *Хомкова* (< Хомко); **-их-а**: *Крановиха* (< Крановик), *Степуриха* (< Степура).

У чоловічих іменуваннях засвідчені морфемі **-ів**: *Гарсенів* (< Гарсень); **-ик-** / **-ік-**: *Зотик* (< Зот), *Казік* (< Казимир), *Тартик* (< Тартак), *Халама́йчик*

(< Халамай). Лексико-семантичний спосіб творення характерний назвам *Євмѐн / Ювмѐн* (< від імені діда Євмена), *Парфень* (< Від імені діда Парфеня), *Халама́й* (від прізвища діда Халамай, яке сьогодні не має носіїв у селі Городок).

Пропатроніми у своїй основі містять особові імена, якими називали дітей орієнтовно 50–100 років тому. Це були переважно давні українські назви, які вже вийшли з активного вжитку, але продовжують функціонувати у формі прізвиськ у сільському колективі. Наприклад, *Ола́сиха* (< Олас), *Ока́нтійова* (< Окантій), *Тіто́виха* (< Тіт), *Євмен* тощо.

Г. Матроніми

Матронім (або ж метронім) – це неофіційне іменування за матір'ю. Попри те, що в центрі української антропонімної системи знаходяться чоловічі власні назви – саме їх успадковують діти, іменування за жінкою теж здавна існували і навіть фіксуються у давніх пам'ятках [24, с. 187].

У селі Городок ми зафіксували невелику кількість матронімів у порівнянні з іншими видами родичівських прізвиськ – 13 одиниць (8,7%). Надавалися вони зазвичай дітям, які росли без батька, тоді роль голови сім'ї переходила до матері.

Чоловічі іменування за матір'ю творилися за допомогою суфіксів **-ин-** / **-ін-** від особових імен: *Васін* (< Васса), *Марфин* (< Марфа), *Яринин* (< Ярина), або прізвиськ: *Гайоцин* (< Гайошка), *Поляччин* (< Полячка). Маємо один матронім із формантом **-ик-** від прізвиська за професією: *Поштальйончик* (< Поштальйонка).

Жіночі найменування походять лише від особових імен матері і мають у складі формант **-ин-а**: *Ганночина* (< Ганночка), *Євоччина* (< Євочка), *Ликерина* (< Ликера), *Настьошина* (< Настьоха), *Христиччина* (< Христичка). Лексико-семантичний спосіб творення має прізвисько *Поляк* (< Полячка).

Г. Гіонім. У системі іменувань жителів села Городок зафіксовано один **гіонім** – прізвисько матері за сином – *Целінникова*, утворений за допомогою суфікса **-ов-а** від прізвиська сина *Целінника*, якого жінка народила на циліні в Казахстані. На нашу думку, ключову роль у виборі назви відіграла впізнаваність та оригінальність прізвиська сина.

2.3. Сімейно-родові прізвиська

Сімейно-родові прізвиська становлять одну з найстійкіших груп народних найменувань. Вони виникають як форма ідентифікації людини в межах локальної спільноти з метою додаткового розрізнення осіб і вказують на походження носія з певного роду або сім'ї. Вони існують паралельно з офіційним прізвищем, але вживаються лише в неофіційній комунікації. Особливо поширені подібні найменування в сільській спільноті, де люди одне одного добре знають.

І родичівські, і сімейно-родові прізвиська надаються носіям за спорідненістю з кимось із членів родини. Різниця полягає в тому, що родичівські прізвиська – однопоколінні, можуть змінюватися разом із соціальним контекстом (наприклад, андронім замінює патронім) і стосуються конкретного родинного зв'язку, умовно відповідаючи на запитання: «Чия це дитина / дружина / сестра?». Натомість сімейно-родові прізвиська походять від особового імені чи прізвиська спільного предка або надаються за родовою ознакою, закріплюються за цілою родиною, вживаються у формі множини, передаються з покоління в покоління і продовжують функціонувати навіть попри зміну офіційного прізвища носія.

2.3.1. Сімейно-родові прізвиська за тематико-мотиваційною характеристикою

У селі Городок ми зафіксували 83 сімейно-родових прізвиська, реалізованих у 114 фонетичних і структурно-словотвірних варіантах. Вони ідентифікують представників трьох і більше поколінь жителів села. Серед них ми виділили такі тематично-мотиваційні групи.

I. Сімейно-родові іменування, що походять від прізвищ. Лексико-семантичною базою цієї підгрупи є не актуальні прізвища носії, а прізвища предків або родичів. Ми зафіксували 4 одиниці (4,8% від загальної кількості прізвищ), яких сьогодні не існує в офіційній антропонімній системі села, але які продовжують функціонувати у формі прізвищ: *Сайкі* з варіантом *Сайкові* (< Сайко́), *Повхі*, *Повшки* (< Повх), *Халамаї*, *Халамаїчики* (< Халама́й), *Шпачкі*,

Шпакóви (< Шпак). На основі даних з онлайн-платформи *ridni.org* (ресурс, створений генеалогічним товариством «Рідні», який містить базу сучасних українських прізвищ та показує їх довоєнне поширення на карті) ми простежили, що зазначені антропоніми досі існують як прізвища в інших населених пунктах Камінь-Каширського, Ковельського та Луцького районів Волинської області [22].

Цікаво, що в основі цих прізвищ лежить застаріла лексика та діалектизми, значення яких уже не знають і самі жителі села. Наприклад, *Сайкó* – імовірно від апелютива «сáйка», що означає «невелику довгасту пшеничної булку з заокругленими краями» [14, с. 1284]; *Повх* – від діалектизму на позначення крота [4, с. 422]; *Халамай* – від історизму «халамай» або «халамій» – прізвисько єврея [14, с. 1555].

II. Сімейно-родових прізвиस्क, що походять від особового імені спільного предка, його розмовно-побутового варіанта або індивідуального відіменного прізвиська, зафіксовано 21 одиницю (25,3%). Серед них від чоловічих імен утворені найменування *Вантьóві* (< Вантьó < Іван), *Гнáтові* (< Гнат), *Ді́міні*, *Ді́мові* (< Діма < Дмитро), *Зóтикові*, *Зóтикуві* (< Зотик), *Колюні* (< Колюн < Микола), *Максимівські* (< Максим), *Мáксими*, *Мáксимові* (< Максим), *Окáнтийові* (< Окантій), *Окáтійові* (< Окатій), *Омéлькові* (< Омелько), *Парфéньові* (< Парфень), *Петю́нчикові* (< Петюня < Петро), *Пьóтрові* (< Пьотр < Петро), *Сáвкові* (< Савка < Савко), *Федурівські* (< Федір), *Хóмкові* (< Хомка < Хома), *Титóві* (< Тит < Тит).

Від жіночих імен постали сімейно-родові прізвиська *Ві́роччині* (< Вірочка < Віра), *Грípині* (< Грипа < Агрипина), *Дáроччині* (< Дарочка < Одарка), *Зóсіні*, *Зóсіни* (< Зося < Зофія). Їхнє функціональне навантаження подібне до матронімів – вони називають членів родини за матір'ю, яка була головою сім'ї і внаслідок певних обставин виховувала дітей без чоловіка.

III. Сімейно-родових прізвиस्क, що походять від індивідуальних прізвиस्क у селі Городок 40 одиниць. Н. Шульська, описуючи західнополіську антропонімію, простежила, що «майже кожне друге індивідуальне прізвисько

закріпилося вже як родова назва і переходить не тільки від батьків на дітей, а й на внуків і правнуків» [75, с. 53]. Результати нашого дослідження підтверджують зазначену тенденцію: у селі Городок сімейно-родові найменування, похідні від індивідуальних прізвищ, становлять 48,2%, хоча досліджуваний матеріал охоплює прізвиська не лише старшого покоління.

Серед сімейно-родових прізвищ села виділяємо ті, що вказували на:

а) зовнішні ознаки предка, наприклад, *Абрагімові* (< Абрагім), *Гуркі* (< Гурок), *Кремпачі* (< Кремпач), *Му́рини* (< Му́рин);

б) внутрішні риси: *Ба́рини* (< Ба́рин), *Джмі́льові* (< Джмі́ль), *Джу́лини* (< Джу́ла), *Жи́дикові* (< Жи́дик), *Ле́йбики* (< Ле́йбик);

в) звички носія: *Си́рники* (< Си́рник), *Ко́ржики* (< Ко́ржик); *Солове́йкові* (< Соловейко);

г) особливості мовлення: *Бе́нзи* (< Бензо), *Бо́дзіки* (< Бодзік), *Гавасі́лькові* (< Гавасі́лько), *Ні́цики* (< Ні́цик), *Корове́ї* (< Корове́й), *Ня́рини* (< Ня́ра);

г) професію, рід занять або військову службу в певному регіоні: *Афга́нці*, *Афга́нцьові* (< Афганець), *Бо́ндарі*, *Бо́ндареві* (< Бондар);

д) походження: *Березе́нці*, *Березе́нцьові* (< Березенець), *Грушове́нці* (< Грушовенець), *Одесити* (< Одесит), *Ру́днички* (< Рудничок);

е) випадок з життя: *Вану́шкові* (< Ванушко), *Кастрю́льчині* (< Кастрюлька), *Мі́нські* (< Мінський);

є) матеріальний статус: *Ру́бликові* (< Рублик) тощо. Детальніше походження цих назв висвітлено в покажчику сімейно-родових прізвищ жителів села Городок (див. Додаток 3).

IV. Серед сімейно-родових прізвищ, що характеризують усю сім'ю або родину, а не походять від імені лише одного предка, у селі Городок ми зафіксували 2 одиниці (2,4%) *Мурашки* – від апелятива на позначення комах. У середині ХХ століття так називали сім'ю Потоцьких. Це були працьовиті селяни («як мурашки»), які всю важку роботу на полі чи вдома виконували разом швидко й злагоджено. Зараз це прізвище ідентифікує вже представників трьох поколінь.

Прізвисько *Черенішникові* / *Чернишникові* утворене від діалектологізму «чернічник» – місце, де ростуть чорниці [4, с. 618]. Збір і заготівля ягід чорниці здавна були місцевим промислом, оскільки волинські ліси багаті на дари природи. Наші респонденти пригадують, що представники сімейства *Чернишникових* від початку до кінця сезон ягід проводили в лісі і знали найкращі місця для збирання.

V. Сімейно-родових прізвиськ з подвійною мотивацією зафіксовано 2 одиниці (2,4%): *Голоді* (або ж *Голодивські*) – члени родини мали прізвище Голодюк, але в інших жителів села асоціювалися, у першу чергу, з тим, що були дуже бідні («голі й босі», «голодні»); *Рудьові* – прізвисько, що постало від індивідуального іменування діда за кольором його волосся – *Рудь*; ця ознака передалася дітям та внукам і зараз вказує на особливості зовнішності майже всіх членів сім'ї.

VI. Частина сімейно-родових прізвиськ села мають втрачену мотивацію – 14 одиниць (16,9%). Це пов'язано з тим, що в селі вже майже ніхто не пам'ятає першоносія сімейно-родового прізвиська, відповідно й ситуації, коли виникло найменування.

Деякі з них мають прозору лексичну базу: *Кніги*, *Кнігові* (< книга), *Кольяди* (< Коляда – свято Різдва Христового або колядка – календарно-обрядова пісня). Значення основ інших прізвиськ фіксують тлумачні й діалектологічні словники: *Вівороти* < виворот або виворотень – вивернуте після грози дерево [4, с. 54]; *Галані*, *Галанівські* < галані – виткані на полотні візерунки [4, с. 117]; *Гузівські* < гузь – 1) велика гуля; 2) великий гудзик; 3) нарост на стовбурі дерева [4, с. 123]; *Драгуні*, *Драгунчики* < драгун – воїн кавалерії в царській армії [14, с. 326]; *Кривов'язи* < кривов'язий – той, хто має викривлені в'язи, тобто шию [14, с. 586]; *Лісухи* < лисуха – порода диких качок [4, с. 290]. *Сурики* < сура – згрубіле слово; жінка розпусної поведінки [4, с.522].

Щодо прізвиська *Базані* < базан – припускаємо, що воно може бути похідним від польського *bażant* – фазан [46, с. 41]; *Кутіки* < імовірно, від *кутик* – «пиріжок з густої пшоняної каші, обліпленої вареною картоплею» [4, с. 277];

Микиші́, Микиші́вські < Микиш – можливо, як місцевий розмовний варіант польського імені Мікеш (Mikesz), що відповідає повному Миколай (Mikołaj) [73, с. 389] або усічено-суфіксальне утворення від українського імені Микита.

Лексичну базу прізвицьк *Бóкусі* та *Шовдюкі* нам встановити не вдалося, сучасні словники не фіксують їхніх основ.

2.3.2. Словотвір сімейно-родових прізвицьк

Сімейно-родові прізвицька творяться так само, як і прізвища. Серед досліджуваного матеріалу ми зафіксували 51 одиницю зі 114 сімейно-родових прізвицьк та їхніх словотвірно-структурних варіантів (44,7%), які постали за допомогою **лексико-семантичного способу**. Він полягає в переході індивідуальних іменувань у розряд сімейно-родових прізвицьк без зміни структури лексеми. Таким способом утворені прізвицька *Березéнци, Вúжики, Галані́, Драгуні́, Кукуру́зники, Кни́ги, Кóляди, Коржики, Лéйбики, Лéві, Лісухи, Мінські, Повхі́, Пóкулі, Сайкі́* та інші. У цих випадках індивідуальні прізвицька у формі однини трансонімізуються в сімейно-родові прізвицька, які вживаються в множині. Прикладом граматичної зміни називного відмінка на родовий є антропонім *Левих*.

Також 6 прізвицьк цієї групи творилися не від нейтральних форм прізвищ, прізвицьк чи апелятивів, а від демінутивів: *Драгунчики* (< Драгунчик < Драгун), *Руднички* (< Рудничок < Рудник), *Мурашкі́* (< мурашки < мурахи), *Сирнички* (< Сирничок < Сирник), *Су́рики* (< Сурик < Сура), *Халама́йчики* (< Халамайчик < Халамай), *Шпачкі́* (< Шпачок < Шпак). Зараз вони сприймаються як нейтральні, але початково вказували на прихильне ставлення до носія або ж мали іронічне забарвлення.

Морфологічний спосіб творення характерний 63 сімейно-родовим прізвицькам (55,3%), які постають за допомогою відповідних формантів, проте різноманіття цих суфіксів обмежене.

Посесивні суфікси **-ов-**, **-ев-** та притаманний для місцевої говірки суфікс **-ув-** ужито в структурі 46 прізвицьк, які постали від усіх зафіксованих нами груп

лексики: *Абрагімові, Афга́нцџові, Ба́ринові, Зо́тикуві, Корове́йові, Ко́скові, Ма́ксимові, Ні́цикові, Ока́тійові, Пу́терові, Пу́цика́йові, Пьо́трові, Парфе́ньові, Ру́бликові, Ру́дьові, Стре́конові, Хо́мкові, Чернишникові, Шпако́ви* тощо.

Суфікс **-ин-** (**-ін-**) додавався до жіночих особових імен, надаючи їм матронімічного значення: *Ві́роччині, Грі́пині, Да́роччині, Зо́сіні / Зо́сини*. Чоловічий варіант імені є базою для прізвиська *Ді́міні*, а індивідуальні прізвиська для таких найменувань: *Джу́ліні, Мордіні, Нярині, Кастрю́льчині*.

Дослідниця О. Вербовецька звертає увагу на одну з характерних ознак прізвищ на *-ов-і-* / *-ев-і-*, *-ин-* / *-ін-*: вони зберігають прикметникову природу й не субстантивуються, як це часто трапляється з прізвищами [16, с.154].

Окрім цього, ми зафіксували 7 сімейно-родових прізвищ із двоморфемним суфіксом **-ів-ськ-**. У них морфема **-ськ-**, що вказує на походження носія або належність до певної родини, додавалася до прізвищ із морфемами **-ів-** (або **-ив-**, характерного для місцевої говірки) зі значенням присвійності, які також часто беруть участь у творенні сімейно-родових іменувань. Прикладами є прізвиська з особовими іменами в основі: *Микишівські* (< Микишів < Микіш), *Максимівські* (< Максимів < Максим), *Федурівські* (< Федурів < Федір); а також з неофіційними антропонімами: *Голодівські* (< Голодив < Гóлоди), *Галанівські* (< Галанив < Галані), *Гузівські* (< Гузів < Гузі), *Колядівські* (< Колядів < Коляди).

2.4. Особливості функціонування сучасних прізвищ

Прізвисько як вид неофіційних антропонім має ряд характерних ознак, серед них – індивідуальність, постійний зв'язок з денотатом та прив'язка до мовного колективу чи соціолекту. У селі Городок функціонують прізвиська, які можуть ідентифікувати кількох людей одночасно: найчастіше це батько і син (*Білий* – блондин; син також *Білий*; *Білорус* – батько з Білорусі, сина теж почали так називати) або мати і дочка (*Белка* – блондинка, запальна й імпульсивна, дочка отримала таке ж саме прізвисько). Інколи однакові прізвиська носії отримують за спільним походженням. Наприклад, двох жінок, родом із села Комарове, які почали жити в селі Городок приблизно в однаковий період, назвали

Комаровками, але за однією власна назва закріпилася, а іншу почали називати прізвищем за іменем чоловіка, тобто андронімом.

А. Взаємовплив прізвищ і прізвищ. У лексичній базі прізвищ села Городок ми зафіксували прізвища, особові імена, а також інші прізвища, які певним чином переосмислюються, набуваючи нових значень. Це свідчить про тісний зв'язок офіційної та неофіційної сфери найменування особи в сільському колективі. Наприклад, *Судьба* – російський переклад прізвища Доля. Оскільки чоловік має брата, якого ідентифікують саме за їхнім прізвищем, то люди використали кальку з російської, щоб уникнути омонімії і розрізнити чоловіків. Ще один приклад – *Бублик* – переосмислення прізвища брата *Коржика*.

У період формування української прізвищевої системи прізвища стали ключовим пластом онімів, що ліг в основу прізвищ. Сьогодні ж прізвища, що походять від колишніх прізвищ, продовжують впливати вже на інші види онімів, зокрема неофіційні. Так, з початком повномасштабного вторгнення багато жителів села вступили до лав ЗСУ та НГУ. Позивні, які вони отримали під час військової служби, закріпилися і в селі: *Кобра, Дед, Шацьк*.

Б. Взаємовплив прізвищ і нікнеймів. Нові зв'язки, які нам вдалося виявити, встановлюються між прізвищами і нікнеймами як двома видами неофіційних антропонімів. Сфера їх використання різна – інтернет-комунікація та усне спілкування в певній мікрогрупі, у нашому випадку – в сільському колективі. Але функції спільні – це насамперед ідентифікація, подекуди характеристика та оцінність.

Зв'язок між прізвищем і нікнеймом двобічний, тобто вони можуть впливати одне на одного. Проаналізувавши сторінки молоді села Городок у соціальних мережах, зокрема в Instagram і TikTok, ми з'ясували, що користувачі під час вибору нікнейму надають перевагу офіційним прізвищам та іменам: *@karina_semeniuk* – Каріна Семенюк, *@piatyhoryk* – Родіон П'ятигорик. Про популярність автонімів зазначає у своєму дослідженні і О. Шпак [74, с. 20]. Також часто нікнеймами стають розмовні варіанти імен, які носіям більше до вподоби:

@_bodik_9 < Бодік < Богдан Мефанік, @_vvolodya.kovall_ < Володя < Володимир Коваль.

У деяких випадках жителі села обирають свої індивідуальні або сімейно-родові прізвиська для нікнеймів. Наприклад, @strecun13 < Стрекун < Іван Борисюк; @forever_young_kobra < Кобра < Олександр Кобрин; @ross_2505 < Рос < Ростислав Шилак; @bublik_9898 < Бублик < Юра Кузьмич. Таке буває з нейтральними прізвишками, які особа повністю приймає і сама себе ідентифікує ними. У такий спосіб прізвиська із сільської мікрогрупи переходять в нову для них площину функціонування і продовжують використовуватися в комунікації ширшого кола людей. Фіксуємо і зворотний процес: особа отримує прізвишко на основі свого нікнейму: @stasbraga1111 > Брага > Стас Приходько; @kenny_boost > Кенні > Іван Телебей; @__wladzo__ > Владзьо > Влад Неродик. Саме за ним знають людину в селі й використовують їх як основний засіб ідентифікації.

В. Прізвиська у фольклорі. Здавна прізвиська були елементом народної творчості, їх використовували в прислів'ях, приказках, анекдотах, примовках, дражнилках, народних піснях та інших фольклорних жанрах. Тоді іменування часто набували гумористичного або іронічного характеру і служили інструментом для вираження емоцій, оцінок і різних думок щодо певної особи. Жителі села були творцями власних зразків народної творчості. На жаль, сьогодні не здійснюються систематичні наукові записи місцевих мовних і культурних традицій, не проводяться в повній мірі локальні фольклористичні та діалектологічні дослідження. Тому багато прикладів народної творчості втрачено. У процесі опитування наших респондентів ми зафіксували одну із місцевих дражнілок:

«Мошко, Повико і Нерода зайняли всього города.

Мишка, Лейба й Оконон ловлять рибу із окон».

Пов'язана вона з тим, що в середині минулого століття місцеві жителі почали активно заселяти один із кутків села – *Греблю*. Ця територія хоч і велика, розташована поблизу полів, але уже з назви стає зрозуміло, що була болотистою, після дощів там завжди стояли калюжі, які підтоплювали господарство. Тому

місцеві жителі жартували над тими, хто вирішив побудувати дім у такому місці. У дражнилці знайшли відображення індивідуальні прізвиська селян, які там мешкали: *Мошко, Повшко, Нерода, Мишка* (<Мішко), *Лейбик* (<Лейба).

Отже, сучасні прізвиська продовжують традиції народної творчості, зберігаючи її образність та соціальну функцію: вони не лише виконують ідентифікаційну роль, а й відображають емоційне ставлення до особи, формують соціальні зв'язки, засвідчують мовно-культурні процеси, а також виявляють народну фантазію українців.

Висновки до розділу 2

У процесі нашого дослідження ми зафіксували індивідуальні, родичівські та сімейно-родові прізвиська, які функціонують у селі Городок.

Індивідуальні прізвиська – це неофіційні найменування, які дається конкретній особі на основі рис її поведінки, зовнішності, життєвих обставин тощо. Лексичною базою прізвиस्क села Городок найчастіше були предмети побуту та абстрактні поняття (загалом підгрупа налічує 103 одиниці), які описують буденне життя в селі; другими за популярністю є відіменні утворення (73 одиниці) – коли розмовно-побутовий варіант імені виступає в ролі прізвиська і стає основним засобом ідентифікації особи в сільському колективі. Найпродуктивнішими у формуванні відіменних утворень в основі прізвиस्क були чоловічі імена Олександр, Василь та жіночі Тетяна й Ганна. За способом творення прізвиस्क домінує онімізація та усічення.

Серед мотивів номінації індивідуальних прізвиस्क села найпоширенішими виявилися найменування за професією (45 одиниць) й окреслення зовнішніх рис носія (44 одиниці). Частина прізвиस्क має стертий мотив надання.

За емоційно-експресивним забарвленням переважають нейтральні оніми (255 одиниць), ще 41 прізвисько негативно забарвлене, а 26 – позитивно. Часто основи прізвиस्क, які первісно виражали емоційну оцінку, втрачають її і стають нейтральними.

Родичівські й сімейно-родові прізвиська виникали на базі прізвищ, особових імен та індивідуальних прізвищ мешканців села. Ми зафіксували андроніми із суфіксами *-ов-а*, *-их-а* / *-іх-а*, *-ин-а* / *-ін-а*, *-к-а*, патроніми на *-ов-*, *-ин-*, *-их-*, *-ов-*, *-ишин-*), пропатроніми (*-ов-*, *-их-*, *-ів-*, *-ик-* / *-ік-*), матроніми (*-ин-* / *-ін-*, *-ик-*, *-ин-*) та гіонім (*-ов-*). Сімейно-родові прізвиська майже однаковою мірою творилися лексико-семантичним та морфологічним способом.

Серед особливостей функціонування прізвищ можемо зазначити про тісний зв'язок як з офіційними, так і неофіційними видами антропонімів, а також народною творчістю.

РОЗДІЛ 3. ВАРІАНТНІСТЬ АНТРОПОНІМІЇ СЕЛА ГОРОДОК В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Результати дослідження з цього розділу подані до друку й будуть опубліковані у формі наукової статті «Варіанти особових імен та прізвищ людей в офіційній документації села Городок Камінь-Каширського району Волинської області» в закордонному виданні «VARIA XXXIII. Zborník príspevkov z 33. kolokvia mladých jazykovedcov» (Банська Бистриця, Словаччина, 2025).

3.1. Правописні варіанти прізвищ

Як уже зазначалося раніше, варіанти одного й того самого прізвища в офіційно-ділових документах юридично є різними прізвищами. У нашому дослідженні зібраний матеріал розглядаємо лише як правописні варіанти, спричинені різними видами помилок, оскільки вони ідентифікували членів однієї сім'ї. Такий підхід до аналізу матеріалу виник після того, як ми простежили особливості записів прізвищ у документах 1948 року та порівняли їх із сучасним написанням.

А. Нормативні записи прізвищ українською та російською мовами. Мешканці села Городок завжди були переважно українськомовними, хоча в різні періоди історії тут проживали представники й інших національностей, а влада неодноразово змінювалася. Тому в погосподарській книзі 1948 року найчастіше фіксуємо записи українською мовою, наприклад: *Гордійчук, Кувиця, Смійчик*. На це чітко вказує вживання української графеми *і*.

У прізвищі *Рибчинський* зафіксовано український суфікс *-ськ-*, але всі інші оніми з цією морфемою були записані без м'якого знака: *Добровский (Дубровский), Корчевский, Потоцкий, Смольский (Смоленский)*.

Маємо варіативне написання тих антропонімів, які декілька разів трапляються в документах. Прізвища *Бабій / Бабий, Матвійчук / Матвийчук, Мефанік / Мефаник* демонструють паралельне вживання російської графеми *и* та української *і* для передачі звука [i]. Варіативний запис прізвища *Мишковець* як

Мишковець засвідчує твердий кінцевий приголосний у суфіксі *-ець* за нормами російської мови.

Б. Російсько-українська інтерференція в записах прізвищ. Прикметною ознакою зросійщення українських прізвищ є вживання літери *і* замість *и* під впливом російської вимови. Прикладом є *Неродік*, яке в джерелі 1948 зафіксовано лише із суфіксом *-ік*, тоді як сучасні документи носіїв містять правильний варіант із суфіксом *-ик* – *Неродик*. Проте є прізвища, які й сьогодні функціонують із відхиленнями від норм української мови: *Аршулік* (замість нормативного *Аршулик*), *Вакуліч* (*Вакулич*), *Тітов* (*Титов*), *Шумік* (*Шумик*).

Трапляються також спроби перекладу твірної основи прізвищ на російську: *Волчик* (від російського слова «волок») (1948) та *Вовчик* (2024) (від українського «вовк»). Такий метод уподібнення українських прізвищ до російських часто фіксують й інші українські дослідники [30, с. 103–104]. Яскравим виявом російсько-української орфографічної інтерференції є фіксація власних назв без апострофа, наприклад *Лусянчук*.

В. Діалектний вплив на написання прізвищ. Як рису західнополіського говору розглядаємо змішування кореневих *[e]* / *[u]* в ненаголошених складах прізвищ *Мишковець* / *Мешковець*. Почергове написання *Вегеря* / *Вегера*, імовірно, зумовлено діалектною рисою ствердіння *[p']*, оскільки словник Грінченка містить лише апелятив «вегеря» на позначення виду танцю [58, Т. I, с. 153].

Г. Помилкові записи прізвищ. Фіксуємо неправомірну заміну голосних в ненаголошеній позиції у варіантах *Лайтар*, *Лайтор*, які відповідають нинішньому етимологічно правильному варіанту *Лайтер* (з німецької *der Leiter* – керівник, провідник) [38, с. 173]. Запис *Солобчук* (1948) – це фонетичний варіант прізвища *Солопчук* (2024), лексичною базою якого є діалектизм «солопій» – неуважна людина, роззява [14, с. 1355].

Ще виразнішою помилкою, яка виникла через нерозуміння етимології прізвища, є паралельне вживання помилкового запису *Смоленский* (очевидно, від

російського топоніма Смоленськ) та нормативного *Смольський* (від польського топоніма Смоли або апелятива «смола») для ідентифікації членів однієї сім'ї.

Зазначені вище хиби з часом були виправлені та не закріпилися в сучасних офіційних документах. Але під час видачі перших радянських паспортів у 1953 році все ж були допущені помилки в написанні прізвищ. Це призвело до виникнення графічно й документально нових, проте етимологічно тотожних прізвищ, які функціонують сьогодні: *Мефанік* і *Мифанік*, *Сміччик* і *Смічик*.

3.2. Правописні варіанти особових імен

3.2.1. Варіанти імен в погосподарській книзі 1948 року

Найширше варіативність імен мешканців села Городок відображена в погосподарській книзі 1948 року. Записи в ній дещо відрізнялися від іншої документації того часу. Наприклад, у метриках – єдиних особистих документах мешканців села Городок до 1953 року – найчастіше вказували повні церковні імена польською чи російською мовами (залежно від періоду). Натомість погосподарські книги стали цінним джерелом офіційних імен та їхніх розмовно-побутових варіантів, якими в селі послуговувалися для ідентифікації конкретної особи.

У радянський період працівники сільради найчастіше вказували російську форму українського імені, вживаючи російські графеми або сплутуючи правописні норми двох мов. Тому деякі **офіційні імена**, часто співвідносні із церковними формами імен, фіксуємо лише російською мовою: *Авдей* (1)¹, *Глеб* (1), *Гурий* (1), *Зеновий* (1), *Кондрат* (1), *Михаил* (6), *Сергей* (6), *Вера* (5), *Ляфирия* (1), *Нина* (2).

Трапляються записи й українською: *Віктор* (2), *Георгій* (1), *Гордій* (2), *Дементій* (2), *Євгеній* (1), *Касіян* (2), *Корній* (1), *Анастасія* (4). Як бачимо, вони мають низьку частоту вживання, що може свідчити і про випадковість такого запису.

---

¹ Тут і далі число вказує на кількість записів імен у відповідній формі.

Паралельно могли вживатися українські та російські форми одного імені, записані відповідною мовою (навіть для ідентифікації тієї самої особи). Серед чоловічого іменника це *Андрій / Андрей, Гнат / Игнатий, Іван / Иван, Микита / Никита, Павло / Павел, Олександр / Александр, Олексій / Алексей, Микола, Миколай / Николай, Ювсей / Евсей*. Серед жіночого іменника це такі випадки: *Агафія / Агафия, Єва / Ева, Катерина / Екатерина, Марія / Мария, Надія / Надежда, Наталія / Наталия, Олександра / Александра, Олена / Елена, Таїса / Таиса, Тетяна / Татьяна, Уляна / Ульяна, Ювгеня / Евгения*.

Поодинокі імена в паралельному російському написанні могли мати помилки, зокрема відсутність подвоєння: *Гаврило / Гаврил, Кирило / Кирил*, або навпаки – зайву літеру: *Уляна / Улянна*, а також відображати місцеві народно-розмовні варіанти імен: *Омелян / Евмиля, Єлизвета / Елисовета*.

Цікавим явищем є фіксація форм українських імен за допомогою російських графем, наприклад, *Грыгорий, Олексий, Якив, Дария, Надия, Явдокия*. Це були спроби записувача адаптувати їх до російської мови, уникнувши прямого вживання чужої форми.

Спостерігаємо і зворотне явище – запис російських форм імен українськими літерами: *Аліксандр, Васілій, Владімір, Давід, Ілья, Ніколай, Онісім, Онісія, Тріфон, Трофім, Філімон, Агріпіна, Галіна*. Це робилося з метою наблизити наші імена до чужої мови, якщо не правописом, то хоча б звучанням. З цієї причини утворилися й поплутані російсько-українські правописні варіанти *Міколай, Оміліян, Єфімія* (з лише українськими графемами) та *Ефімія, Ефимія, Евдокія, Капітоліна* (і з українськими, і з російськими графемами в одному слові). Сюди ж можемо зарахувати варіанти *Матруна* (фіксується поруч з *Мотрона, Мотруна*) і *Патап*, які відображають російське «акання» в українських іменах.

Прикметною ознакою написання особових імен у погосподарській книзі є відсутність апострофа, але при цьому й відсутність м'якого знака, який мав би стояти на його місці за правилами російського правопису (*Маря, Маряна*).

Крім офіційних варіантів, зафіксовані й **розмовно-побутові варіанти**, які виступають у ролі самостійних імен та вживаються для офіційного позначення

осіб у документі погосподарського обліку. Вони виникли за допомогою усічення, суфіксації та усічено-суфіксального способу творення, які детально висвітлені в ономастичній літературі [72, с. 86–117].

А. Усічення полягає у відсіканні одного або декількох звуків на початку чи в кінці слова. Для утворення варіантів імен використовують афезу – усічення початкових ненаголошених складів імені: *Ваку́м* < Аваку́м, *Кулина* < Акулина, *Ксеня* < Оксеня, *Ларйон* < Іларіон, *Ликсендра*, *Ликсандра* < Олександра, *Онїла* < Неонїла, *Патїй* < Іпатїй.

Ще одним видом усічення є апокопа – скорочення фінальної частини особового імені: *Володя* < Володимир; *Карп* < Карпо; *Кость* < Костянтин. Апокопа також слугувала засобом адаптації церковних імен: *Арсеній* / *Арсен*; *Василій* / *Василь*; *Дмитрій* / *Дмитро*; *Євгеній* / *Євген*; *Ігнатій* / *Гнат*, *Ігнат*; *Миколай* / *Микола*. Кінцеві суфікси **-їй**, **-ай** надають їм певного стилістичного забарвлення, здебільшого архаїзуючого. Прикладом поєднання афези й апокопи є ім'я *Грипа* < Агрипина. Варіанти особових імен, утворені шляхом усічення, здебільшого мають нейтральне емоційне забарвлення.

Б. Суфіксальний спосіб полягає в додаванні суфікса до повного офіційного імені. У нашому дослідженні він представлений трьома варіантами імен на **-к-а**: *Савка* < Сава, **-к-о**: *Левко* < Лев та **-аш**: *Лукаш* < Лука.

В. Усічено-суфіксальний спосіб полягає в додаванні суфіксів до усіченої основи імені. Ми зафіксували 4 чоловічих варіанти імен, утворених за допомогою апокопи із суфіксацією: **-к-о**: *Омелько* < Омелян, *Терешко* < Терентій, *Юрко* < Юрій; **-ш-а**: *Гриша* < Григорій; а також 7 жіночих варіантів імен: **-к-а**: *Дарка* < Дарія, *Любка* < Любов, *Наталка* < Наталія, *Палажка* < Пелагія, *Федоська* < Феодосія, *Явдоська* < Явдоха; **-шк-а**: *Мелашка* < Меланія. Такі словотвірні варіанти мають емоційне забарвлення завдяки зменшено-пестливим суфіксам.

Серед жіночих варіантів імен є 6 одиниць, утворених за допомогою специфічного суфікса-флексії **-я**: *Вася* < Василина, *Галя* < Галина, *Зїня* < Зїнаїда, *Надя* < Надія, *Оля* < Ольга, *Христя* < Христина. Ця синкретична морфема є

одним із найпопулярніших формантів розмовно-побутових варіантів імен, а її вживання проаналізоване в ономастичних дослідженнях [24, с. 53].

Найбільш поширені в селі християнські імена пройшли свого часу адаптацію не лише до української мови, але й до особливостей місцевої говірки. На іменування жителів села Городок вплинув один із говорів північного наріччя української мови – західнополіський. Частина зафіксованих онімів є виразниками діалектних рис та деяких незакономірних особливостей адаптації імен місцевими мешканцями.

1. *Вавдій* < Авдій / Овдій – вживання приставного **В** на початку слова перед голосним.

2. *Гийов* < Ййов – використання приставного **Г** та фонетична зміна **і** на **и**.

3. *Лазур* (< Лазор < Лазар) – «укання», тобто заміна **о** в ненаголошеній позиції на **у**. Але фіксується і протилежний випадок – перехід **у** в **о**: *Сосанна* < Сузанна.

4. *Хартон* < Харитон – утрата деяких голосних всередині слова.

5. *Миходій* / *Мефодій*, *Текля* / *Фекла*, *Тилимон* / *Филимон*, *Хома* / *Фома*, *Хавроня* / *Февроня* – чергування початкових **ф** / **т** / **х** в адаптованих іменах. Раніше звук [ф] не був властивий українській мові, і навіть у I пол. ХХ століття трапляються паралельні варіанти, як у наведених прикладах.

6. *Палагія*, *Палагея* / *Пелагія*; *Хавроня* / *Февроня* – спорадична зміна ненаголошеного **е** на **а**, зафіксована також в інших дослідженнях антропонімії Волині [37, 2023, с. 107].

7. *Лисовета* < Лисавета (Єлизавета) – гіперпоправна заміна **а** на **о**.

8. *Динис* < Денис, *Мифодій* < Мефодій, *Милашка* < Мелашка, *Севилян* < Северян, *Титяна* < Тетяна – замінювання **е** на **и** в ненаголошеній позиції як діалектна риса, на яку вказують й інші волинські мовознавці [3, с. 212], або як помилка записувачів.

9. *Автонон* < Автоном, *Симклета* < Синклета, *Дімна* < Домна, *Лігвін* < Логвін – неправомірні заміни приголосних, що властиво народному мовленню,

та голосних *o* на *i*, можливо, через незнання етимології слова та потрактування *o* в цих складах, як російського.

10. *Ювмен* < Євмен, *Ювсей* < Евсей, *Ювгеня* < Євгенія – заміна *Є* на *Ю* на початку особових імен.

11. *Олита* < Улита, Іулита; *Оляна* < Уляна; *Оляян* < Уляян – зміна початкового *У* на *О*.

12. *Ваврін* < Лаврін; *Варйон* < Ларйон (Іларіон) – зміна початкового *Л* на *В*.

Окрім діалектного мовлення, на особові імена мешканців села мала вплив і польська мова: фіксуємо перетворення початкового *С* перед голосним на *З*: *Зофія* / *Софія*.

У досліджуваному іменнику є декілька варіантів імен, які не можемо точно зіставити з повними інваріантами, оскільки їх не фіксують лексикографічні чи інші наукові праці. Наприклад, чоловіче ім'я *Парфіл* гіпотетично може бути похідним від *Парфен*, *Пархім* чи *Памфіл*, *Панфіл*, хоча цілком імовірним є й змішування цих імен грецького походження, у результаті чого постав народно-розмовний варіант *Парфіл*. Подібним способом ім'я *Палефіра* могло утворитися від *Пальміра*, *Парфена*, *Глафіра* або стати результатом їх змішування в мовленні мешканців села.

3.2.2. Варіанти імен в погосподарській книзі 2025 року

У сучасній погосподарській книзі села Городок, яка охоплює 1930–2025 роки народження мешканців села, фіксуємо здебільшого кодифіковані форми особових імен. Проте наявні й окремі їхні варіанти, які стали частиною офіційного іменника села і функціонують сьогодні як самостійні та документально закріплені. Наприклад, паралельно вживаються такі словотвірні варіанти: *Марк* / *Марко*, *Назар* / *Назарій*, *Євген* / *Євгеній*. Інколи їх зараховують до фонетичних варіантів, утворених за допомогою апокопи [10, с. 512].

Вячеслав – це орфографічний варіант, утворений через упущення апострофа. Причиною могло бути неусталення норм правопису власних імен у 70-х рр. ХХ ст, а також недостатня освіченість людей, які реєстрували новонароджену дитину.

Олеся – гіпокористик жіночого імені Олександра [28, с. 187]. *Альона* та *Нікіта* – російські народні варіанти канонічних імен, які в українській адаптованій формі звучать як *Олена* та *Микита*. Сучасне ім'я *Каріна* – фонетичний варіант від *Карина*, а *Мілана* – фонетичний варіант від *Милана*. І якщо *Олеся* відповідає нормам української мови, то інші є наслідком впливу російської мови та порушують чистоту онімного простору села.

Висновки до розділу 3

Варіантність є характерною рисою антропонімів, які функціонують як у розмовно-побутовій сфері, але й в офіційно-ділових документах. У погосподарській книзі села Городок Камінь-Каширського району Волинської області 1948 року правописних модифікацій зазнало все офіційне тричленне іменування мешканців села.

Прізвища та імена мешканців записували українською або російською мовою, трапляється почергове вживання або змішування двох мов. Це пов'язано з тим, що російська була мовою діловодства в СРСР, а українська – рідною мовою секретарів сільрад. Варіанти деяких офіційних антропонімів є прикладами російсько-українських фонетико-орфографічних інтерферем (*Волчик*, *Евдокія*). В інших випадках вони є результатом впливу польської мови (*Зофія*) та місцевої говірки (*Гийов*).

У сучасній антропонімній системі села також спостерігаємо явище варіантності. Прізвища, під час фіксації яких у документах допустили помилки, сьогодні функціонують як окремі та самостійні, хоча в минулому столітті вони ідентифікували членів однієї родини (*Смічик* / *Смійчик*). На варіантність іменника вплинуло офіційне закріплення раніше розмовно-побутових варіантів, а також процес зросійщення української системи особових імен у радянський період.

ВИСНОВКИ

Неофіційна антропонімія села Городок Камінь-Каширського району Волинської області – яскравий зразок української регіональної онімії. На основі опрацьованої літератури ми виділили 4 групи прізвищ: індивідуальні, родичівські, сімейно-родові та колективні. Шляхом усного опитування місцевих жителів зафіксовано 555 прізвищ, реалізованих у 640 варіантах, серед них 322 індивідуальних, 150 родичівських та 83 сімейно-родових прізвища (114 варіантів). Відповідно до поставлених завдань ми здійснили аналіз зібраних антропонімів.

Індивідуальні прізвища села Городок становлять найбільшу групу – 322 одиниці, представлені в 350 фонетичних і структурних варіантах. За лексичною базою індивідуальні прізвища є відапелятивними (65,5%) та відонімними (34,5%) і походять від особових імен та прізвищ (*Гавасілько, Парамон*), етнонімів (*Білорус*), катайконімів (*Грушовенець*), назв професій (*Медичка*), назв на позначення тварин і рослин (*Качечка, Бук*), предметів побуту (*Кастрюлька*) тощо. Частина має неясну етимологію.

Серед мотивів номінації індивідуальних прізвищ переважають вказівки на внутрішні, зовнішні риси носія або його звички (32,3%), наприклад, *Бос, Гурок, Горобець*, та ті, що відтворюють реальний стан речей (22,3%), зокрема, *Березенець, Лісничий, Кум*; серед інших – назви за специфікою мовлення людини, оказіональні, з подвійною мотивацією та зі стертим мотивом надання.

Емоційно-експресивне забарвлення прізвищ відображає ставлення мовців до особи, а ще – допомагає прізвищам стати впізнаваними і надовго закріпитися в колективі. Серед індивідуальних прізвищ значно переважають нейтральні найменування (79,2%), наприклад, *Електрод, Татарин, Юпа*. Ще 12,8% – негативно забарвлені (*Пройда, Ігорака*), а 8% – позитивні (*Кінь, Соловейко*).

Родичівських прізвищ у селі Городок зафіксовано 150 одиниць (176 варіантів). Серед них найбільше андронімів (49,3%, серед них *Парамонова, Жидикува, Бодзіха*), патронімів (29,4%, *Люхова, Бочкариков, Альоцишин*), пропатронімів (12%, *Нестьорова, Парфень*), менше матронімів (8,7%, *Яринин*,

Ганночина) та гіонімів (0,6%, *Целінникова*). Це свідчить про те, що головну роль в сім'ї волинських селян досі відводять чоловіку, батьку чи діду. Родичівські прізвиська утворені за допомогою суфіксів *-ов-*, *-их-* / *-іх-*, *-ин-* / *-ін-*, *-ик-* / *-ік-*, *-ишин-*, *-к-а*.

Серед **сімейно-родових прізвищ** ми зафіксували 83 одиниці (114 варіантів). Вони поставали найчастіше на базі індивідуальних прізвищ (48,2%, *Коровеї, Березенці, Рубликові*), рідше – особових імен (25,3%, *Гнатіві, Зотиківі, Гріпіні*) та прізвищ (4,8% *Сайкі, Халамаї*), могли мати подвійну мотивацію (2,4%, *Голоді, Рудьові*) або ж стертий мотив надання іменувань (16,9%, *Базані, Бокусі, Шовдюкі*). Серед способів творення таких онімів майже однаково продуктивні лексико-семантичний (44,7%, *Коржики, Книги, Повхі*) та морфологічний (55,3%, *Вірочині, Пуцикаїові, Федурівські*).

Особливість досліджуваних прізвищ полягає у функціонуванні фонетичних, лексичних, структурних варіантів (*Хватка / Фатка; Коржик / Бублик, Сахар / Сахарок*), а також у тісному взаємозв'язку з іншими антропонімічними системами, зокрема особовими іменами, прізвищами та нікнеймами.

Варіантність є характерною ознакою антропонімів і виявляється як у розмовному, так і в писемному мовленні. Проаналізовані нами 2111 запис із погосподарських книг села Городок 1948 і 2025 років, які містили 573 правописних варіанти 255 кодифікованих особових імен і 198 правописних варіантів 173 прізвищ, яскраво засвідчили це явище.

У джерелі 1948 року зафіксовано не лише нормативні записи прізвищ та особових імен українською та російською мовами (*Гордійчук, Корній*), але й міжмовну інтерференцію (*Неродік, Миколай, Зофія*), діалектний вплив (*Вегера, Ваврін*) й орфографічні помилки (*Солобчук, Маря*). Допущені в офіційних документах ХХ століття неточності вплинули на сучасну офіційну систему іменувань у селі: сьогодні паралельно функціонують прізвища *Мефанік* і *Мифанік, Смійчик* і *Смічик*.

Погосподарська книга за 1948 року зберегла цінні розмовно-побутові варіанти імен, які були використані в офіційних документах: *Оляна, Хавроня, Дарка, Терешко, Вакум* тощо.

Отже, неофіційна система села Городок Камінь-Каширського району Волинської області відображає мовну фантазію та почуття гумору українців, зберігає в собі народні традиції іменування людей. Аналіз погосподарських книг допоміг простежити дотримання мовної норми в офіційній документації ХХ століття. Зібраний та проаналізований нами фактичним матеріал доповнює атлас прізвищ та варіантів особових імен українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г. Л. Діалектизми як твірні основи західнополіських прізвиськ. *Ukrainistika v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia : jzykovedný zbornik vedeckých štúdií venovaný životnému jubileu doc. PhDr. Zuzany Hanudel'ovej, CSc. Prešov, 2009. S. 62–69*
2. Аркушин Г. Л. Західнополіський ономастико-діалектологічний центр ВНУ імені Лесі Українки. *Наш університет*. 2011. 20 лют. Ч. 2(55). С 6–7.
3. Аркушин Г. Л. Західнополіська діалектологія: навчальний посібник з регіональної діалектології для студентів спец. «Укр. мова та літ». Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2012. 257 с.
4. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. А–Я. Вид. 2-ге переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016. XXIV, 648 с.
5. Белей Л. О. Варіантність антропонімів на різних рівнях української мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Ужгород, 1986. 23 с.
6. Белей Л. О. Українські імена колись і тепер. Київ : Темпора, 2010. 128 с.
7. Богдан С. К. Варіанти власних імен у надбузьких говірках. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine55-56-14.pdf>.
8. Богдан С. К. Варіанти власних імен у прибузьких говірках. *Проблеми регіональної ономастики*: тези доп. і повід. наук. семінару. Київ, 1994. С. 9–10.
9. Брайченко С. Л. Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1999. 18 с.
10. Буга Т. Варіантність чоловічих імен говірки с. Мічуріне Тельманівського району Донецької області. *Лінгвістичні студії*: збірник наукових праць. Вип. 15. Донецьк, 2006. С. 510–515.
11. Буга Т. В. Динаміка особових імен Центральної Донеччини (кінець XIX – початок XX ст.) : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Донецьк, 2010. 20 с.

12. Бучко Г. Неофіційні та сімейно-родові іменування в сучасній антропонімії Бойківщини. *Przezwiseka i przydomki w językach słowiańskich*. Część 1. Rozprawy Slawistyczne. 14. Lublin, 1998. S. 59–69.
13. Бучко Г. Є., Бучко Д. Г. Народно-побутова антропонімія Бойківщини. *Linguistica slavica: Ювілейний збірник на пошану І. М. Железняк*. Київ : Кий, 2002. С. 3–14
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. Т. 8. 1728 с.
15. Вербовецька О. Неофіційна антропонімія Тернопільщини. [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Тернопіль, 2016. 366 с
16. Вербовецька О. С. Індивідуальні прізвиська, мотивовані офіційними назвами осіб (на матеріалі антропонімії Тернопільщини). *Записки з українського мовознавства*. (26). 2019. С. 206–216.
17. Глуховцева К. Лексичні діалектні явища як основа для антропонімів жителів Луганщини. *Волинь–Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. 2013. № 24. С. 5–11.
18. Гонца І. С. Українська ономастика: Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти. Умань : «Візаві», 2021. 192 с.
19. Денисюк В. В. Антропоніми в українській історіографічній традиції другої половини XVII – XVIII ст. : Монографія. Київ : Міленіум, 2006. 203 с.
20. Етимологічний словник української мови : у 7 томах / гол. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1982–2012. Т. I–VI.
21. Карпенко Ю. О. Топонімічні варіанти. *Ономастика*. Київ : Наукова думка, 1966. С. 29–36.
22. Карта поширення прізвищ України. URL: <https://ridni.org/karta/>.
23. Корнилович М. Народна родова ономастика на Волині наприкінці XVIII і в I-й пол. XIX в. *Етнографічний вісник*. Київ, 1930. Вип. 9. С. 127–131.
24. Кравченко Л. О. Українська ономастика: Антропоніміка: навчальний посібник. Київ: Знання, 2014. 239 с.

25. Кракалія Л. В. До питання класифікації буковинськи антропонімічних варіантів. *Мовознавство*, 1974. С. 53–58.
26. Лісова Л. Теоретичні засади антропоніміки як галузі мовознавства. *Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки*. Філологічні науки. Мовознавство. 2013. № 22. С. 74–80.
27. Лісова Л. О. Антропонімія півдня Волинської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2014. 20 с.
28. Макарець Ю. С. Варіантність в офіційному жіночому іменослові України: між нормою й аномалією. *Культура слова*. 2020. Вип. 93. С. 183–195.
29. Малаш О. В. Офіційна та неофіційна антропонімія українців: лінгвофілософські питання. *Львівський філологічний часопис*. 2022. № 11. С. 128–135.
30. Мельник І. Екологія українського антропонімікону. *VARIA XXVII: zborník príspevkov z XXVII. kolokvia mladých jazykovedcov* (Banská Bystrica – Šachtičky 21. 11. – 23. 11. 2018). Banská Bystrica, 2019. С. 98–108.
31. Наливайко М. Я. Актуальні питання неофіційної антропонімії. *International Academy journal. Web of Scholar*. 2(20). Vol 5. February 2018. S. 90–93.
32. Наливайко М. Я. Неофіційна антропонімія Львівщини [Текст] : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Національний авіаційний університет. К., 2011. 19 с.
33. Нелюба А. Прізвиська моїх однокашників: Науково-популярний нарис. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2015. 100 с.
34. Нестерчук О. Варіанти власних імен у народних піснях Західного Полісся. *Народна творчість українців у просторі та часі*, 2010. С. 360–367.
35. Нестерчук О. Лексико-семантична деривація варіантів імен жителів Волинського Полісся. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2013. Вип. 6(1). С. 153–160.
36. Нестерчук О. Словотвір жіночих варіантів імен у прибузьких говірках. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 3. С. 127–134.

37. Нестерчук О. Г. Говіркова адаптація власних особових імен у західнополіському і середньополіському діалектах. *Acta onomastica, LXIV. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 2023. С. 104–111.*
38. Німецько-український, українсько-німецький словник: 75 000 слів та словосполучень. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2013. 704 с.
39. Осташ Л. Р. До питання про варіантність онімів. *Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. № 22 (І). С. 267–275.*
40. Осташ Р. І. Із життя сучасних українських прізвищк. *Українська пропріальна лексика : матеріали наук. семінару (13–14 вересня 2000 р.). Київ : Кий, 2000. С. 115–121.*
41. Осташ Р. І. Із життя сучасних українських прізвищк. *Діалектологічні студії. Львів, 2006. С. 293–302.*
42. Охримович В. Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних. *Житє і слово. Львів, 1895. Т. III. С. 302–307.*
43. Павелко С. П. Неофіційні жіночі найменування в антропоніміконі Гуцульщини. *Записки з ономастики : зб. наук. пр. Одеса : Астропінт, 2002. Вип. 6. С. 50–62.*
44. Павелко С. П. Розмовно-побутові варіанти імен у говірках Гуцульщини (чоловічі найменування). *Студії з ономастики та етимології. 2004. Київ. : Наук.-вид. центр НБУВ, 2004. С. 126–136.*
45. Пиркало С. Перший словник українського молодіжного сленгу. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pyrkalo_Svitlana/Pershyi_slovnuk_ukrainskoho_molodizhnoho_slenhu.pdf.
46. Польсько-український словник: у 2 т. / редкол: Л. Л. Гумецька (голов. ред.) [та ін.]. Київ : Вид-во АН УРСР. Т.1 : А–Н, 1958. XVI, 696 с.
47. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ / за ред. І. Варченко. Київ : Рад. шк., 1968. 253 с.

48. Рульова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2004. 24 с.
49. Садова Л. О. Сімейно-родові іменування, похідні від імен та прізвищ першопосіїв (на основі вибраних антропонімів сіл Антонівка та Борисковичі початку та середини XX століття). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 55, Warszawa 2020. С. 1–12.
50. Свистун Н. О. Динаміка антропонімікону м. Тернополя XIX–XX ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»; Чернівецький нац. ун-т. Чернівці, 2006. 20 с.
51. Свистун Н. О. До питання про варіанти імен (на матеріалі метричних книг та журналу видачі свідоцтв про народження Тернопільського міського загсу). *Наукові записки Тернопільського держ. педагог. ун-ту*. Серія: Мовознавство. Тернопіль: ТДПУ, 2003. Вип. I. Ч. II. С. 98–101.
52. Сенік Г. Варіанти імен як один із видів неофіційних антропонімів. *Мова*. Випуск 19. Одеса, 2013. С. 122–126.
53. Сенік Г. В. Прізвиська Наддністрянщини. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса, 2005. Вип. 8. С. 22–30.
54. Сенік Г. В. Прізвиська Одещини. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2009. Вип. 12. С. 20–30.
55. Сингаївська Г. В. Варіативність сучасних іспанських особових імен. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Вип. 27. 2015. С. 366–374.
56. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 296 с.
57. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: словник-довідник / за редакцією В. М. Русанівського. Київ: Наукова думка, 1996. 335 с.
58. Словарь української мови / упоряд. з дод. влас. м-лу Б. Д. Грінченко. Київ : Вид-во АН УСРС, 1907–1909. Т. I–IV.

59. Словник варіантів власних імен північно-західної України. А-Я. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. 370 с.
60. Словник прізвиськ північно-західної України / упоряд. Г. Л. Аркушин; Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. Т. 1 : А–И. 409 с.
61. Сумцов Н. Ф. Малорусскія фамильныя прозванія. *Киевская старина*. Київ, 1885. Т. 11. № 1–3. С. 214–228.
62. Сумцов Н. Ф. Уличныя клички. *Киевская старина*. Київ, 1889. Т. 24. №1–3. С. 403–417.
63. Сухомлин І. Д. Українські прізвиська людей як власні родові назви (Лексико-семантична характеристика процесу творення відіменних чоловічих прізвиськ у народних говорах Середньої Наддніпрянщини). *Говори і ономастика Наддніпрянщини*. Дніпропетровськ, 1970. С. 30–58.
64. Тимінський М. В. До проблеми мотиваційної класифікації сучасних індивідуальних прізвиськ. *Мовознавство*. 1987. № 3. С. 64–68.
65. Торчинський М. М. Емоційно-експресивні ознаки власних назв. *Філологічні студії*. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. Вип. 5. С. 103–110.
66. Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
67. Франко І. Я. Причинки до української ономастики. Зібрання творів : у 50 т. Т. 36 : Літературно-критичні праці. Київ : Наук. думка, 1982. С. 391–424.
68. Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт / Вид 3-е, доповн. і випр. Львів, 2015 (Серія «Діалектологічна скриня»). 852 с.
69. Худаш М. Л. З історії української антропонімії. Київ: Наукова думка, 1977. 235 с.
70. Чабаненко В. А. Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини: словник. Запоріжжя : Запорізький національний ун-т, 2005. 262 с.
71. Чернецький В. К. Із спостережень над сучасними прізвиськами Кіровоградщини. *Питання ономастики Південної України: доповіді та повідомлення V Респ. оном. конф.* Миколаїв, 1974 р. Київ, 1974. С. 159–160.

72. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія. Київ : ТОВ «Папірус», 2008. 671 с.
73. Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : Історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 703 с.
74. Шпак О. Лінгвістичні особливості нікнеймів у соціальних мережах Instagram та Facebook. URL: https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/miy-nikneym_konkursna-robota.pdf.
75. Шульська Н. М. Сімейно-родова антропонімія Західного Полісся. *Українська мова*, № 2, 2010. С. 50–59.
76. Шульська Н. М. Словник прізвищ жителів межиріччя Стиру та Горині. Луцьк : Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2008. 164 с.
77. Шульська Н. М. Неофіційна антропонімія Західного Полісся [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Луцьк, 2011. 363 с.
78. Шуст Л. М. Відвигукові прізвиська Західного Полісся. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса: Астропринт, 2015. Вип. 18.
79. Щербина Т. В. Неофіційні особові найменування в говірці села Журавки Шполянського району Черкаської області. *Мовознавчий вісник*. 2015. Вип. 20. С. 10–15.
80. Ящук Л. В. Антропонімія Житомирщини XVI–XVII ст : моографія. Житомир, 2020. 526 с.
81. Dvořáková Ž., Farkas T. Walkowiak J., Bauko J. Anthroponomastic research in Hungary, Poland, Czechia and Slovakia. *Acta onomastica*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2024, 65(1), 191-226. DOI: <https://doi.org/10.58756/a2649710>. ISSN 1211-4413.
82. Mytnik I., Antroponimia Wołynia w XVI–XVIII wieku. Warszawa 2010. 412 s.
83. Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych, Część 1, Odapelatywne nazwy osobowe. / Opr. A. Cieslikowa przy współudziale J. Szymowej i K. Rymuta. Kraków: Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego, 2000. XXVII, 378 s.

ДЖЕРЕЛА

1. Погосподарська книга основних виробничих показників господарства №1-11 Городоцької сільської ради на 1947–1948 роки. Село Городок. 258 листів.
2. Погосподарська книга №1-2 на 2021–2028 роки Городоцького старостинського округу Прилісненської сільської територіальної громади Камінь-Каширського району Волинської області. 365 листа.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Показчик індивідуальних прізвиськ жителів села Городок

	Прізвиська із структурно-фонетичними варіантами	Лексична база	Мотивація
1.	Абрагім / Ібрагім	Від імені героя з кінофільму «Тіні зникають опівдні»	Зовнішні риси (поголовися, як герой з фільму)
2.	Альошка	Від імені Олексій	
3.	Англічанка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (учителька англійської мови)
4.	Андрейко	Від імені Андрій	
5.	Анька	Варіант жіночого імені Анна	Внутрішні риси (нерішучий, тому назвали жіночим ім'ям)
6.	Арабелла	Від імені героїні з кінофільму «Арабелла – дочка пірата»	Зовнішні риси (також була неприваблива)
7.	Архип Бригадір	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (був бригадиром у радгоспі)
8.	Афганець	Від етноніма	Реальний стан речей (був воїном-афганцем)
9.	Баба Даша	Від імені Наталія	
10.	Бавжа / Баужа	Від прізвища радянського воротаря	Звички носія (був воротарем збірної села з футболу)
11.	Банан	Від апелятива (фрукт)	Зовнішні риси (високий і худий)
12.	Баранчик	Від апелятива (тварина)	Звички носія (уміє «крутити» м'яча у футболі)
13.	Бáрин	Від апелятива (соціальний статус)	Внутрішні риси (зверхній)
14.	Батюшка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (священник у селі)
15.	Бег / Бер / Бега	Від апелятива (предмет побуту – біг-бег)	Реальний стан речей (працював із бег-бегами на пилорамі)
16.	Бек	Від апелятива (тварина)	Внутрішні риси (впертий, як бик)
17.	Бéнзо / Бендзо	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (часто говорив слово бензо у значенні <i>bardzo</i> (від польського <i>bardzo</i> – дуже).

18.	Березенець	Від катайконіма	Реальний стан речей (із села Березино)
19.	Белка	Від апелятива (тварина)	Зовнішні та внутрішні риси (блондинка; має імпульсивний характер)
20.	Бжик	Від апелятива (абстрактне поняття)	Внутрішні риси (жвавий)
21.	Бібліотекарка / бібліотекарша	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працює бібліотекарем)
22.	Білий	Від апелятива	Зовнішні риси (блондин)
23.	Білорус	Від етноніма	Реальний стан речей (родом із Білорусі)
24.	Білоруска Ніна	Від етноніма	Реальний стан речей (родом із Білорусі)
25.	БМВ	Від прізвища, імені та по батькові	Подвійна мотивація (1. Абревіатура від Борисюк Микола Васильович; 2. Іронічна назва, оскільки чоловік їздив на «Жигулі»)
26.	Бодз'як	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (називав Бога –Бозя; батько почав називати хлопчика Бодзя, Бодзюня (тобто «маленький Бог»))
27.	Бол	Від прізвища англійського футболіста Алана Бола	Звички носія (гарно грав у футбол)
28.	Боровенець	Від апелятива (місце походження)	Реальний стан речей (родом із села Боровно)
29.	Бос	Від апелятива (соціальний устрій)	За характером (любить керувати іншими)
30.	Бочкар'як	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей; рід заняття (бочкар – виготовляв бочки, цеберки)
31.	Бра́га	Від апелятива (напої)	За нікнеймом в соцмережах, раніше були популярні подібні ніки
32.	Брат	Від апелятива (свояцтво)	Особливості мовлення носія (усім був братом; часто називав так інших людей)
33.	Бублик	Від апелятива (їжа)	Переосмислення прізвиська брата Коржика
34.	Бухгалтерша	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (бухгалтер в лісництві)
35.	Бук	Від апелятива (дерево)	Зовнішні риси

			(високий і міцний)
36.	Букашка	Від апелятива (комаха)	Жартівлива рима до імені Сашка
37.	Булка	Від апелятива (їжа)	Звички носія (любить булки з місцевого магазину)
38.	Булька	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (у дитинстві нечітко говорив, булькотів)
39.	Буржуй	Від апелятива (соціально-статус)	Реальний стан речей; матеріальний стан (один із перших приватних підприємців в селі)
40.	Буряк	Від апелятива (їжа)	Зовнішні риси (після фізкультури був червоний)
41.	Бусько	Від апелятива (птах)	За манерою ходи
42.	Вакула	Від прізвища Вакуліч	
43.	Валерка	Від імені Валерій	
44.	Вантьо	Від імені Іван	
45.	Ванушко	Від жіночого імені з пісні	Оказіональний (носій був оstarбайтер; коли повернувся додому, часто співав німецьку пісню «Рускій дівушка Ванушка»)
46.	Васильок	Від імені Василь	
47.	Василюша	Від імені Василь	
48.	Велєся	Від імені Веліянна	
49.	Веселик	Від апелятива (риса характеру)	Внутрішні риси (часто веселий)
50.	Весьолий	Від апелятива (риса характеру)	Внутрішні риси (любить сміятися)
51.	Верка Трактористка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працювала трактористкою в радгоспі)
52.	Вірочка	Від імені Віра	
53.	Владзьо	Від імені Владислав	Нікнейм в Інстаграмі
54.	Вовцуган	Від апелятива (тварина)	Внутрішні риси (злий)
55.	Водік	Від імені Володимир	
56.	Волінчишин	Від топоміна	Реальний стан речей (родом з Великої Волині – так раніше називали Горохівський та Луцький райони Волинської області)
57.	Володька	Від імені Володимир	

58.	Володя Рись	Від прагматоніма (цукерки «Ірис»)	Особливості мовлення носія (говорив: «Я не хочу рисю, хочу барбарисю»)
59.	Вольдемар	Від імені Володимир	Фонетична асоціація з германським іменем
60.	Вужик	Від апелятива (тварина)	Внутрішні риси (маленький, жвавий)
61.	Вузел / Вузлик	Від апелятива (предмет побуту)	Звички носія (на роботу постійно брав із собою «вузлик» – перекус)
62.	Вусатий	Від апелятива	Зовнішні риси (має вуса)
63.	Вчитель	Від апелятива (професія)	Звички носія (любить повчати інших)
64.	Гавасілько	Від імені Василько	Особливості мовлення носія (Часто говорив «га»)
65.	Гавчик	Від прізвища Гаврилюк	Внутрішні риси (балакучий, емоційний) + фонетична асоціація
66.	Гайовий	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (лісник)
67.	Гайошка	Від апелятива («гай»)	Реальний стан речей (живе біля гаю за селом)
68.	Галузієць	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Галузії)
69.	Ганночка	Від імені Ганна	
70.	Г'антусь	Від імені Антон	
71.	Гарцень	Від імені Арсен	
72.	Гейцик	Від популярного єврейського імені	Мотивація невідома (чоловіка так прозвали євреї, які колись жили в селі; конкретна ситуація невідома)
73.	Геля	Від імені Ангеліна	
74.	Географічка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (учителька географії)
75.	Глухий	Від апелятива	Зовнішні риси (дід погано чув після війни)
76.	Говорун	Від назви птаха з мультфільму «Таємниця третьої планети»	Звички носія (любить багато говорити)
77.	Голова	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (свого часу був головою села)
78.	Горобець	Від апелятива (пташка)	Високий і дужий (антитеза)
79.	Гоша / Гоша	Від імені Георгій	

80.	Градищучка	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Градиськ)
81.	Грипа	Від імені Агрипина	
82.	Гріша Манєрка	Від апелятива (предмет побуту)	Особливості мовлення носія (говорив «манєрка» замість «фаєрка» – діал. колісники до плити)
83.	Грузятинець	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Грузятин)
84.	Грушовенець	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Грушовець (Білорусь))
85.	Гурок	Від апелятива «огірок» (їжа)	Зовнішні риси (високий і худий)
86.	Гусь	Від прізвиська персонажа серіалу «Як гартувався стайл»	Внутрішні риси (смішний)
87.	Гандзя	Від імені Ганна	
88.	Гу́ла / Гуло́вич	Від апелятива	Оказіональний (під час бійки отримав гулю)
89.	Дада	Від імені Даша	Особливості мовлення носія (у дитинстві так вимовляла своє ім'я)
90.	Ден	Від імені Данило	
91.	Депутат	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (балотувався на голову села, став депутатом сільської ради)
92.	Дєд	Від аплятива (свояцтво)	Зовнішні риси (має сиве волосся) + позивний
93.	Депутатка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (за радянської влади була однією із перших депутаток в сільській раді)
94.	Джміль / Джмілик / Джмілік	Від апелятива (комаха)	Внутрішні риси (любить бурчати, гудіти)
95.	Джокер	Від імені персонажа фільму	Оказіональний (на Новий рік робив собі грим Джокера)
96.	Джу́ла	Від апелятива	Внутрішні риси («джеджула» –чепурун)
97.	Джус	Від апелятива	Внутрішні риси (спритний хлопець малого росту)
98.	Димитро	Від імені Дмитро	

99.	Димитро Обработанець	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (обробляє поля на тракторі)
100.	Директриса	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (директор школи)
101.	Дід Бондар	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (бондар – виготовляє бочки)
102.	Діректор	Від апелятива (професія)	Внутрішні риси (любить давати команди іншим людям)
103.	Дора	Від імені Федора	
104.	Доляр	Від апелятива (професія)	Звички носія (постійно щось просив: «Дай-дай»)
105.	Дротик	Від апелятива (предмет побуту)	Реальний стан речей (працює електриком)
106.	Дуда	Від апелятива	Внутрішні риси (постійно бубнить, невдоволений, надутий)
107.	Електрик	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працює електриком)
108.	Електровіник	Від апелятива (предмет побуту)	Особливості мовлення носія (говорить швидко і без пуття)
109.	Електрод	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працює електриком)
110.	Жвавенький	Від апелятива	Внутрішні риси (тихий, неповороткий) (антитеза)
111.	Женька	Від імені Євгенія	
112.	Жидик	Від етноніма	Внутрішні риси (бідний і скупий)
113.	Жора / Жорик / Жорік	Від імені Георгій	
114.	Жук	Від апелятива (комаха)	Зовнішні риси («чорний, як жук», смуглий)
115.	Журавель	Від апелятива (предмет побуту)	Реальний стан речей (професія; майстрував криничні журавлі)
116.	Засць	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (невисокий, худий і ходить підстрибуючи)
117.	Заправщик в гаражі	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (заправник в гаражі лігоспу)

118.	Заправщиця Оксана	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (заправниця в гаражі лігоспу)
119.	Зонтик	Від родинного прізвиська Зотикові + від апелятива	Фонетична асоціація з росіянізмом
120.	Зося	Від імені Софія (Зофія)	
121.	Зóха	Від імені Софія (Зофія)	
122.	Іва	Від імені Іванна	Особливості мовлення носія (у дитинстві називала себе Іва замість Іванна) + нік в Instagram
123.	Іван Дурний	Від апелятива	Внутрішні риси (самовпевнений, постійно щось доводить іншим)
124.	Ігорака	Від імені Ігор	
125.	Іка	Від імені Віка	Особливості мовлення носія (у дитинстві говорила Іка замість Віка)
126.	Інопланетянин	Від апелятива	Оказіональний (розповідав своїм учням в школі, що він прибулець)
127.	Інтердевочка / Інтер	Від імені головної героїні радянського фільму «Інтердівчинка»	Зовнішні та внутрішні риси (має жіночі риси у зовнішності та поведінці)
128.	Йон	Від імені Оконон	Особливості мовлення носія (у дитинстві говорив на батька Оконона Йон)
129.	Йорка	Від апелятива (предмет побуту)	Стертий мотив номінації
130.	Кабачок	Від апелятива (овочі)	Реальний стан речей; професія (вирощував перші кабачки на колгоспному городі, був бригадиром)
131.	Капиздя	Від апелятива (лайка)	Особливості мовлення носія (чоловік так лаявся на інших)
132.	Карась / Карасик	Від апелятива (риба)	Зовнішні риси (маленький, повненький)
133.	Кардан	Від прізвища Карданець	Фонетична асоціація із автомобільним механізмом
134.	Кастрюлька	Від апелятива (предмет побуту)	Оказіональний (одного разу підстригся під кастрюлю)

135.	Кацапка	Від етноніма	Реальний стан речей (родом з Вологодської області, Росія)
136.	Качечка	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (ходить перевальцем, як качечка)
137.	Кенні	За персонажем з мультфільму «Південний парк»	Зовнішні риси (теж низький і носить схожий одяг) + нікнейм в Instagram
138.	Кисік	Від апелятива (тварина)	Особливості мовлення носія («кисіками» називав дівчат)
139.	Кислик	Від апелятива	Внутрішні риси (постійно невдоволений)
140.	Китайка	Від етноніма	Зовнішні риси (має вузький розріз очей)
141.	Кінь / Конь	Від апелятива (тварина)	Внутрішні риси (багато працює, усім допомагає)
142.	Кіт / Котяра	Від апелятива (тварина)	Оказіональний (одного разу пробрався, як кіт, в котельню і заснув там)
143.	Клюква	Від апелятива (ягода)	Звички носія (їздить по клюкву – у селі так називають журавлину)
144.	Кобра	Від прізвища Кобрин + позивний	Фонетична асоціація з коброю
145.	Ковалик	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (коваль)
146.	Козак	Від апелятива (соціальний устрій)	Зовнішні риси (носив вуса і був широкоплечий)
147.	Козяча смерть	Від апелятива (абстрактне поняття)	Зовнішні риси (був високим і худим, у селі таких людей порівнювали зі смертю)
148.	Кола	Від імені Микола	
149.	Колюн / Кулюн	Від імені Микола	
150.	Колядка	Від сімейно-родового прізвиська Коляди	Фонетична асоціація з апелятивом
151.	Комарівка / Комаровка	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Комарове)
152.	Комаровець	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Комарове)
153.	Копиця	Від апелятива (предмет побуту)	Оказіональний (під час Другої світової війни ховався в копиці сіна)
154.	Копиця	Від апелятива (предмет побуту)	Зовнішні риси (має зайву вагу)

155.	Кореєць	Від етноніма	Зовнішні риси (має азійські риси в зовнішності)
156.	Коржик	Від апелятива (їжа)	Звички носія (у школі любив коржики)
157.	Коровей	Від апелятива «корова» (тварина)	Особливості мовлення носія (говорив «до коровей» замість «до корів»)
158.	Королева / Каралева	Від апелятива (соціальний статус)	Внутрішні риси (була модницею)
159.	Корчан	Від прізвища Корчевський	
160.	Коска	Від апелятива (тварина)	Звички носія (полював на косок – діалектна назва косулі)
161.	Костьо	Від імені Костянтин	
162.	Крановик / Крановщик	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працював на підйомному крані)
163.	Красний	Від апелятива	Зовнішні риси (футболіст, після гри завжди був червоний)
164.	Кремпач	Від апелятива	Зовнішні риси (сильний)
165.	Кукóлка	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Комарове)
166.	Кукурузник	Від прагматоніма (марка літака)	Особливості мовлення носія (на усі літаки говорив «кукурузник»)
167.	Кулися	Від імені Кулина	
168.	Кум	Від апелятива (свояцтво)	Реальний стан речей (спільний кум для багатьох людей в селі)
169.	Лазур Брехливий	Від апелятива	Внутрішні риси (любив вигадувати історії)
170.	Ланкова	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (ланкова)
171.	Ларіска	Від імені Лариса	
172.	Лейбик	Від апелятива	Внутрішні риси («неохайна, ледача людина» – з пол. мови)
173.	Левий	Від апелятива	Звички людини (носій прізвиська лівша)
174.	Лелет / Леліт	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (після служби в радянській армії почав говорити суржиком)

175.	Лишнівка	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Лишнівка)
176.	Лісничий	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (лісничий)
177.	Лось	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (високий і сильний)
178.	Лук'ян	Від прізвища Лук'янчук	
179.	Льончик	Від імені Олексій	
180.	Льотчик	Від апелятива	Оказіональний (одного разу «полетів» з висоти на землю)
181.	Любка Руска	Від етноніма	Реальний стан речей (родом із Донецької обл. (стереотипна назва))
182.	Лю́ха	Від імені Ілля	
183.	Лялічка	Від апелятива	Особливості мовлення носія (говорив на немовлят «лялічка»)
184.	Мавпочка	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (у дитинстві був схожий на мавпочку)
185.	Маврикін	Від імені персонажа із радянського шоу «Телебабусі» Вероніки Мавриківни	Зовнішні риси (носив окуляри, тому був схожий на актора-парадиста)
186.	Максік	Від імені Максим	
187.	Мамонт	Від прізвища Момонт	Фонетична асоціація з твариною
188.	Марадонна / Марадончик	Від прізвища відомого футболіста	Звички носія (гарно грав у футбол)
189.	Маршрутка	Від апелятива	Звички носія (дві сестри-близнючки, які скрізь ходять разом)
190.	Масяня	Від імені персонажа з однойменного російського мультфільму	Внутрішні риси (смішний) + зовнішні риси (невисокий, часто має неохайно вкладене волосся)
191.	Матрос	Від імені Федось	Особливості мовлення носія (незрозуміло вимовляв своє ім'я Федось)
192.	Матушка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (жінка священника)
193.	Махабунда	Від апелятива	Внутрішні риси (був злодієм; діалектне «нероба»)
194.	Медичка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (сільський фельдшер)

195.	Менший	Від апелятива	Зовнішні риси (низький зростом)
196.	Мессі	Від прізвища відомого футболіста	Звички носія (гарно грає у футбол)
197.	Метр	Від апелятива	Зовнішні риси (низький зростом)
198.	Мент	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працює поліцейським)
199.	Мєсна	Від апелятива (місце проживання)	Особливості мовлення носія (була родом із смт. Маневичі, але в селі постійно говорила, що вона «мєсна» (місцева))
200.	Мирон	Від імені Мирослав	
201.	Мійшко	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (низький зростом; «малий, як миша»)
202.	Мінський	Від марки мотоциклів «Мінськ»	Оказіональний (першим в селі купив мотоцикл «Мінськ»)
203.	Мітя	Від імені Дмитро	
204.	Мішик	Від імені Михайло	
205.	Молоковоз	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працював водієм молоковозу)
206.	Монгол	Від етноніма	Зовнішні риси (має вузький розріз очей)
207.	Моргуліс	Від імені персонажа з радянського фільму	Внутрішні риси (розумний, грамотний)
208.	Морда	Від апелятива (частина тіла)	Особливості мовлення носія (напідпитку часто говорив на інших «п'яна морда»)
209.	Мошко	Від етноніма («мошко» – єврей)	Стертий мотив надання
210.	Мур	Від прізвища англійського футболіста Боббі Мура	Звички носія (гарно грав у футбол)
211.	Мурин	Від апелятива	Зовнішні риси (смуглявий)
212.	Муся	Від імені Маруся	
213.	Муфта	Від апелятива (технічний об'єкт)	Реальний стан речей (професія; працював у гаражі лісгоспу з муфтами – це автомобільне щеплення)
214.	Народний вчитель	Від апелятива	Внутрішні риси (учитель був на одній хвилі з учнями)
215.	Настьоха	Від імені Анастасія	

216.	Наталочка	Від жіночого імені	Оказіональний (грав у шкільній сценці дівчину Наталочку)
217.	Наташка	Від імені Наталія	
218.	Наумцьо	Від імені Наум	
219.	Нерода	Від прізвища Неродик	
220.	Німець	Від етноніма	Особливості мовлення носія (має нечітке мовлення)
221.	Ніцик	Від апелятива	Особливості мовлення носія (Говорив «ніц» замість «нічого»)
222.	Нюшка	Від імені Ніна	
223.	Няра	Від апелятива	Особливості мовлення носія (говорить, ніби жаліється постійно (<няравчати))
224.	Одесит	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із Одеси)
225.	Оля Пушкарьова	Від прізвища героїні серіалу «Не родись вродлива»	Зовнішні риси (також носить окуляри)
226.	Ондатра	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (має кругле обличчя, пухкі щоки)
227.	П'явка	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (низький і верткий)
228.	Пантолониха	Від апелятива (предмет побуту)	Звички носія (носила панталони)
229.	Парамон	Від прізвища секретаря партії в районі Парамоненка	Зовнішні риси (так само високий і дужий)
230.	Парасолька	Від прізвиська Зонтик	Український переклад прізвиська Зонтик
231.	Перець	Від апелятива (їжа)	Зовнішні риси (часто червонів)
232.	Пестель	Від прізвища російського декабриста	Оказіональний (у школі на уроці розповідав про діяльність Пестеля)
233.	Петлюра	Від прізвиська Петляр	Фонетична асоціація із прізвищем Симона Петлюри
234.	Петляр	Від імені Петро на польський манір	
235.	Петрик	Від імені Петро	
236.	Петюнчик	Від імені Петро	
237.	Пижик	Від апелятива	Зовнішні риси (низький, маленький)
238.	Пицик	Від апелятива (лайка)	Особливості мовлення носія (так лаявся на інших)

239.	Піп	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (священник)
240.	Пожарник	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працював пожежником в лісгоспі)
241.	Пóкуль	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (говорив «покуль» замість «поки»)
242.	Полячка	Від етноніма	Реальний стан речей (родом з Польщі)
243.	Помошнік	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працює помічником лісника)
244.	Поштальйонка	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працювала листоношою)
245.	Преждик	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (говорив «прежди», тобто «раніше»)
246.	Пройда	Від апелятива	Звички носія (часто міняв місце проживання)
247.	Професор	Від апелятива	Внутрішні риси (начитана людина)
248.	Путер	Від апелятива (абстрактне поняття)	Внутрішні риси (від слова «пудо» (у місц. говірці – нерозумний)
249.	Пуцика́й	Від апелятива	Особливості мовлення носія (у дитинстві нечітко вимовляв звуки, говорив «поцекай» замість «почекай»)
250.	Пуцько / Пуцький	Від апелятива (частина тіла)	Оказіональний (так у школі прозвали хлопчика; від слово «пуцька» – чоловічий статевий орган)
251.	Пчеловод	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (займається бджільництвом)
252.	Пьóтро / Пйотр	Від імені Петро на польський манір	
253.	Радар	Від апелятива (технічний об'єкт)	Внутрішні риси (навіть напідпитку завжди знаходить дорогу додому)
254.	Рибак Грiшка	Від апелятива (хобі)	Реальний стан речей (любить рибалити)
255.	Рiда	Від імені Дарка	

256.	Ромео	Від імені Роман	
257.	Росіянка	Від етноніма	Реальний стан речей (родом із Росії)
258.	Рубель	Від апелятива (предмет побуту)	Реальний стан речей; матеріальний стан носія (мав рубель – знаряддя для прасування одягу, який позичав іншим)
259.	Рудничок	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Нова Руда)
260.	Рудь	Від апелятива	Зовнішні риси (рудий)
261.	Рус / Руся	Від імені Руслан	
262.	Санчос	Від імені Олександр	
263.	Сахár / Сахарок / Сахарисько	Від імені Захар	Фонетична асоціація
264.	Саша Бензовоз	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (працює водієм бензовоза)
265.	Сашка	Від імені Олександр	
266.	Синьоглазка	Від апелятива	Зовнішні риси (носить яскравий макіяж)
267.	Сирник / Сирничок	Від апелятива (їжа)	Звички носія (любить сирники)
268.	Скелет	Від апелятива	Зовнішні риси (худий і високий)
269.	Слива	Від імені Слава	Фонетична асоціація із фруктом
270.	Собака	Від апелятива (тварина)	Зовнішні риси (має грубий голос і важку ходу)
271.	Соловейко	Від апелятива (птах)	Звички носія (гарно співає)
272.	Стаканчик	Від імені Степанчик	Жартівлива рима до імені
273.	Старий Зотик	Від імені Зот	Реальний стан речей (перша частина прізвиська вказує на вік носія)
274.	Старостиха	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (обіймає посаду старости села)
275.	Стрекон / Стрекун	Неясна лексична база	Зовнішні риси (високий і худий) (за асоціаціями респондентів)
276.	Судьба	Від апелятива (росіянізма)	Переосмислення прізвища Доля
277.	Сьорба	Від апелятива	Звички носія (сьорбав, коли їв)

278.	Татарин	Від етноніма	Реальний стан речей (родом із Криму)
279.	Татенка	Від імені Тетяна	
280.	Тетєна	Від імені Тетяна	
281.	Тетька	Від імені Тетяна	
282.	Токар	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (токар)
283.	Труба	Від апелятива	Зовнішні риси (високий, повний, має низький голос)
284.	Тувік	Неясна етимологія	
285.	Тюля	Від апелятива (предмет побуту)	Особливості мовлення носія (замість «тюль» говорить «тюля»; діалектизм)
286.	У-у-стакада	Від апелятива «естакада» (технічний об'єкт)	Особливості мовлення носія (заїкання)
287.	Фізик	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (учитель фізики в школі)
288.	Фізрук	Від апелятива (професія)	Реальний стан речей (учитель фізкультури)
289.	Халк	Від прізвища Халик	Фонетична асоціація з персонажем з фільму
290.	Хара	Від апелятива (частина тіла)	Лексичний варіант прізвиська «Морда»
291.	Хватка / Фатка	Від апелятива	Оказіональний (у бійці мав сильну хватку)
292.	Холод Таня	Від апелятива (явища погоди)	За нікнеймом в Instagram
293.	Хрустік	Від імені Христина	За нікнеймом в Instagram; фонетична асоціація з іменем
294.	Цебричок	Від апелятива (предмет побуту)	Зовнішні риси (у дитинстві мав велику голову)
295.	Целінник	Від апелятива	Оказіональний (мати народила на цілині у Казахстані)
296.	Циганка	Від етноніма	Зовнішні риси (чорнява)
297.	Цїшко	Від апелятива (абстрактне поняття)	Особливості мовлення носія (часто говорить «Цить»)
298.	Цортове зілля	Від апелятива («чортове зілля»)	Особливості мовлення носія (замість «ч» вимовляла «ц»)
299.	Чапай	За прізвищем героя фільму «Чапаєв»	Зовнішні риси (носив подібну шапку)
300.	Чемоданчик	Від апелятива (предмет побуту)	За звичкою носія (ходив на роботу з дипломатом)

301.	Черващучка	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Череваха)
302.	Черевашанка	Від катайконіма	Реальний стан речей (родом із села Череваха)
303.	Чіча	Від апелятива (напій)	Оказіональний (колись робив «чічу» – кукурудзяну горілку)
304.	Чоботи	Від апелятива (взуття)	Звички носія (носив завеликі чоботи)
305.	Чомба / Чомбик	Неясна етимологія	Стертий мотив номінації
306.	Чорний	Від апелятива	Зовнішні риси (смуглявий брюнет)
307.	Чортик	Від апелятива	Звички носія (бігав у футболі, як чортик)
308.	Чумак	Від апелятива	Стертий мотив надання
309.	Шацьк	Від топоніма + позивний	Навчався у м. Шацьк
310.	Швіля	Від традиційних грузинських прізвищ з основою -швілі	Стертий мотив надання
311.	Шева	Від прізвища Шевчук	
312.	Шемет	Від прізвища Шеметюк	
313.	Шіль	Від прізвища Шилак	
314.	Шльоц	Від апелятива («шльоц» – діалектизм)	Внутрішні риси (смішний)
315.	Шмоц	Неясна етимологія	Стертий мотив надання
316.	Штатовець	Від апелятива (одяг)	Звички носія (носив штатівські штани)
317.	Штиль	Від апелятива (погода)	Внутрішні риси (тихий)
318.	Штунь	Від комоніма	Реальний стан речей (родом із села Штунь)
319.	Шустрий	Від апелятива (абстрактне поняття)	Внутрішні риси (спритний)
320.	Щупа	Від апелятива (абстрактне поняття)	Звички носія (любить усе щупати)
321.	Ювентус	Від ергоніма (назви футбольного клубу)	Звички носія (гарно грає у футбол)
322.	Юпа	Від імені Юра + назви популярного у 90-ті роки напою	Фонетична асоціація із назвою напою «Үрі».

Додаток 2

Показчик родичівських прізвиськ жителів села Городок

	Прізвиська із структурно-фонетичними варіантами	Вид	Походження
1.	Абрагіміха	Андронім	Від прізвиська Абрагім
2.	Адамцьова	Патронім	Від імені Адам
3.	Альошкина	Патронім	Від імені Альоша
4.	Альоцишин	Патронім	Від імені Альоша
5.	Афонь, Афоня, Афоньович	Патронім	Від батька Афоні
6.	Базаниха	Андронім	Від сім.-род. Прізвиська Базани
7.	Балаїха, Балайова	Андронім	Від прізвища Балай
8.	Батюшкина, Батющина	Патронім	Від прізвиська Батюшка
9.	Бегова	Андронім	Від прізвиська Бега
10.	Бёнзова	Андронім	Від прізвиська Бензо
11.	Бодзіха	Андронім	Від прізвиська Бодзік
12.	Бондарова	Андронім	Від прізвиська Бондар
13.	Бондарчукова	Патронім	Від прізвища Бондарчук
14.	Борейчиха	Андронім	Від прізвища першого чоловіка Борейко
15.	Бочкариков	Патронім	Від прізвиська Бочкарик
16.	Бочкариха	Андронім	Від прізвиська Бочкарик
17.	Бригадіров, Бригадірув	Патронім	Від прізвиська Бригадір
18.	Бригадірова	Андронім	Від прізвиська Бригадір
19.	Буржуїха	Андронім	Від прізвиська Буржуй
20.	Ванькова	Патронім	Від прізвиська Ванько
21.	Васількова	Андронім	Від відіменного прізвиська
22.	Васін	Матронім	Від імені Васса
23.	Володьков	Патронім	Від відіменного прізвиська Володька
24.	Володькова	Патронім	Від імені свекра Володька
25.	Гайоцин	Матронім	Від прізвиська Гайошка
26.	Ганночина	Матронім	Від відіменного прізвиська Ганночка
27.	Гарсенів	Пропатронім	Від імені Гарсень (Арсен)
28.	Гарцениха	Андронім	Від відіменного прізвиська Гарчень
29.	Гарченьова	Патронім	Від відіменного прізвиська Гарчень
30.	Гейциха	Андронім	Від прізвиська Гейцик
31.	Глухого Гриця	Патронім	Від прізвиська Глухий
32.	Глухого Гриця	Андронім	Від прізвиська Глухий
33.	Гуриха	Андронім	Від прізвища Гурин

34.	Гуркова	Андронім	Від прізвиська Гурок
35.	Ґаланова	Андронім	Від сім.-род. Прізвиська Ґалани
36.	Ґийов	Патронім	Від імені Ґий
37.	Демидович	Патронім	Від імені Дермидон
38.	Джмілиха, Джмільова	Андронім	Від прізвиська Джміль
39.	Джулиха, Джулина	Андронім	Від прізвиська Джула
40.	Дімиха	Андронім	Від імені Діма (Дмитро)
41.	Драгуниха	Андронім	Від сім.-род. прізвиська Драгуни
42.	Дудина, Дудова	Патронім	Від прізвиська Дуда
43.	Дудиха	Андронім	Від прізвиська Дуда
44.	Євоччині	Матронім	Від імені Євочка (Єва)
45.	Ємён, Євмён, Ювмён	Пропатронім	Від імені Євмен
46.	Єменова	Андронім	Від прізвиська Ємен
47.	Жидикова	Андронім	Від прізвиська Жидик
48.	Жоріков	Патронім	Від прізвиська Жорік
49.	Журавльова	Андронім	Від прізвиська Журавель
50.	Жучка	Андронім	Від імені Жук
51.	Зотик	Пропатронім	Від імені Зотик
52.	Йорчина	Андронім	Від прізвиська Йорка
53.	Казік	Пропатронім	Від імені Казимир
54.	Казікова	Андронім	Від прізвиська Казік
55.	Канзилиха	Матронім	Від прізвиська Канзилиха
56.	Карданчиха	Андронім	Від прізвиська Карданець
57.	Кастрюльчина, Кастрюля	Андронім	Від прізвиська Кастрюлька
58.	Кисікув	Патронім	Від прізвиська Кисік
59.	Кічоліха	Патронім	Від прізвища Кічол
60.	Коваликова	Андронім	Від прізвиська Ковалик
61.	Козакова	Андронім	Від прізвиська Козак
62.	Колюнова	Андронім	Від відіменного прізвиська Колюн
63.	Колядівський	Патронім	Від сім.-род. прізвиська Кóляди
64.	Коньова, Коніна	Андронім	Від прізвиська Конь / Кінь
65.	Копицьова	Андронім	Від прізвиська Копиця
66.	Копицьова	Патронім	Від прізвиська Копиця
67.	Корчанóва	Патронім	Від прізвиська Корчан
68.	Костьова	Патронім	Від відіменного прізвиська Костьо
69.	Котова	Андронім	Від прізвиська Кіт
70.	Крановиха	Пропатронім	Від прізвиська Крановик
71.	Кремпачова	Андронім	Від прізвиська Кремпач
72.	Кутікова	Андронім	Від сім.-род. прізвиська Кутіки
73.	Лайтериха	Патронім	Від прізвища Лайтер
74.	Лейбиха	Андронім	Від прізвиська Лейбик
75.	Лева	Андронім	Від прізвиська Лева
76.	Лелетова	Андронім	Від прізвиська Лелет
77.	Ликерина	Матронім	Від імені Ликера

78.	Лісиха	Андронім	Від сім.-род. прізвиська Лісухи
79.	Логвиниха	Андронім	Від імені Логвин
80.	Логвинко	Патронім	Від імені Логвин
81.	Льотчикова	Андронім	Від прізвиська Льотчик
82.	Люхова	Патронім	Від відіменного прізвиська Лю́ха (Ілля)
83.	Максемиха	Патронім	Від імені Максим
84.	Манеркова, Маніркова	Андронім	Від прізвиська Манерка
85.	Марик	Пропатронім	Від імені Марк
86.	Марфин	Матронім	Від імені Марфа
87.	Ма́тросова	Андронім	Від прізвиська Ма́трос
88.	Мішкова	Андронім	Від прізвиська Мішко
89.	Мо́шкова	Патронім	Від прізвиська Мо́шко
90.	Настьошині	Матронім	Від відіменного прізвиська Настьо́ха
91.	Наумцьова	Патронім	Від відіменного прізвиська Наумцьо́
92.	Нестьорові	Пропатронім	Від імені Нестор
93.	Няриха	Андронім	Від прізвиська Няра
94.	Одеситка	Андронім	Від прізвиська Одесит
95.	Окантиїв	Патронім	Від імені Окантий
96.	Окантийова	Пропатронім	Від імені Окантий
97.	Оксентійова	Пропатронім	Від імені Оксентій
98.	Оласіха, Оласова, Оласівська	Пропатронім	Від імені Олас (Улас)
99.	Онипріюва	Патронім*	Від імені відчима Оніпрій
100.	Панаскова	Патронім	Від імені Панаско (Панас)
101.	Парамонова	Андронім	Від прізвиська Парамон
102.	Парфень	Пропатронім	Від імені Парфеній
103.	Петлюришина	Андронім	Від прізвиська Петлюра
104.	Подолянниха	Андронім	Від прізвища Подолян
105.	Пожарникова, Пожарничиха	Андронім	Від прізвиська Пожарнік
106.	По́ляк	Матронім	Від прізвиська Полячка
107.	По́лякова	Андронім	Від прізвиська Поляк
108.	Поляччин	Проматронім	Від прізвиська Полячка
109.	Попович	Патронім	Від прізвиська Піп
110.	Пошталійончик	Матронім	Від прізвиська Пошталійонка
111.	Преждикова / Преждикува	Андронім	Від прізвиська Преждик
112.	Пупок	Патронім	Від прізвиська Піп
113.	Пуцька	Андронім	Від прізвиська Пуцько
114.	Пьотрова	Андронім	Від відіменного прізвиська Пьотр
115.	Радійонцьова, Радівонцьова	Патронім	Від імені Родіоном
116.	Рисиха, Рисьова	Андронім	Від прізвиська Рись

117.	Рубльова	Андронім	Від прізвиська Рубель
118.	Рудникова	Андронім	Від прізвиська Рудник
119.	Рудьова	Андронім	Від прізвиська Рудь
120.	Сирникова	Андронім	Від прізвиська Сирник
121.	Скороходиха	Патронім	Від прізвища Скороход
122.	Степуриха	Пропатронім	Від імені Степаном
123.	Стреконова, Стрекуниха	Андронім	Від прізвиська Стрекон / Стрекун
124.	Сурова, Суриха	Андронім	Від сім.-род. прізвиська Сүри
125.	Талашук	Пропатронім	Від імені Талаш
126.	Тарасишин	Пропатронім	Від імені Тарас
127.	Тарасишина	Андронім	Від імені Тарас
128.	Тартик	Пропатронім	Від прізвиська Тартик
129.	Телемінчик, Телемінчиков	Патронім	Від імені Телемін (Філімон)
130.	Терешкова, Терещишина	Патронім	Від імені Терешко (Терентій)
131.	Тітовиха	Пропатронім	Від імені Тіт
132.	Тулин	Патронім	Від прізвиська Тюля
133.	Тулиха	Андронім	Від прізвиська Тулин
134.	Тьома	Патронім	Від імені Артем
135.	Федурівська	Патронім	Від імені Федір
136.	Халама́й / Халама́йчик	Пропатронім	Від прізвища Халамай
137.	Халама́йчикова	Андронім	Від прізвиська Халамай
138.	Хартонов	Патронім	Від імені Хартон (Харитон)
139.	Хомкова	Пропатронім	Від імені Хома
140.	Хомкув	Патронім	Від імені Хома
141.	Христиччина	Матронім	Від імені Христина
142.	Целінникова	Гюнім	Від прізвиська Целінник
143.	Цйшкова	Андронім	Від прізвиська Цйшко
144.	Чортикова	Андронім	Від прізвиська Чортик
145.	Чумачиха	Андронім	Від прізвиська Чумак
146.	Чунісиха	Андронім	Від прізвища Чуніс
147.	Швільова	Андронім	Від прізвиська Швіля
148.	Шипеличка	Андронім	За прізвищем Шипелик
149.	Якувов	Патронім	Від імені Яків
150.	Яринин	Матронім	Від імені Ярина

Додаток 3

Показчик сімейно-родових прізвищ жителів села Городок

1.	Абрагімові	Від індивідуального прізвища Абрагім
2.	Афганці, Афганцьові	Від індивідуального прізвища Афганець
3.	Базані	Від апелятива «фазан» (від польського <i>bażant</i>)
4.	Баранчики	Від індивідуального прізвища Баранчик
5.	Барини, Баринові	Від індивідуального прізвища Барин
6.	Бензи	Від індивідуального прізвища Бензо
7.	Березенці, Березенцьові	Від індивідуального прізвища Березенець
8.	Бодзика, Бодзикові	Від індивідуального прізвища Бодзик
9.	Бокусі	Невідомо
10.	Бондари, Бондареві	Від індивідуального прізвища за професією – Бондар
11.	Вантьові	Від особового імені Вантьо
12.	Ванушкові	Від індивідуального прізвища Ванушко
13.	Вівороти	Від апелятива «виворот»
14.	Вірочині	Від особового імені Вірочка
15.	Вужики, Вужикові	Від індивідуального прізвища Вужик
16.	Гавасількові	Від індивідуального прізвища Гавасілько
17.	Гейцики	Від індивідуального прізвища Гейцик
18.	Гнатіві	Від особового імені Гнат
19.	Голоді, Голодівські	Від апелятива «голод», співзуч. з прізвищем Голодюк
20.	Грипині	Від особового імені Грипа (Агрипина)
21.	Грушовенці	Від індивідуального прізвища Грушовенець
22.	Гуркі	Від індивідуального прізвища Гурок
23.	Галані, Галанівські	Від апелятива «галан» (візерунки, виткані на полотні)
24.	Гузівські	Від апелятива «гузь» (гуля, гудзик або наріст на дереві)
25.	Дароччині	Від особового імені Дарка
26.	Джмільові, Чмільові	Від індивідуального прізвища Джміль
27.	Джуліні	Від індивідуального прізвища Джуль
28.	Джусові	Від індивідуального прізвища Джус
29.	Діміні, Дімові	Від особового імені Діма
30.	Драгуні, Драгунчики	Від апелятива «драгун» (воїн царської кавалерії)
31.	Жидикові	Від індивідуального прізвища Жидик
32.	Зосіні, Зосіни	Від особового імені Зося
33.	Зотикові, Зотикуві	Від особового імені Зотик
34.	Кастрюльчині	Від індивідуального прізвища Кастрюлька
35.	Кніги, Кнігові	Від апелятива «книги»
36.	Колюні	Від індивідуального прізвища Колюн
37.	Коляди, Колядівські	Від апелятива «коляда» (Різдво або колядка)
38.	Коржики	Від індивідуального прізвища Коржик
39.	Коровеї, Коровеїові	Від індивідуального прізвища Коровей
40.	Коски, Коскові	Від індивідуального прізвища Коска
41.	Кремпачі, Кремпачові	Від індивідуального прізвища Кремпач

42.	Кривов'язи	Від «кривов'язий» (має криву шию)
43.	Кукуру́зники	Від індивідуального прізвиська Кукурузник
44.	Кúтки	Невідомо
45.	Лéйбики, Лéйбикові	Від індивідуального прізвиська Лейбик
46.	Лéві, Лéвих,	Від індивідуального прізвиська Левий
47.	Лісухи	Від апелятива «лисуха» (діал. порода диких качок)
48.	Максимівські	Від особового імені Максим
49.	Ма́ксими, Ма́ксимові	Від особового імені Максим
50.	Микиші́, Микиші́вські	Від особового імені Микита або від прізвища Микиша
51.	Мі́нські	Від індивідуального прізвиська Мінські
52.	Мо́рдині	Від індивідуального прізвиська Морда
53.	Мурашкі́	Від апелятива «мурашка»
54.	Му́рини, Му́ринові	Від індивідуального прізвиська Мурині
55.	Ні́цики, Ні́цикові	Від індивідуального прізвиська Ніцик
56.	Ня́рині	Від індивідуального прізвиська Няра
57.	Ока́нтийові	Від особового імені Окантий
58.	Ока́тійові	Від особового імені Окатій
59.	Оме́лькові	Від особового імені Омелько
60.	Парфе́ньові	Від особового імені Парфень
61.	Петю́нчикові	Від особового імені Петюня (Петро)
62.	Повхі́, Повшкі́	Від апелятива «повх» (діал. кріт)
63.	По́кулі	Від індивідуального прізвиська Покуль
64.	Пу́терові	Від індивідуального прізвиська Путер
65.	Пуцика́йові	Від індивідуального прізвиська Пуцикай
66.	Пьо́трові	Від особового імені Пьотр
67.	Ру́бликові	Від індивідуального прізвиська Рублик
68.	Ру́днички	Від індивідуального прізвиська Рудничок
69.	Ру́дьові	Від індивідуального прізвиська Рудь
70.	Са́вкові	Від особового імені Савка
71.	Сайкі́, Сайко́ві	Від прізвища Сайко
72.	Сі́рники, Сі́рнички	Від індивідуального прізвиська Сирник
73.	Солове́йкові	Від індивідуального прізвиська Соловейко
74.	Стака́нчикові	Від індивідуального прізвиська Стаканчик
75.	Стре́конові	Від індивідуального прізвиська Стрекон
76.	Су́рики	Від апелятива «сура» (лайка)
77.	Тіто́ві	Від особового імені Тіт
78.	Феду́рівські	Від особового імені Федір
79.	Халама́ї, Халама́їчики	Від прізвища Халамай
80.	Хо́мкові	Від особового імені Хома
81.	Черені́шникові, Черні́шникові	Від апелятива «черничник» (місце, де ростуть чорниці)
82.	Шовдюкі́	Невідомо
83.	Шпаки́, Шпачкі́, Шпако́ви	Від прізвища Шпак